MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

RENATA RAZMAITĖ

TIESIOGINĖS INVESTICIJOS LIETUVOJE IR JŲ ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
prof. habil. dr. G. Davulis

VILNIUS, 2008

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

TIESIOGINĖS INVESTICIJOS LIETUVOJE IR JŲ ANALIZĖ

REGIONINĖS PLĖTROS EKONOMIKOS IR POLITIKOS MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS
STUDIJŲ PROGRAMA 62104S115

Vadovas
prof. habil. dr. G. Davulis
2008 11

Recenzentas

Atliko
RPEmn7-01 gr. stud.
R. Razmaitė
2008 12 03

VILNIUS, 2008

TURINYS

PAGRINDINĖS SĄVOKOS....6
ĮVADAS....7
1. TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS BEI JŲ ĮTAKA EKONOMINEI ŠALIES PLĖTRAI....10
1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir formos....10
1.2. Tiesioginės užsienio investicijas įtakojantys veiksniai....19
1.3. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui....22
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ LIETUVOJE ANALIZĖ....28
2.1. Tiesioginių užsienio investicijų apimtis ir dinamika Lietuvoje....28
2.2. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra pagal ekonomines veiklos rūšis ir regionus....32
2.3. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų palyginamoji analizė su Latvija ir Estija....36
3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKOS LIETUVOS ŪKIO KONKURENCINGUMUI ANALIZĖ....43
3.1. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų politika....43
3.2. Užsienio investuotojų veiklos teisinis reguliavimas Lietuvoje....47
3.3. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka Lietuvos ūkio konkurencingumui....50
4. LIETUVOS GALIMYBĖS PRITRAUKTI TIESIOGINES UŽSIENIO INVESTICIJAS ANALIZĖ....55
4.1. Veiksniai, skatinantys užsienio investicijų pritraukimą....55
4.2. Lietuvos konkurencinė situacija kovoje dėl investicijų....57
4.3. Veiksniai, kurie galėtų paskatinti užsienio investicijų pritraukimą....63
IŠVADOS....69
LITERATŪRA....72
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS....74
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA....76
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA....77
PRIEDAI....78

LENTELĖS

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas.....18
2 lentelė. BVP, tenkantis vienam gyventojui veikusiu valiutų keitimo kursu (eurais).....37
3 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos Baltijos šalyse metų pradžioje.....38

PAVEIKSLAI

1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų formos.....13
2 pav. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui.....23
3 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje metų pradžioje.....29
4 pav. Šalių tiesioginių užsienio investicijų procentinis pasiskirstymas metų pradžioje.....29
5 pav. Šalių tiesioginės užsienio investicijos 2008 liepos 1 d.....30
6 pav. Tiesioginių užsienio investicijų srauto dinamika 1999 – 2007 metais.....31
7 pav. Tiesioginių užsienio investicijų procentinis pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos, 2008 m. pradžioje.....32
8 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis.....33
9 pav. Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas pagal apskritis 2008 metų pradžioje, mln. Lt.....34
10 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui apskrityse 2006-2008 metais, Lt.....35
11 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Baltijos valstybėse metų pradžioje, mln. Eurų.....37
12 pav. Grynųjų tiesioginių užsienio investicijų srauto santykis su BVP Baltijos šalyse.....38
13 pav. BVP struktūros kitimo tempai Baltijos šalyse (proc.).....39
14 pav. Mokesčiai: Lietuvos ir ES palyginimas.....53
15 pav. Didžiausios šalys, į kurias pritekėjo kapitalas tiesioginių užsienio investicijų forma.....58
16 pav. Pramonės šakos pagal tarptautines investicijas.....58
17 pav. Lietuvos UNCTAD investicijų indeksų kitimo tempai.....60
18 pav. Ekonominės sistemos dinamika..... 66

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Investicijos - piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą.

Investuotojai – Lietuvos Respublika bei užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą.

Tiesioginis investuotojas – fizinis ar juridinis asmuo, susijusios asmenų ar įmonių grupės, kurioms priklauso tiesioginių investicijų įmonės kitose šalyse.

Tiesioginio investavimo įmonė – įmonė, kurioje tiesioginiam investuotojui priklauso 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsų.

Tiesioginė užsienio investicija – investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsų pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyme, t. y. daryti reikšmingą įtaką įmonės valdymui. Mažesnė nei 10 procentų balsų užsienio investicija yra laikoma ne tiesiogine, o portfeline investicija.

Rinka - tai prekių mainų sfera.

Rinkos tyrimas - tai veikla, kurios metu naudojant tam tikras priemones (apklausą, statistinius duomenis ir pan.) bandoma išsiaiškinti vienų ar kitų veiksnių įtaką, sąlygojančią konkrečius vartotojų veiksmus.

Reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti, bet dividendų forma nepaskirstyta, įmonėje likusi, pelno (nuostolio) dalis (proporcinga turimų balsų skaičiui);

Priešpriešinė investicija (disinvesticija) – investicija, kai tiesioginio investavimo įmonė turi nuosavybės dalį tiesioginio investuotojo įmonėje. Ši dalis yra laikoma tiesioginio investuotojo investuoto kapitalo kompensacija. Tokios priešpriešinės investicijos mokėjimų balansą sudarančioje šalyje parodomos kaip reikalavimai tiesioginiam investuotojui ir mažina jo tiesiogines investicijas.

ĮVADAS

Investicijų apimtys ir kokybiniai jų aspektai yra itin svarbus kriterijus, parodantis ekonomikos gyvybingumą ir jos strategines galimybes generuoti vertę ir užtikrinti augimą. Valstybės investicinio proceso skatinimo politika yra viena svarbiausių valstybės ekonominio vystimosi sudedamųjų dalių. Iš esmės garantuoti valstybės tolesnį ekonominį plėtojimą bei didinti ekonominį aktyvumą galima tiek skatinant vidaus, tiek užsienio investicijas į ekonomiką, sudarant palankesnes teisines ir ekonomines sąlygas ir laiduojant glaudų valstybės investicijų programų, nacionalinio biudžeto lėšų, skolinto kapitalo ir privačių investicijų ryšį. Tačiau analizuojant įvairių šalių situaciją galima pastebėti, jog nėra aiškios koreliacijos tarp investicijų dydžio ir ekonominės pažangos tempų, tai priklauso ir nuo konkrečios šalies situacijos.

Dabartinėmis ekonominių procesų globalizacijos sąlygomis spartėja tarptautinis kapitalo judėjimo procesas, kuris paskutiniais dešimtmečiais daro vis didesnę įtaką tarptautinei prekių, paslaugų ir technologijų srautų kaitai ir jų struktūrai. Nors pagrindinis vaidmuo tenka galingiausioms ir labiausiai ekonomiškai išsivysčiusioms valstybėms tačiau ir nedidelės šalys, tame tarpe ir Lietuva, siekia turėti efektyviai funkcionuojančią šalies ekonomiką, pritraukti kuo daugiau užsienio kapitalo, bei pati investuoti. Esant ribotiems kapitalo ištekliams Lietuvoje, užsienio investicijos yra labai efektyvios, skatinant gamybos augimą, eksportą, keliant prekių ir paslaugų kokybę, kuriant naujas darbo vietas ir padedant įmonėms sėkmingiau konkuruoti laisvosios rinkos sąlygomis.

Stambių investuotojų motyvai renkantis šalį savo investicijoms yra iš esmės keturi: ieškoma naujų didelių rinkų, siekiama gamybos efektyvumo (darbo jėgos ir kitų sąnaudų požiūriu), įvertinama, ar yra gamtinių resursų ir ar yra galimybės didinti turtą. Ne visoms ūkio šakoms tie motyvai vienodai svarbūs. Lietuva pagal du iš tų motyvų atrodo prastai: rinka maža, gamtinių resursų dar mažiau. Efektyvumo požiūriu taip pat mus lenkia daugelis šalių. Manoma, kad didžiausią reikšmę investicijoms skatinti turi geras valdymas ir skaidrios procedūros - tai ko Lietuvoje taip pat pasigendama.

Nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tiesioginės užsienio investicijos buvo vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominį augimą skatinančia sąlyga. Toks palankus požiūris į tiesiogines užsienio investicijas padiktavo atitinkamą valstybės ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: Lietuva visokeriopai skatino ir skatina ateiti tarptautinį kapitalą. Jam suteikiamos ir mokesčių lengvatos, ir ypatingos strateginio investuotojo teisės, privatizuojant svarbius valstybei objektus. Tačiau investicijų į Lietuvą iš užsienio ateina gana nedaug. Lietuvoje neatsirado jokių pasaulinių aukštųjų technologijų kompanijų antrinių įmonių. Dar blogiau, kad ateinančios investicijos nedaug prisideda prie aukštų ir vidutiniškai aukštų

technologijų plėtros, išskyrus telekomunikacijas. Savomis jėgomis plėsti šį ūkio sektorių yra labai sunku, o pastaruoju metu jis netgi mažėja.

Darbo tikslas yra išanalizuoti kaip per pastaruosius metus kito tiesioginių užsienio investicijų lygis, kokios yra dabartinės tendencijos, kokių tendencijų galima tikėtis ateityje ir kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos turi visos Lietuvos ekonomikos vystimuisi ir konkurencingumui. Išskirti patraukliausias investitoriams ūkio šakas ir išnagrinėti kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos daro Lietuvos ūkiui, taip identifikuoti trukdymus potencialiems investuotojams ir pateikti rekomendacijas, kuriomis vadovaujantis galima būtų pagerinti Lietuvos investicinį klimatą.

Tyrimo objektas: Tiesioginės užsienio investicijos ir jų įtaka Lietuvos ekonominei raidai.

Hipotezė: Užsienio investicijų mažėjimas turėjo neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti pagrindinius tiesioginių užsienio investicijų teisinius bei teorinius aspektus;
2. Apžvelgti dabartines tiesioginių užsienio investicijų dinamiką, apimtis ir plėtros tendencijas Lietuvoje;
3. Atlikti pastarųjų penkerių metų tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje lyginamąją analizę;
4. Išskirti pagrindinius tiesiogines užsienio investicijas ribojančius veiksnius;
5. Suformuluoti konstruktyvius pasiūlymus kaip galima būtų pagerinti situaciją Lietuvoje su užsienio investicijų pritraukimu;

Darbo metodai:

1. Surinktų duomenų ir informacijos sisteminimas;
2. Mokslinės literatūros sisteminė analizė;
3. Statistinių duomenų apžvalga ir analizė;
4. Teisės aktų apžvalga ir sisteminė analizė;

Darbo struktūra: Diplominį darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje – teorinėje dalyje – apžvelgiami tiesioginių užsienio investicijų teoriniai aspektai, tiesioginių užsienio investicijų samprata, funkcijos, formos. Vertinant tiesioginių užsienio investicijų poveikį vietinės šalies ekonomikai, apžvelgiamas teigiamas ir neigiamas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies ūkiui.

Antroje ir trečioje – analitinėse dalyse – analizuojamos tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos ūkį tendencijos per paskutiniuosius metus, tiesioginių užsienio investicijų kitimo tendencijos, atliktas palyginimas su kitomis Baltijos šalimis, bus analizuojama Lietuvos situacija užsienio investitorių atžvilgiu. Pateikiami veiksniai, trukdžiai, kurie riboja užsienio investicijų atėjimą į Lietuvą.

Trečioje – projektinė dalyje – bus pateikti konstruktyvūs sprendimai ir pasiūlymai kaip galima būtų pritraukti į Lietuvos ūkį daugiau tiesioginių užsienio investicijų.

1. TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS BEI JŲ ĮTAKA EKONOMINEI ŠALIES PLĖTRAI

1.1. Tiesioginių užsienio investicijų samprata ir formos

Investicijų apimtys ir kokybiniai jų aspektai yra itin svarbus kriterijus, parodantis ekonomikos gyvybingumą ir jos strateginės galimybes generuoti vertę ir užtikrinti augimą. Nesunku pastebėti, jog šalys, kurios priskiriamos prie labiausiai konkurencingų ir klestinčių, investicijos, tarp jų – ir užsienio, yra gana didelės. Ir atvirkščiai, mažo ekonominio išsivystymo šalyse investicijų lygis paprastai yra žemas. Ilgalaikė ir efektyvi įmonių veikla, jų teisingas vystimasis bei konkurentabilumo gerinimas didele dalimi priklauso nuo investicinio aktyvumo lygio bei investicinės veiklos apimčių. Atskirų ūkio subjektų bei šalių ekonominė veikla žymia dalimi charakterizuojama vykdomų investicijų apimtimi ir formomis.

Terminas "investicijos" kilęs iš lotyniško žodžio "*invest*", reiškiančio "įdėti". Platesniu požiūriu investicija reiškia kapitalo įdėjimą tikintis vėlesnio jo padidėjimo. Tuo pačiu kapitalo prieaugio turi pakakti tam, kad investitoriui būtų kompensuota tai, kad jis šiuo periodu atsisako naudoti turimas lėšas, jis turi būti apdovanotas už riziką ir jam turi būti atlyginti būsimi infliacijos nuostoliai.

Kapitalo prieaugio šaltinis ir pagrindinis investicijų įgyvendinimo motyvas yra gaunamas iš jų pelnas. Šie du procesai – kapitalo įdėjimas ir pelno gavimas – gali veikti skirtingais laikotarpiais. Šiems procesams vykstant vienas po kito, pelnas gaunamas iš karto, kai tik pasibaigia investicinis periodas. Jiems vykstant lygiagrečiai, pelnas pradedamas gauti dar nepasibaigus investavimo etapams. Kai šie procesai vyksta intervalais, tarp investicijų pabaigos ir pelno gavimo pradžios praeina tam tikras tarpas, kuris dažniausiai priklauso nuo konkrečių investicinių procesų ypatybių.

Ekonominėje literatūroje galima rasti daug investicijų sąvokos apibrėžimų ir aiškinimų. Pavyzdžiui: *investicijos* – piniginių išteklių investavimas į turto kūrimą gamybos ar paslaugų srityje, arba piniginių išteklių investavimas į finansinį turtą, t.y. akcijas ar obligacijas[1].

Investicijos – tai įvairių rūšių turtinės ir intelektualinės vertybės, įdedamos į verslą ar kitus objektus ir sritis, ir kaip rezultatas kuriamas pelnas arba pasiekiama kokio nors socialinio efektyvumo[2].

Investavimas – tai investuotojo atliekami veiksmai, kuriais jis įgyja nuosavybės teisę arba kreditoriaus reikalavimo teisę į investavimo objektą arba teisę šį objektą valdyti ir naudoti.

Investuotojai – valstybės, tarptautinės organizacijos, vietiniai ir užsienio juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą.

[1] Dictionary of Finance, The Penguin Internationl, 1990, 113-114 psl.
[2] Lietuvos eksporto plėtros ir investicijų skatinimo strategija, 2006.

Realaus kapitalo kaupimas arba realios investicijos (actual investment) – tai investavimas, kuris numatomas bendrojo nacionalinio produkto apskaitose (Valančius K. L., 2005).

Investicijos – tai įvairių rūšių turtinės ir intelektualinės vertybės, įdedamos į verslą ar kitus objektus ar sferas, ko išdavoje sukuriamas pelnas arba pasiekiamas koks nors socialinis efektas.

Tokiomis vertybėmis gali būti: piniginės lėšos, tiksliniai bankiniai indėliai, pajai, akcijos ir kiti vertybiniai popieriai, kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, turtinės teisės, išeinančios iš autorinių teisių, patirtis, techninių, technologinių, komercinių bei kitų žinių atsipirkimas, apiformintas kaip techninė dokumentacija, kuri yra reikalinga vienokio ar kitokio proceso organizavimui, teisė naudotis žeme, vandenimis bei kitais resursais.

Investicijos vaidina gana svarbų vaidmenį ekonomikos vystyme ir efektyviame jos funkcionavime. Šį vaidmenį padeda išsiaiškinti terminai *"bendrosios investicijos"* ir *"grynosios investicijos"*.

Bendrosios investicijos – tai bendra investicinių lėšų apimtis konkrečiu laikotarpiu, nukreiptų į naują statybą, gamybos priemonių įsigijimą bei prekinių - materialinių atsargų augimą.

Grynosios investicijos – tai bendrųjų investicijų suma, sumažinta amortizacinių suma per atitinkamą laikotarpį. Grynųjų investicijų dinamikos rodikliai atspindi konkrečios šalies ekonominio išsivystymo charakterį konkrečiame laikotarpyje.

Lietuvoje naudojami keli užsienio kapitalo investavimo būdai: tiesioginės investicijos, steigiant įmones, perkant Lietuvoje veikiančių įmonių akcijas. Tiesioginį investavimą (dažniausiai) vykdo specialiai tam paruošti investitoriai, turintys labai tikslią informaciją apie investicinį objektą, politinę situaciją, ekonominius šalies rodiklius bei gerai išmanantys investavimo procesą. Ir netiesioginės, - teikiant kreditus bei paskolas Lietuvos ekonomikai restruktūrizuoti bei gamybai modernizuoti. Netiesioginės investicijos – tai investavimas, atliekamas per įgaliotus asmenis arba tam tikslui skirtas finansines institucijas.

Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme tiesioginės investicijos apibrėžiamos kaip investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkinio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti ar daryti nemažą įtaką ūkio subjektui.[3]

Tiesiogine užsienio investicija pagal Tarptautinio valiutos fondo metodiką, Europos Sąjungos statistikos tarnybos bei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) metodinius

[3] Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999 liepos 7 d., Nr. VII-1312

nurodymus yra laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Dešimt ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių paprastai pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyme, t.y. daryti įtaką įmonės valdymui.

Tiesioginė užsienio investicija – tai užsienio kapitalo įdėjimas į gamybinius bei negamybinius objektus, kurio pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai ir interesai tarp užsienio investuotojo bei įmonės, priimančios investiciją. (Žukauskas P., 2000).

Tiesioginėms užsienio investicijoms priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir visos vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Taigi tiesiogines užsienio investicijas sudaro:

- tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis (atsižvelgiant į turimus balsus, t. y. į turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį);
- reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti pelno (nuostolio) dalis, ataskaitiniu laikotarpiu nepaskirstyta dividendų forma, o likusi įmonėje;
- tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Paskolos, gautos Lietuvos valstybės vardu ir su valstybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos;
- kitas įmonės kapitalas – tai tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės prekybos skolos, priskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę, palūkanos už paskolas ir t. t.

Investuotojais kitos šalies atžvilgiu gali būt fiziniai asmenys, turintys tos šalies pilietybę pagal tos šalies įstatymus ir juridiniai asmenys, įsteigti pagal tos šalies įstatymus. Investuotojai skirstomi į tris pagrindines grupes (Kvainauskaitė V., 2003, p. 65):

- fiziniai asmenys – tai žemiausio finansinio pajėgumo grupė, kadangi ją sudaro pavieniai asmenys;
- finansiniai (instituciniai) investuotojai – tai finansinės kompanijos, valdančios joms patikėtus finansinius išteklius;
- strateginiai investuotojai – tai kompanijos, dėl savo korporacinių tikslų investuojantys į ūkio subjektus, siekiantys išplėsti savo veiklą ir tarptautiniu mastu įsitvirtinti užsienio šalyje.

Tiesioginės užsienio investicijos pagal investicijų objektus gali būti:

- daiktinės investicijos - tai lėšų įdėjimas įrengimais, prekių atsargomis bei žaliavomis;

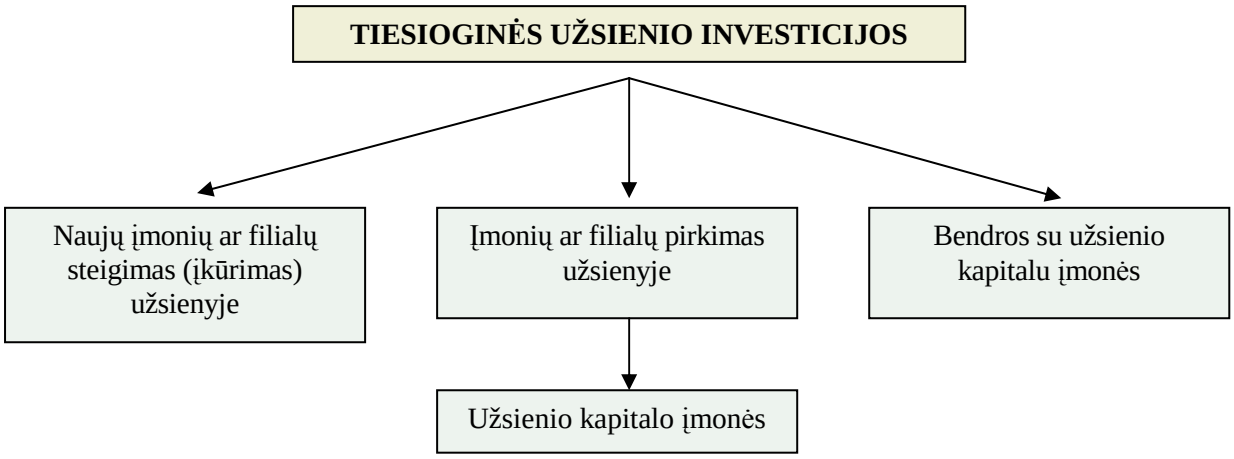
- nematerialios investicijos – inovacinės investicijos, į jas patenka mokslo bei technikos pažangos investicijos, žmogiškasis kapitalas, socialinės investicijos.
- finansinės investicijos – tai investicijos į įvairius finansinius instrumentus, iš kurių didžiausią dalį sudaro investicijos į vertybinius popierius.

Pažymėtina, kad įvairios tiesioginės užsienio investicijų formos leidžia įmonėms išlaikyti savo tarptautinio verslo kontrolę ir didinti pelno procentą. Tiesioginių investicijų užsienyje formos leidžia įmonėms išlaikyti savo tarptautinio verslo kontrolę ir didinti pelno procentą. Tačiau tiesioginės užsienio investicijos žymiai rizikingesnis ir sudėtingesnis įmonės internacionalizavimo būdas nei kiti. Dėl jų firmos patiria didelę politinę ir ekonominę riziką, galimi nuostoliai tuo atveju, jei nepalankiai keistųsi valiutos kursas. Svarbi ir valstybinė politika: šalys, iš kurių investuojama, gali trukdyti investicijoms tiesiogine pelno ar kapitalo kontrole; šalys, į kurias investuojama, gali skatinti investicijas apdraudimu nuo politinės rizikos.

Nė vienas užsienio literatūros šaltinis nenurodo aiškios tiesioginių užsienio investicijų klasifikacijos. Teisinio reguliavimo gradacijos požiūriu, Ingramas Dunnas savo knygoje „International Economy“ skirsto tiesiogines investicijas į „eksporto pakeitimo“, „importo didinimo“ ir „kitas“ formas[4].

V.Kvainauskaitė išskiria tokias tiesioginių užsienio investicijų formas[5]:

- Naujų įmonių ar filialų steigimas (įkūrimas) užsienyje.
- Įmonių ar filialų pirkimas užsienyje.
- Bendros su užsienio kapitalu įmonės.
- Užsienio kapitalo įmonės.

1 pav. **Tiesioginių užsienio investicijų formos**

[4] International Economy, Ingram Dunn, P. 380.

[5] Kvainauskaitė V., Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija. 2003, P. 64-72.

Užsienyje veikiančių įmonių ar filialų pirkimas – labai patraukli tiesioginių užsienio investicijų forma, kadangi investuotojai greitai perima visišką įsigyto objekto kontrolę. Investuotojai iš karto gauna pastatus, įrengimus, darbuotojus, patentus ir platinimo tinklą. Lietuvą dažniausiai tiesioginės užsienio investicijos pasiekia susijungimų ir pirkimų būdu, todėl plačiau juos ir aptarsiu.

Susijungimai ir įsigijimai pagal formą skirstomi taip:

1. *Finansiniai įsigijimai*, kai pirkėjas pirmiausiai siekia finansinės naudos. Finansiniai įsigijimai yra dažniausiai optimistiniai sandoriai, kurie neapima verslo vystymo planų. Sujungtos kompanijos neveikia kaip vieningas vienetas ir nelaukiama veiklos ekonomijos ateityje.
2. *Strateginiai susijungimai ir įsigijimai,* kai pirkėjas pirmiausiai siekia komercinės naudos. Dviejų kompanijų veikla yra integruojama su tikslu išnaudoti sinerginę naudą.

Įmonių įsigijimai - tai nelygiaverčių partnerių sąjunga. Kitos įmonės kontrolė gali būti įgyjama tiesiogiai įsigyjant visą įmonės turtą arba akcijas. Turto įsigijimo atveju įmonės grynasis turtas tiesiogiai gaunamas iš savininko. Įgyjamosios įmonės turtas įrašomas į įsigyjančios įmonės registrus, ir įgyjamoji įmonė nustoja egzistavusi.

Akcijų įsigijimo atveju įgyjamos kitos įmonės kontrolinis akcijų paketas, paprastai suteikiantis daugiau kaip 50 % balsavimo teisių akciniame kapitale. Taip jungiant įmones, atsiranda motininės – dukterinės įmonės santykiai. Abi įmonės – ir motininė, ir dukterinė toliau veikia kaip nepriklausomi ūkiniai vienetai ir rengia atskiras finansines ataskaitas. Tačiau viešai skelbdamos ataskaitas, šios įmonės sujungia savo atskiras ataskaitas į bendrą ataskaitų paketą, vadinama konsoliduotomis finansinėmis ataskaitomis. Kontrolė, įsigyjant kontrolinį akcijų paketą, turi keletą pranašumų palyginant su turto įsigijimu. Svarbu, kad bendri įsigijimo kaštai yra mažesni, nes nereikalingos formalios derybos su įgyjamosios įmonės vadovybe, kurios dėl interesų nesutapimo paprastai vyksta labai ilgai. Dar vienas pranašumas – kad ir toliau veikia dvi atskiros įmonės, kurios ribotai atsako už kitos įmonės įsipareigojimus. Pagaliau, veikiant dviem įmonėms, gali būti pasiekta ir mokesčių mokėjimo pranašumų (Emery D., 1997).

Įsigijimai gali būti arba geranoriški, arba priešiški, priklausomai nuo mažesnės įmonės požiūrio.

- *Geranoriškas* tai toks įsigijimas, kai įmonės-taikinio vadovai pripažįsta, kad akcininkai suinteresuoti parduoti įmonės akcijas, todėl rekomenduoja sutikti su siūloma akcijų kaina.
- *Priešiškas įsigijimas* - tai pastangos įsigyti kontrolinį akcijų paketą, kai tam nepritaria įmonės-taikinio direktoriai. Šiuo atveju akcininkų pritarimas siūlomai akcijų kainai reiškia nuomonių išsiskyrimą tarp akcininkų ir direktorių. Iškyla klausimas apie direktorių atstovavimą akcininkų interesams.

Įmonių įsigijimai ir susijungimai turi vieną esminį skirtumą – įmonių įsigijimo metu galima nustatyti įsigyjančią įmonę. Iš esmės, sujungiant įmones viena iš jų visada įgyja kitos įmonės kontrolę,

tai padeda nustatyti įsigyjančią įmonę. Manoma, kad kontrolė yra įgyjama tada, kai viena įmonė tiesiogiai įsigyja kitos įmonės visą turtą arba daugiau kaip pusę kitos įmonės balso teisę turinčių akcijų, arba ypatingais atvejais gali būti aiškiai parodyta, kad tokia nuosavybė nesuteikia jai kontrolės. Net tais atvejais, kai nė viena iš įmonių neįgyja daugiau kaip pusės balso teisę turinčių kitos įmonės akcijų, Tarptautiniuose apskaitos standartuose nurodyta, kad vis tiek įmanoma nustatyti įsigyjančią įmonę, jei viena iš jų dėl įmonių sujungimo įgyja (Emery D., 1997):

- Galimybę valdyti daugiau kaip pusę kitos įmonės balso teisę suteikiančių akcijų, sudarius sutartį su kitais investuotojais;
- Įstatuose ar sutartyje numatytą galimybę valdyti kitos įmonės finansinę ir veiklos politiką;
- Galimybę skirti arba atšaukti daugumą kitos įmonės direktorių valdybos ar kito valdymo organo narių;
- Galimybę atiduoti balsų daugumą kitos įmonės valdybos ar kito valdymo organo susirinkimuose.

Tarptautiniuose apskaitos standartuose nurodyti tokie požymiai:

- Vienos įmonės rinkos vertė yra kur kas didesnė nei kitos. Tokiais atvejais didesnė įmonė laikoma įsigyjančiąja;
- Įmonės sujungiamos, keičiant pinigus į kitos įmonės balso teisę turinčias akcijas. Tokiais atvejais atiduodanti pinigus įmonė laikoma įsigyjančiąja;
- Po įmonių sujungimo vienos įmonės vadovybei sudaromos sąlygos daryti poveikį susidarančios jungtinės įmonės vadovų atrankai. Tokiais atvejais poveikį daranti įmonė yra laikoma įsigyjančiąja įmone.

Naujų įmonių ar filialų steigimas reikalauja pradėti visas operacijas nuo pradžių, tai yra vietos statyboms įsigijimo, statybos vykdymo, įrengimų įsigijimo, personalo formavimu ir kt., todėl sėkmingas investicijų įgyvendinimas trunka ilgai, yra brangus, dažnai naujų įmonių kūrimą riboja šalies biurokratinės, kultūrinės, ekonominės aplinkos aspektai. Šios tiesioginių užsienio investicijų formos privalumas – nereikia ieškoti partnerių, lengvai formuojama naujos įmonės veiklos strategija ir politika, sukuriamos naujos darbo vietos.

Pastaraisiais metais tarptautinių ryšių formų diapazonas labai išsiplėtė, ir šiuo metu ribojamas tik verslininkų ir politinių lyderių vaizduotės. Terminas „naujosios tarptautinių investicijų formos“ buvo priskirtas toms tarptautinėms verslo operacijoms, kurios yra tarp paprasčiausio eksportavimo ir dalinai arba visiškai nuosavų tiesioginių užsienio investicijų. Tai apima bendro su užsienio kapitalu verslo įmones, kuriose užsienio valdomas akcijų paketas neviršija 50 procentų, ir kontraktiniai susitarimai,

kuriuose inicijuojanti įmonė gali visai neįdėti savo kapitalo, bet gauna palūkanas, netgi kai projektas dirba pilnu pajėgumu.[6]

Naujųjų formų daugėjimo paaiškinimų yra be galo daug. Vieni susiję su įmonės vidiniais faktoriais, kiti susiję namų šalies ar šalies, į kurią norima investuoti, aplinkos faktoriais. Besivystančiose šalyse naujųjų investavimo formų daugėjimas dalinai atspindi jų tikslą pritraukti naująsias technologijas ir didinti technologinį našumą šalyje. Vakarų Europoje ir kitur aiškiai gausėja bendrų susitarimų tarp įmonių, ypač variklių komponentų sektoriuje. Tokia situacija susidarė dėl didelių technologinių naujovių kaštų, dėl perteklinių gamybos pajėgumų, dėl vyriausybės sukurtų barjerų kapitalui ir tarptautinių įmonių susijungimų. Šios naujosios investicijų formos pagrindinis bruožas yra tai, kad ji apima įvairių tipų bendrus verslo projektus ar strateginius aljansus. Konkuruojančios firmos iš skirtingų valstybių susivienija, kad galėtų bendrai vystyti produkto gamybos, marketingo ar paslaugų planus. Tai pakankamai skiriasi nuo sutartinio eksporto, kur vienintelis tarptautinio verslininko partneris yra užsienio distributorius ar prekybos kompanija. Europos Bendrijoje, smulkių įmonių bendradarbiavimas yra skatinamas per Verslo Bendradarbiavimo Tinklą, kuris jungia kelis šimtus verslo konsultantų visoje Bendrijoje. Šis tinklas taip pat teikia informaciją apie Strateginę Informacijos ir Technologijos Perdavimo Programą (SPRINT).

Skolos mainai. Septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose besivystančiose valstybėse tiesioginės užsienio investicijos į gamybos elementus patyrė plačią nacionalizaciją ir turto konfiskaciją. Devintojo dešimtmečio pabaigoje tose pačiose valstybėse buvo skolos krizė. Tai paskatino diskusijas dėl novatoriškų sprendimų, tokių kaip skolos kapitalo mainai. Pavyzdžiui, pagrindiniai Meksikos skolos skolintojai buvo multinacionalinės korporacijos, kurios norėjo plėsti savo veiklą toje šalyje arba bent jau finansuoti dirbantį kapitalą palankiais kaštais. Galima pasiekti, kad tarptautiniai bankai, sumažintų savo reikalaujamą skolos dalį, bet efektyviau yra kai skolą valdo multinacionalinė korporacija, kuri daro verslą, uždirba pinigus, moka algas ir moka mokesčius.

Valdymo kontraktai. Valdymo kontrakto esmė yra ta, kad savininkai savo įmonei valdyti pagal kontraktą pasamdo kitą įmonę, kuri už tam tikrą atlyginimą atlieka būtinąsias valdymo funkcijas. Pagal „gryną“ valdymo kontraktą, vietinė kompanija teikia valdymo paslaugas užsienio projektui, į kurį neturi jokių nuosavybės teisių, ir gauna atlyginimą už savo įnašą. Valdymo kontrakto tikslas yra perduoti užsienio patirtį vietiniam personalui tam, kad po tam tikro laiko periodo vietiniai galėtų tęsti projekto veiklą. Valdymo kontraktai naudojami keturiuose pagrindiniuose sektoriuose: pramonės,

[6] International market entry and development – strategies and management/ Stephen Young, James Hamill, Colin Wheeler, J. Richard Davies. – Great Britain: Prentice Hall, P.250

paslaugų, turizmo ir žemės ūkio. Pramonės sektoriuje, valdymo kontraktai naudojami valdant įvairius kalnakasybos projektus, naftos telkinių žvalgybą, geležies ir aliuminio gamyklas. Cukraus fabrikai, medienos ir popieriaus fabrikai taip pat valdomi per valdymo kontraktus, kaip ir žemės ūkio inventoriaus, tekstilės, chemikalų gamyklos. Ilgiausiai valdymo kontraktai naudojami paslaugų sektoriuje, apimdami viešąsias komunalines paslaugas, energiją, telekomunikacijas, sveikatos apsaugą, uosto valdymą ir finansus. Turizme, tarptautiniai viešbučių tinklai ir avialinijų kompanijos išnaudoja valdymo kontraktus vystyti ir valdyti vietinius viešbučius ir šalies-šeimininkės avialinijas. Faktiškai, valdymo kontraktas yra vienintelis pats svarbiausias metodas diriguoti užsienio verslui, ypatingai tarptautinių viešbučių tinklo verslui.

Priežiūros kontraktai. Priežiūros kontraktas panašus į valdymo kontraktą. Jame viena pusė yra atsakinga už gamyklos pastatymą ir paleidimą. Specifinės atsakomybės sritys skiriasi, bet dažniausiai į jas įeina gamyklos pastatymo darbų priežiūra, technologijos ir patirties aprūpinimas, bazinis dizainas ir technika, gamyklos aprūpinimas įranga, gamyklos paruošimas dirbti pilnu pajėgumu ir t.t. Kartais keletas korporacijų gali susiburti į konsorciumą, kad susitvarkytų su priežiūros atsakomybe svarbiausiuose projektuose, tokiuose kaip geležies fabrikas ar naftos chemijos dalinys. Nors ir visa atsakomybė įsteigiant gamyklą guli ant vienos pusės pečių, priežiūros kontrakto užsakovas savo ruoštu gali sudaryti sutartį su daug subrangovų dėl daugybės veiklos aspektų. Priežiūros kontraktai dominuoja sunkiojoje pramonėje, termo, hidro, ir atominėse elektrinėse, pagrindinių žaliavų gamyklose (geležies, aliuminio, tekstilės, popieriaus, statybinių medžiagų).

Tarptautinis subrangovo kontraktas. Čia užsakovas užsako pagaminti komponentus arba sumontuoti gatavą produktą. Galutinį produktą užsakovas eksportuoja pardavimui savo šalies ar tarptautinėje rinkoje. Manoma, kad tarptautinis subrangovo kontraktą išplėtojo pirmiausia Japonijos prekybos kompanijos, vadinamosios sogo shosho, esančios Honkonge, Korėjoje, Taivanyje. Firma užsakovė uždirba dėl žemų darbo jėgos kaštų, savo šalies vyriausybės reguliavimo, bei įvairiomis šalies-šeimininkės teikiamomis lengvatomis. Subrangovas gauna priėjimą prie rinkos ir rinkos patirtį, įskaitant realizavimo rinkas, prekinius ženklus, reklamą, rinkos tyrimus. Milžiniškos investicijos į marketingo elementus ir prekinius ženklus yra labai aukštas barjeras besivystančių valstybių gamintojams įeiti į rinką, be to sumažina užsakovui riziką, jog subrangovas gali tapti nauju jo konkurentu. Užsakovui yra ir kitų privalumų, kaip pavyzdžiui, nedidelis finansinių ir valdymo resursų įdėjimas, pašalinama politinė ir kitokia rizika.

Lentelėje pateikiamas pagrindinių tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas.

1 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų formų palyginimas

Forma	Privalumai	Trūkumai
1. Naujų įmonių statyba	• Nereikia ieškoti partnerių • Lengvai formuojama nauja įmonės veiklos strategija ir politika • Kuriamos naujos darbo vietos	• Nėra finansavimo šaltinių • Sunkumai įeinant į rinką • Informacijos apie šalies mikroaplinką ir makroaplinką trūkumus • Didelis atotrūkis tarp investicijų pradžios ir to momento, kai objektas pradedamas eksploatuoti • Kultūriniai skirtumai
2. Esamų įmonių užsienyje pirkimas	• Greitai perimamas įsigytos struktūros (įmonės) turtas ir kontrolė • Nereikia formuoti personalo, rūpintis patentų, licencijų ar kitų reikalingų dokumentų gavimu	• Ne visada gaunama išsami informacija apie šalies mikroaplinką ir makroaplinką • Sunku prisitaikyti prie vietinių sąlygų • Reikia didelių finansinių išteklių • Ilgas jau veikiančios įmonės paieškos laikotarpis • Galimi konfliktai su įmonės personalu
3. Bendros su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo įmonėmis įkūrimas	• Vietinio partnerio dalis įstatiniame gali būti papildomas finansavimo šaltinis • Vietinis partneris suteikia daug informacijos apie savo šaką ar rinką, jis gerai žino šalies socialinę, politinę ir ekonominę aplinką	• Sunku rasti patikimą partnerį • Gali kilti nesutarimų organizaciniais, marketingo ar finansiniais klausimais
4. Užsienio kapitalo įmonės	• Užsienio kapitalo įmonės yra skatinamos mokesčių lengvatomis, joms teikiamos investuotojų pelno, pajamų dividendų bei interesų gynimo garantijos	

Taigi galima teigti, kad iš esmės tiesioginės užsienio investicijos - tai tiesioginiai užsienio kapitalo srautai į šalį, kuriuos sudaro įsigytos akcijos, piniginės lėšos, reinvestuotos pajamos, paskolos ūkio subjektams, kiti srautai, susiję su investuojančios ir priimančios investicijas šalies įsipareigojimais. Autorius Valančius (2005) trumpai apibrėžia užsienio investicijas - tai, visų pirma užsienio kapitalas,- įvairių formų ir rūšių nuosavybė, antra, jis išvežtas iš šalies, trečia jis investuotas į įmonę arba veiklą kitoje šalyje.

1.2. Tiesiogines užsienio investicijas įtakojantys veiksniai

Yra daug faktorių, lemiančių investuotojo apsisprendimą investuoti užsienyje. Jau nuo ankstyviausių teorinių darbų vyravo nuomonė, kad įėjimo į rinką barjerai ir netobula konkurencija, nėra kliūtis tiesioginių užsienio investicijų procesui. Firma, vystydama veiklą už savo šalies ribų, turi turėti išskirtinių pranašumų prieš konkurentą: tai gali būti technologijų kontrolė, ženklo nuosavybės teisė, masto ekonomija ar kitas neapčiuopiamas turtas. Šie pranašumai yra būtini, siekiant padengti užsienio investuotojui papildomus kaštus, susijusius su koordinavimu ir komunikacija, bei konkuruoti su privalumais, kuriuos turi vietinė šalies įmonė, t.y. vietinės darbo jėgos, skonių ir kultūros pažinimas, ryšiai ir pan. (Vengrauskas V., Perminienė N., 2002).

Investuotojų pasirinkimą investuoti į šalį pirmiausiai nulemia būsimas pelnas, todėl tiesioginio užsienio investuotojo tikslas - turėti didelę įtaką užsienio šalyje esančiai įmonei valdyti. Tačiau jo veiklos sėkmę lemia ne tik jo paties pastangos, bet itin svarbus yra ir veiklos kontekstas: kaip kokybiškai veikia tiekėjai, infrastruktūra ir bendrai visa verslo sistema.

Literatūroje nurodomi penki pagrindiniai motyvai, kodėl verta pritraukti tiesiogines užsienio investicijas:

- firmų nauda (užsienio firmų investicijos verčia vietos rinkos veikėjus konkuruoti ir kartu plėtoti valstybės vietos verslą);
- internacionalizavimas (investuotojai pasirenka tam tikrą šalį, kurioje yra mažesnės sąnaudos, mokesčiai, t. y. jie stengiasi mažinti gamybos išlaidas);
- oligopolinis elgesys (oligopolija - tokia rinkos struktūra, kai yra nedaug firmų; tokia padėtis rodo, jog firmų pagrindinis bruožas yra stebėti, ką daro arba ką rengiasi daryti varžovai. Tai verčia firmas gerinti savo prekių kokybę bei didinti produkcijos kiekį);
- būdingi vietos patogumai (firma mato, jog tam tikroje šalyje jai labiau apsimoka įkurti firmą nei plėstis savo šalyje; šis modelis iš dalies apima anksčiau išvardytus tris modelius);
- vietos patogumų politikos plėtojimas (valstybės vyriausybės vykdoma politika taip pat pritraukia firmas, pvz., prekybos barjeras gali būti labai stiprus akstinas investuoti į šalį). (Ginevičius R., Rakauskienė G., 2005, p. 158)

Nagrinėjamos pagrindinės keturios teorijos: produkto gyvavimo ciklas, rinkos netobulumas, eklektinė teorija ir rinkos jėgos teorija, kurios paaiškina tiesioginių užsienio investicijų atsiradimą. Ekonominėje literatūroje išskiriamos penkios pagrindinės veiksnių grupės, kurios skatina užsienio kapitalo investicijas šalyje:

1. *Rinkos veiksniai*. Dažnai įmonės investuoja užsienyje siekdamos įsigyti papildomus rinkos segmentus. Nauja rinka, jos dydis, galimi augimo tempai padeda užsitikrinti pelno lygį ir veiklos plėtrą.

2. *Kaštų veiksniai.* Tiesioginės užsienio investicijos įmonėms padeda įgauti horizontalią ir vertikalią diversifikaciją. Investuodamos užsienyje jos pritraukia pigesnes žaliavas bei darbo jėgą, žemesnius kapitalo kaštus, pasinaudoja vyriausybės taikomomis finansinio ir nefinansinio skatinimo priemonėmis, kainų lygiu.

3. *Prekybos barjerų veiksniai*. Tiesioginės užsienio investicijos leidžia panaikinti prekybos barjerus ir suteikia teisę veikti kaip ir vietinei įmonei, neveikiamai įvairių prekybinių apribojimų.

4. *Investicinio klimato veiksniai*. Investicijas skatina: palanki šalių geografinė padėtis, šalių, į kurias investuojama, bendradarbiavimas su kitomis šalimis, jų narystė tarptautinėse organizacijose, sąjungose, gerai išvystyta infrastruktūra, didelės vidaus rinkos, kvalifikuota darbo jėga, teigiamas požiūris į tiesiogines užsienio investicijas šalyje, maži apribojimai investuotojams, politinis bei teisinis stabilumas, maži nuosavybės apribojimai, valiutos kurso reguliavimo veiksniai, palanki mokesčių sistema, tarptautinės prekybos stabilumas, ekonomikos augimas.

5. *Bendrieji veiksniai*. Užsienio investuotojai labiau domisi įmonėmis, kurios turi specifinius privalumus prieš kitas įmones, veikiančias šalyje ar regione. Firmos privalumai pasireiškia nematerialia turto forma, tai gali būti firmos įvaizdis, technologinis know-how, valdymas ar marketingas.

Užsienio investicijų apimčiai ir veiksmingumui tarptautiniu mastu palyginti yra naudojami UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*) investicijų indeksai:

- tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas (*Inward FDI Performance Index*);
- tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksas (*Inward FDI Potential Index*).

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo indeksas yra šalies dalies pasauliniame tiesioginių užsienio investicijų sraute ir jų dalies pasauliniame bendrajame vidaus produkte santykis. Šalys, kurių šio indekso vertė yra didesnė už vienetą, tiesioginių užsienio investicijų pritraukia daugiau negu galėtų tikėtis pagal savo bendrąjį vidaus produktą. Šios šalys turi palankią teisinę bazę, gerai valdo makroekonominius dydžius arba turi veiksmingą ir mažomis išlaidomis pasižyminčią verslo aplinką, kvalifikuotus darbuotojus, geras mokslinių tyrimų galimybes, šiuolaikinę infrastruktūrą, veiksmingą finansinę paramą ir pan.

Didėjant ekonomikos globalizacijai, konkurencija dėl tiesioginių užsienio investicijų darosi vis aršesnė, valstybės turi aiškiai įvardyti savo pranašumus. Gali būti išskiriami sisteminiai veiksniai, turintys įtakos aukštos kokybės tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, pavyzdžiui, politinis stabilumas, išsilavinusi darbo jėga, stipri vietinė mokslo bazė, išplėtotas infrastruktūros tinklas bei

konkurencinga pramonė. Tačiau konkurencijos sąlygomis ne mažiau svarbų vaidmenį atlieka ir specifinės investicijas skatinančios priemonės: mokesčių lengvatos, paskatų paketas ir tinkamo pramonei žemės ploto prieinamumas. Norint, kad pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas valstybė taptų konkurencinga, visus šiuos veiksnius būtina maksimaliai optimizuoti. Šalys, kurios priskiriamos prie labiausiai klestinčių, užsienio investicijos yra gana didelės, ir atvirkščiai, mažo ekonominio išsivystymo šalyse investicijų lygis paprastai yra žemas. Du trečdaliai visų pasaulio tiesioginių užsienio investicijų yra investuojama išsivysčiusiose šalyse, nes šios šalys ypatingą dėmesį skiria informuotumui apie visas ūkio vystymuisi svarbias aplinkybes: tendencijas, technologijas, rinkas, konkurenciją, potencialius investuotojus ir kitus svarbius veiklos aspektus. Tai dažniausiai realizuojama bendromis pastangomis su pramonės ir verslo įmonėmis, kartais tam kuriamos specializuotos institucijos.

Užsienio autoriai, apžvelgdami daugumą tarptautinių tyrimų, nagrinėjančių veiksnius, darančius įtaką įmonių kūrimosi vietai pasirinkti, teigia, kad svarbiausi dalykai, veikiantys vietos pasirinkimą, yra (veiksniai išdėstyti jų svarbos tvarka):

- siekimas įsitvirtinti regioninėse rinkose, kad būtų galima apsisaugoti arba (ir) išsiplėsti,
- prieiti prie išteklių, prieiti prie mažai mokamos aukštos kvalifikacijos darbo jėgos,
- gerai išplėtota infrastruktūra,
- efektyvus ir atviras viešasis sektorius, politinis stabilumas.

Pastebima, kad auga socialinis-politinis spaudimas kompanijoms, ypač toms, kurios priskirtinos strateginių investuotojų kategorijai. Vis svarbiau tampa ne tai, ar investavimo vieta padidins veiklos efektyvumą, bet tai, kiek ji stiprins strateginį išskirtinumą. Be to, stambus, strateginis investuotojas ne tik siekia pasirinkti investicijai palankiausią vietą, bet stengiasi šios vietovės optimizavimą padaryti tęstiniu uždaviniu. Geriausiai vietovės patrauklumą investavimui nusako Verslo konkurencingumo indeksas (BCI), integruojantis visą eilę verslo sėkmei svarbių parametrų. Darbo jėgos veiksnys daro įtaką investicijoms tada, kai transnacionalines įmones yra įkūrusios šalys, kuriose brangi darbo jėga. Tuomet šios įmonės įkuria arba įsigyja filialų šalyse, kuriose yra mažesnės darbo jėgos sąnaudos tų šakų, kurios yra darbui imlios gaminant tarpinius arba galutinius produktus. Kitas labai svarbus dalykas, darantis įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms, yra vadinamieji rinkos veiksniai: rinkos dydis (bendrąja prasme taip pat, kaip ir santykis su gyventojų pajamų lygiu) ir rinkos augimas. Įmonėms naujos rinkos suteikia galimybę išlikti konkurencingomis, augti, didinti apimtis ir pasiekti masto ekonomiją. Didesnio efektyvumo siekimas pasitelkiant tiesiogines užsienio investicijas padeda racionaliau paskirstyti išteklius, o rinkos siekimas - investuoti taip, kad būtų galima gauti kuo daugiau naudos iš geografiškai išskaidytos veiklos. Didelę reikšmę investicijų apimtims turi paskolų palūkanų normos dydis, taip pat šalies infliacijos lygis.

Investuotojų naudai tobulinamos investavimo sąlygos: paprastinamos procedūros, kuriamos paskatos, šalinamos užsienio kapitalo diskriminavimo apraiškos, mažinami mokesčiai. Rūdingo komiteto teigimu, kad mokesčiai turi įtakos tiesioginių užsienio investicijų srautams ir kartu gyvenimo lygio augimui.

Tarptautinės investicijos susijusios su daugeliu rizikingų veiksnių ir yra gerokai rizikingesnės nei vidinės investicijos. Tačiau daugiau rizikos dažnai atsiperka dėl aukštesnių uždarbių iš užsienio investicijų nei iš vidinių. Užsienio investuotojai susiduria su vadinamąja valiutos rizika ir politine rizika. Valiutos rizika susijusi su tuo, kad laikui bėgant kinta užsienio valiutos keitimo kursas ir kinta ne visada palankia investuotojui linkme. Dėl valiutos kurso svyravimo investuotojas gali prarasti nemažai savo pinigų, tačiau gali ir uždirbti. Politinė rizika yra galimybė, kad valstybę, į kurią investuojama, ištiks politiniai sukrėtimai, politinis nestabilumas, valdžios kaita. Tokiu atveju mažėja šalies ekonomikos stabilumas, o tai neigiamai veikia ir investicijas. Tačiau pastaruoju metu investicijų augimą vis mažiau lemia politiniai ir vis labiau – ekonominiai veiksniai: kapitalas pirmiausia ieško ekonominės naudos, orientuotos į perspektyvą.

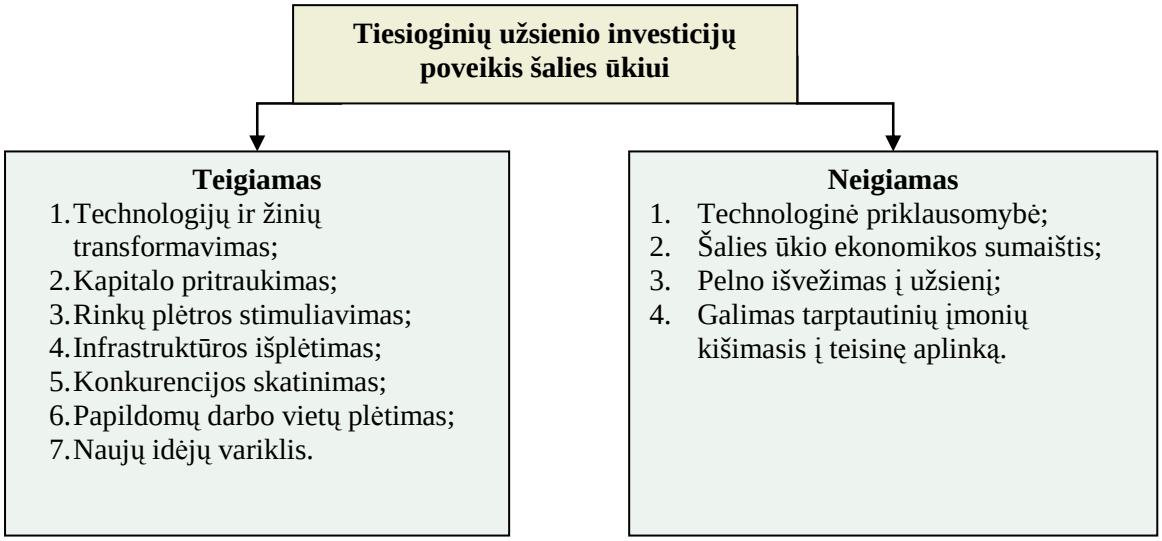
Ir vis dėl to daugelis šalių turi griežtų tiesioginių užsienio investicijų apribojimų - užsienio firma gali dominuoti rinkoje ir užgožti bet kurią vietos konkurenciją. Jei užsienio firma yra didelė, tvirta, turinti tam tikrą monopolinę galią šeimininko šalies rinkoje, jos mažos kainos gali būti suvokiamos kaip bandymas kontroliuoti didelę šeimininko šalies rinkos dalį. Antras dalykas, keliantis susirūpinimą ir susijęs su tiesioginėmis užsienio investicijomis, yra rūpestis dėl darbo jėgos ir kitų išteklių eksploatacijos. Užsienio firma eina į rinką, pasinaudoti mažais atlyginimais ir mažomis žaliavų kainomis, bet neinvestuoja pelno atgal į veikiančią įmonę ar kur nors kitur šeimininko šalies ekonomikoje. Dėl šių ir kitų nuogąstavimų daugelis potencialių šeimininko šalių apriboja tiesiogines užsienio investicijas (McGrath, P. T., 1999).

1.3. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui

Nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tiesioginės užsienio investicijos buvo vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominį augimą skatinančia sąlyga. Toks palankus požiūris į tiesiogines užsienio investicijas padiktavo atitinkamą valstybės ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: Lietuva visokeriopai skatino ir skatina ateiti tarptautinį kapitalą. Jam suteikiamos ir mokesčių lengvatos, ir ypatingos strateginio investuotojo teisės, privatizuojant svarbius valstybei objektus. Tačiau kai kurie atvejai verčia abejoti, ar visada tiesioginės užsienio investicijos pačios užtikrina produktyvumo augimą, parduodamų prekių ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą.

Nagrinėjant tiesiogines užsienio investicijas, svarbu žinoti, kokį poveikį jos gali turėti šalies ūkiui. Priimančios šalies vyriausybės ir investuotojų santykiai labai nevienareikšmiški. Viena vertus šalis pripažįsta ir vertina užsienio investicijų įtaką šalies ekonomikai, kita vertus – bijo užsieniečių dominavimo.

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui atsispindi 2 paveiksle.

2 pav. **Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui**

Šaltinis: T. Paul, Tarptautiniai ekonomikos pagrindai, 1999

Teigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis, kaip matyti iš 2 paveikslo, pasireiškia šiais aspektais:

- Tiesioginės užsienio investicijos leidžia transformuoti naujausias technologijas ir žinias. Empiriniai tyrimai rodo, jog esant tiesioginėms užsienio investicijoms, įdiegiamos modernesnės technologijos. Tai paprastai būna susiję su technologijų perdavimu, kuris nerentabilias įmones paverčia pelningai dirbančiomis.
- Pritraukia didelius kapitalo srautus. Pažangiausios šalys operatyviai investuoja kapitalą, besistengdamos panaudoti lėšas progresyviausioms kompanijoms.
- Stimuliuoja rinkų plėtrą. Tiesioginės užsienio investicijos yra svarbios rinkų plėtrai. Užsienio kapitalo įmonės labiau nei vietos suinteresuotos eksportu. Tarptautinės korporacijos yra išplėtojusios rinkas užsienyje, turi gerą verslo kontaktų tinklą ir globalų mąstymą. Toks platus požiūris lemia eksporto plėtrą, o tai naudinga tiek įmonei, tiek visai šaliai.
- Infrastruktūros išplėtimas. Tiesioginės užsienio investicijos kartu su užsienio kapitalu perduoda ir verslo ryšius su užsienio bankais bei tarptautinėmis finansų institucijomis. Tai

investicijas priimančiai šaliai padeda pagerinti einamosios sąskaitos balansą ir didina šalies pozicijas tarptautinėse kapitalo rinkose. Tokios kapitalo įplaukos vėliau padeda valstybei taupyti pinigus, nes padidėja šalies galimybės skolintis iš užsienio už mažesnes palūkanas. Sėkmingos investicijos sąlygoja ir padidėjusias mokesčių įplaukas, nuimdamos dalį naštos nuo vietos įmonių ir gyventojų.

- Skatina konkurenciją. Užsienio investuotojai atveria šalies įmonėms kelią į tarptautines rinkas, kurios yra ypač svarbios tų šalių įmonėms, kurios turi mažas vietines rinkas (pvz., Baltijos šalys). Įmonės lygyje tiesioginės užsienio investicijos suintensyvina konkurenciją, didina produktyvumą. Intensyvesnė konkurencija apima naujas technikas, produktus, paslaugas ir idėjas. Didesnis produktyvumas reiškia, kad privati įmonė teiks geresnes paslaugas mažesnėmis kainomis. Žmonės už produktą ar paslaugą mokės mažiau, taip pat jiems nereikės mokesčių vargingai besiverčiančiai valstybinei įmonei subsidijuoti. Užsienio kapitalo įmonė gali tapti pelninga, tvarkingai mokesčius mokančia įmone ir nebūti našta valstybės finansams.
- Kuria papildomas darbo vietas. Naujos darbo vietos yra vienas svarbiausių tiesioginių užsienio investicijų priėmimo priežasčių. Netgi ten, kur užsienio bendrovės pradeda veiklą mažindamos vietos darbuotojų skaičių, vėliau dažniausiai sukuriama darbo vietų. Mokami atlyginimai tarptautinėse firmose yra didesni nei vidaus įmonėse, didelis dėmesys skiriamas personalo kvalifikacijos kėlimui, naujų įgūdžių formavimui, to pasekoje gerėja darbo jėgos kokybė ir darbo efektyvumas.
- Naujų idėjų variklis**.** Užsienio investicijos teikia pažangius marketingo įgūdžius bei diegia naujas ir progresyvias vadybos idėjas, stimuliuojančias senąsias, giliai įleidusias šaknis į vietines įmones. Tai ypač taikytina toms pramonės šakoms, kurios tradiciškai laikomos strateginėmis ir nuo senų laikų yra valstybės nuosavybė. (Paul T.,1999).

Teigiamas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies vystimuisi dažniausiai remiasi J. H. Dunningo teorija. Ji teigia, kad tiesioginės užsienio investicijos kaip ūkio plėtros veiksnys dėl didėjančio produktyvumo gali paspartinti pramonės vystymą. Pavyzdžiui, išteklių kiekio didinimas ir jų kokybės gerinimas dėl mokslo ir technikos naujovių diegimo padidina gamybinį visuomenės pajėgumą, tai lemia šalies ūkio produktyvumą, t. y. parduodamų ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą taip pat ir ekonomikos augimą, kurį atspindi bendrasis vidaus produktas.

Kita tiesioginių užsienio investicijų teigiamos įtakos teorija aiškina, kad vietinės ekonomikos uždirbtas pelnas, priklauso nuo užsienio kapitalo pagrindinių įplaukų dydžio, išlaidų elastingumo, sukauptos patirties bei žinių nutekėjimo masto. Toks žinių nutekėjimas iš pažangios užsienio kompanijos keliais būdais sąlygoja produktyvumo augimą. Pirmiausia, vietinė firma gali padidinti

savo produktyvumą kopijuodama kai kurias technologijas. Antra, ji gali efektyviau naudoti jau egzistuojančias technologijas arba, dėl išaugusios konkurencijos rinkoje, ieškoti naujų technologijų. Trečia, užsienio investitorius gali mokyti vietinius darbininkus, kurie vėliau įsidarbina vietinėse firmose. Kitas reikšmingas kelias žinioms pasklisti atveriamas per klientų ir tiekėjų glaudų bendradarbiavimą (turima mintyje bendra multinacionalinės kompanijos ir vietinių įmonių ekonominė veikla)[7].

Daugianacionalinių korporacijų ir kiti užsienio investuotojai telkia dėmesį į tris laimėjimus investicijas priimančiai šaliai: industrijos specifika – tai privalumai, susiję su rinkos struktūra ir gamybos ekonomija, įmonės specifika – tai apima prisijungimą prie rinkos ar žaliavų, bei šalies specifika – dėmesys telkiamas specialiems investicijų barjerams, mokslo bei tyrinėjimo galimybių radimui ir plėtrai.

Kruger J. teigia, kad investicijas priimanti šalis gaunama nauda yra didelė:

1. Pakyla šalies realusis produktas ir pajamos.
2. Vietiniai darbo ir valdymo įgūdžiai gali būti sustiprinti, nes investuojanti įmonė samdo ir moko savo darbo jėgą.
3. Esančios ar naujos vietinės kompanijos, kurios gamina išteklius arba pusfabrikačius (tarpines prekes), ar vykdo mažmeninio pardavimo operacijas naujai įkurtai veikiančiai įmonei, taip pat gali pasipelnyti iš padidėjusių verslo apimčių.

Tiesioginės užsienio investicijos gali suvaidinti svarbų ir teigiamą vaidmenį ekonominiame šalies gyvenime. Įvertinant šiuos tiesioginių užsienio investicijų privalumus, galima daryti išvadą, kad anksčiau išvardintų faktorių visuma suteikia geras perspektyvas įmonėms sėkmingai konkuruoti rinkoje, užtikrinant jų ilgalaikį ekonominį gyvybingumą didėjančios konkurencijos sąlygomis. Tačiau reikia pažymėti, kad vien didelis investicijų kiekis neužtikrina greitos ūkio plėtros, kad tiesioginės užsienio investicijos turi ir neigiamų pusių.

Neigiamas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies vystimuisi galėtų būti pagrįstas tokia logika. Užsienio kapitalo kompanijos dažnai veikia ypač didele koncentracija pasižyminčiose ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus. Didelę koncentraciją tiesioginės užsienio investicijos gali net padidinti. Tai leistų užsienio kapitalo įmonėms “pasiimti“ ekonominę rentą bei “ištraukti“ iš vietinės šalies kapitalą, tai savo ruožtu sąlygotų šalies ekonomikos vystymo tempų sulėtėjimą. Vietoj atotrūkio tarp investicijų ir užsienio mainų sumažinimo, tiesioginės užsienio investicijos gali iš rinkos išstumti vietinius gyventojus bei pakeisti juos užsienio tiekėjais ar gamintojais. Glass ir Sagi pabrėžia, kad užsienio kapitalo įmonės gali reinvestuoti į tas pačias arba

[7] Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį. Tendencijų ir efektyvumo vertinimas. Verslas: teorija ir praktika. Vilnius, 2003, IV tomas, Nr. 2.

susijusias pramonės šakas, taip išplėsdamos savo rinkos dalį. Ir priešingai, čia galima įžvelgti paramą vietinėms oligarchinėms kompanijoms, panaudoti susitelkusį kapitalą efektyvesnėms technologijoms, tačiau dėl to sumažinant darbuotojų užimtumą.

Neigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis pasireiškia šiais aspektais:

- Technologinė priklausomybė. Šalies ūkis įgyja technologinę priklausomybę nuo užsienio investicijas suteikusio ūkio subjekto. Be to, tarptautinės įmonės, atlikdamos bendrus mokslinius tyrimus, panaudoja investicijas priėmusios šalies žmonių idėjas, žinias, sukelia "proto nutekėjimą" ir neigiamai paveikia šalies kultūrą.
- Sukelia šalies ūkio ekonomikos sumaištį. Kyla nesutarimai dėl darbo užmokesčio, žaliavų kainų, pelno išvežimo ir reinvestavimo. Užsienio kompanija gali dominuoti rinkoje ir riboti vietinių įmonių konkurencijos galimybes. Jei užsienio įmonė yra didelė, tvirta, turinti tam tikrą monopolinę galią šeimininko šalies rinkoje, jos mažos kainos gali būti suvokiamos kaip bandymas kontroliuoti didelę šeimininko šalies rinkos dalį. Kelianti susirūpinimą ir susijusi su tiesioginėmis užsienio investicijomis yra darbo jėgos ir kitų išteklių eksploatacija.
- Investicijas priimanti šalis, bijodama, kad sumažės užsienio investicijų, dažniausiai toleruoja gauto pelno išvežimą į užsienį, jis nėra reinvestuojamas investicijas priimančioje šalyje.
- Galimas tarptautinių kompanijų kišimasis į teisinę aplinką. Užsienio įmonės siekia ekonominės galios, todėl gali kištis į vyriausybės veiklą, sumažina šalies suverenitetą. Be abejo, pasitaiko, kad šalyse, į kurias investuojama, demokratija ir rinkos ekonomika dar neturi gilesnių šaknų. Tokios šalys galėjo ir kai kuriais atvejais pasinaudojo investicijomis kaip priemone politiniams tikslams pasiekti investuojamoje šalyje.

Taigi reikia dar kartą pabrėžti, jog šalys, stokojančios finansinių išteklių dažniausiai nepaiso tiesioginių užsienio investicijų veiksnių įtakos neigiamų pusių ir įvairiais būdais skatina tiesiogines užsienio investicijas. Formuodamos savo ekonominę politiką šalys dažnai neįvertina, jog tiesioginių užsienio investicijų atėjimą į šalies ūkį sąlygoja daug skirtingų faktorių ir veiksnių. tiesioginių užsienio investicijų srautus įtakoja ne tik valstybės politika, bet ir šalies geografinė padėtis, jos struktūrinės charakteristikos.

Apibendrinant galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos vaidina ypatingai svarbų vaidmenį didinant konkurenciją, plėtojant šalies ūkį, keisdamos veiklos sąlygas bei keldamos kokybiškai naujus reikalavimus darbo jėgai, verslui ir socialinei infrastruktūrai. Tai sukelia pokyčius švietimo, mokslo sistemoje, dėl ko kinta ne vien tik marketingas, kultūra, bet ir atskirų ūkio šakų produktyvumas, indėlis į bendrąjį vidaus produktą. Užsienio investicijų poveikis ryškus ir vietinės paklausos struktūrai. Investuotojas kelia kokybiškai naujus reikalavimus savo verslo partneriams, verčia juos sparčiai tobulėti. Tiesioginė įtaka daroma ir vietinių įmonių strategijoms, nes

jos priverstos konkuruoti su stipriu ir kitokią patirtį turinčiu konkurentu. Tai verčia ir vietines įmones keisti savo strategijas, skatina inovacijas, ugdo konkurencinį pajėgumą. Taip sukuriamos palankios sąlygos sėkmingai plėsti veiklą į tarptautines rinkas.(Vengrauskas V., Perminienė N., 2002).

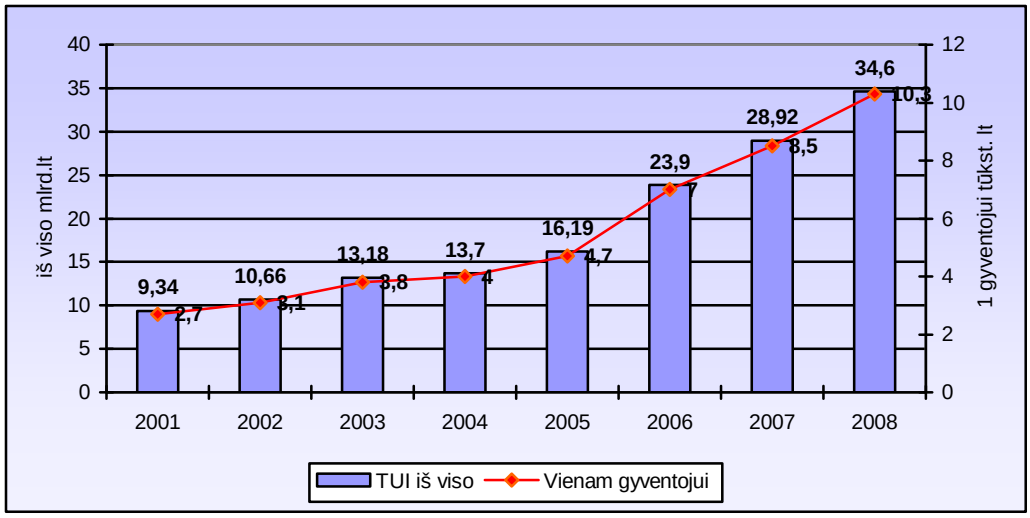
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ LIETUVOJE ANALIZĖ

2.1. Tiesioginių užsienio investicijų apimtis ir dinamika Lietuvoje

Duomenis apie tiesiogines užsienio investicijas Lietuvos Statistikos departamentas pradėjo rinkti nuo 1997 metų. Statistiniai duomenys renkami iš Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, turinčių tiesioginių užsienio investicijų, pagal statistinės atskaitomybės formą, kuri pilnai atitinka tarptautinius (TVF, EBPO, EUROSTAT'o) reikalavimus keliamus tiesioginių užsienio investicijų apskaitai. Surinktus duomenis Statistikos departamentas perduoda Lietuvos bankui. Iš Statistikos departamento gautus duomenis Lietuvos bankas papildo informacija iš kitų šaltinių. Galutinius duomenis Lietuvos bankas naudoja sudarydamas mokėjimų balansą, kuriame pateikiami tiesioginių užsienio investicijų srautai per ataskaitinį laikotarpį ir tarptautinių investicijų balansą, kuriame pateikiami tiesioginių užsienio investicijų likučiai ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Tiesioginių užsienio investicijų akcinio kapitalo likučiai skaičiuojami rinkos verte.

Nuo 2006 m. rugsėjo mėn. Europos Sąjungos nacionaliniai bankai privalo teikti informaciją apie tiesiogines užsienio investicijas (likučius) pagal naują akcinio kapitalo įvertinimo tvarką, kai tiesioginių užsienio investicijų akcinio kapitalo likučių vertė nustatoma bendrovių, įtrauktų į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašą, akcinį kapitalą įvertinant rinkos kaina, o į minėtą sąrašą neįtrauktų bendrovių – nominaliąja verte. Būtina pabrėžti, kad šis reikalavimas taikomas apskaičiuojant tiesioginių užsienio investicijų (likučių) duomenis, bet netaikomas skaičiuojant tiesioginių užsienio investicijų srautus. Duomenys, apskaičiuoti pagal minėtus reikalavimus, leidžia tiksliau nustatyti tiesioginių užsienio investicijų akcinio kapitalo vertę ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Šis metodas geriau tenkina šalies nacionalinių sąskaitų sudarymo reikalavimus. Tiesioginės užsienio investicijos fiksuojamos pagal jų kryptį, t. y. atskirai Lietuvos tiesioginės investicijos užsienyje ir tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje. Tiesioginių užsienio investicijų apskaitą galima suskirstyti į dvi dalis – mikrolygmens tiesioginių užsienio investicijų apskaitą, t. y. tiesioginių investicijų apskaitą įmonės lygiu, ir makrolygmens tiesioginių užsienio investicijų apskaitą, t. y. tiesioginių užsienio investicijų apskaitą šalies lygiu.

Statistikos departamento duomenimis, tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI) 2008 m. sausio 1 d. sudarė 34,6 mlrd. litų (10,02 mlrd. eurų) ir buvo 19,6 procento didesnės nei 2007 m. sausio 1 d. (28,92 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 10,3 tūkst. litų, arba 2,98 tūkst. eurų (2007 01 01 – 8,5 tūkst. litų, arba 2,5 tūkst. eurų) TUI. Tiesioginių užsienio investicijų grynasis srautas 2006 metais buvo didžiausiais pastaraisiais metais (žr.3 pav.).

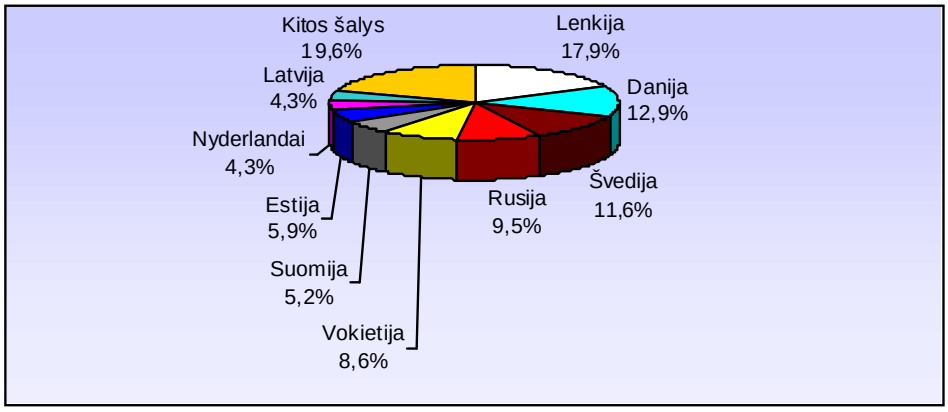

3 pav. **Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje metų pradžioje**

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2008 m. sausio 1 d. sudarė 34,60 mlrd. litų ir buvo 19,6 procento didesnės nei 2007 m. sausio 1 d. (28,92 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 10,3 tūkst. litų (2007 m. sausio 1 d. – 8,5 tūkst. litų) TUI. Puikus 2006 m. rezultatas pasiektas tik dėl sėkmingai parduoto Mažeikių naftos akcijų paketo. Tačiau nuo 2008 m. pradžios TUI sudarė 33,63 mlrd. litų ir buvo 2,8 procento mažesnės nei prieš ketvirtį. Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 10,0 tūkst. litų tiesioginių užsienio investicijų (žr. 1 priedą).

Naujausiais duomenimis 2008 m liepos 1 d. TUI sudarė 34,63 mlrd. litų ir buvo 0,6 procento didesnės nei 2008 m. balandžio 1 d. (34,43 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 10,3 tūkst. litų TUI (2008 m. balandžio 1 d. – 10,2 tūkst. litų). Tiesioginės investicijos 2008 metų pradžioje iš ES-27 šalių sudarė 27,8 mlrd. litų (80,3 proc.), iš NVS šalių – 3,45 mlrd. litų (10,0 proc.) visų tiesioginių užsienio investicijų.

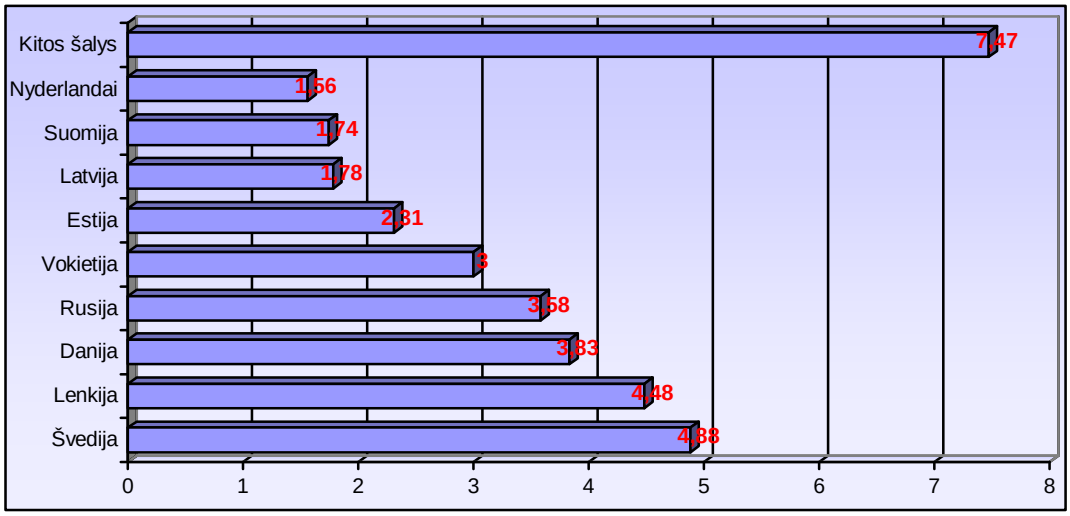
4 pav. **Šalių tiesioginių užsienio investicijų procentinis pasiskirstymas metų pradžioje**

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

Daugiausia lėšų 2008 metų pradžioje buvo investavę Lenkijos investuotojai – 6,24 mlrd. litų (17,9 proc. visų TUI), Danijos – 4,45 mlrd. litų (12,9 proc.), Švedijos – 4,04 mlrd. litų (11,6 proc.), Rusijos – 3,34 mlrd. litų (9,5 proc.), Vokietijos – 2,96 mlrd. litų (8,6 proc.), Estijos – 2,03 mlrd. litų (5,9 proc.), Suomijos – 1,78 mlrd. litų (5,2 proc.), Latvijos – 1,53 mlrd. litų (4,3 proc.), Nyderlandų – 1,48 mlrd. litų (4,3 proc.).

2008 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 3396 užsienio investuotojai. Daugiausia jų buvo iš Vokietijos (425), Latvijos (310), Estijos (295). Tuo tarpu Lenkija, kurios TUI vertė buvo didžiausia Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu, pagal investuotojų skaičių užėmė tik 10 vietą (156), nes didžiąją dalį investavo vienintelis stambus lenkų investuotojas – naftos perdirbimo koncernas PKN ORLEN. Kitos didelės įmonės, investavusios į Lietuvos ūkį yra „Aga“, „Indorama PET‘, „Interlogistics“, „Kraft“, „Mars“, „DVS“, „Neste“, „Paroc“, „Philips Morris“‘, „SEB“, „Tele2“ ir kt.

Naujausiais duomenimis, per šių metų pirmąjį pusmetį pasikeitė šalių investuotojų pasiskirstymas pagal investicijų kiekį - Lenkija užleido pirmą vietą Švedijai. Daugiausiai lėšų yra investavę Švedijos (14,1%), Lenkijos (12,9%), Danijos (11,1%), Rusijos (10,3%), Vokietijos (8,7%) investuotojai. Šis persiskirstymas rodo, kad Lenkijos koncernas PKN ORLEN neskiria lėšų „Mažeikių naftos“ modernizavimui (žr.5 pav.).

5 pav. **Šalių tiesioginės užsienio investicijos 2008 liepos 1 d.**

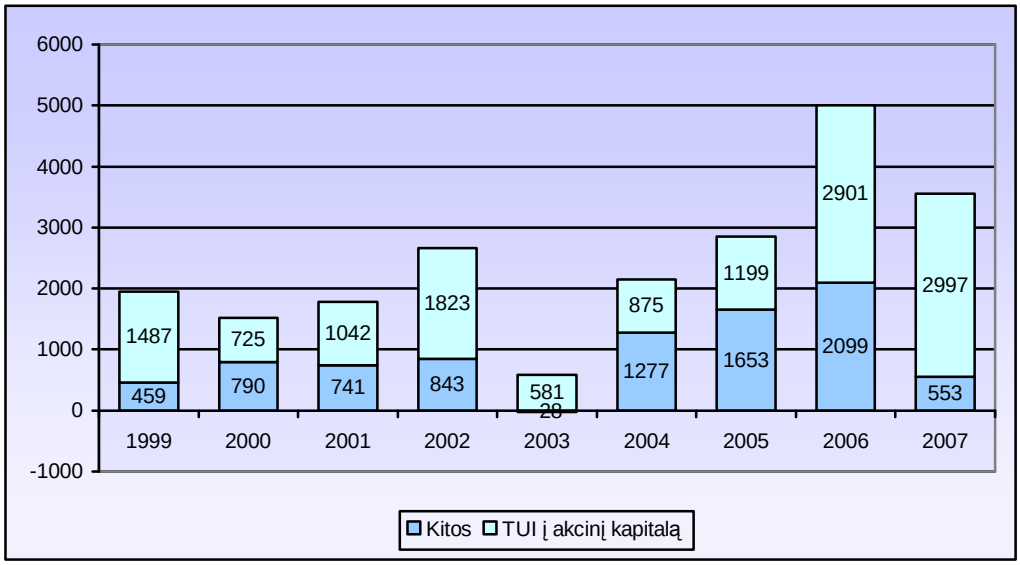
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

Dabartiniu metu pagal užsienio investicijų dalį įmonės kapitale vyrauja įmonės, kuriose užsienio investicijos sudaro daugiau negu 50 proc. viso įmonės kapitalo. Iš dalies tai patvirtina faktą, kad užsienio investuotojai tik kontroliuodami įmones gali garantuoti veiksmingą investicijų valdymą.

Pagrindinius 2007 m. ir 2008 m. pirmojo pusmečio TUI srautus sudarė užsienio investuotojų paskolintos lėšos jų valdomoms bendrovėms ir reinvesticijos, o svarbiausio komponento – investicijų į

akcinį kapitalą nebuvo. Tenka konstatuoti, kad pastaruoju metu pritraukti naujų investuotojų sekasi prasčiau nei ankstesniais metais.

Tiesioginių užsienio investicijų srauto dinamika pateikta 6 paveiksle.

6 pav. **Tiesioginių užsienio investicijų srauto dinamika 1999 – 2007 metais**

Šaltinis: Lietuvos bankas

Tiesioginių užsienio investicijų srautas 2008 m. I ketvirtį buvo 0,64 mlrd. litų, t.y. 57,5 procento mažesnis nei 2007 m. IV ketvirtį. Tiesioginių užsienio investicijų srauto sumažėjimą nulėmė sumažėjęs akcinis kapitalas ir kitas kapitalas, kuris apima lėšų skolinimąsi ir skolinimą. Viena iš priežasčių, lėmusių TUI mažėjimą, užsienio investuotojų sprendimas gautą pelną pasiimti kaip dividendus, o ne investuoti. Šiuos praradimus iš dalies kompensuoja daug aktyviau investuojantys vietos investuotojai, tačiau jų investicijų TUI rodikliai neatspindi.

Kadangi per metus kelis kartus išaugo šalies bendrovių investicijos užsienyje, tai grynasis TUI srautas buvo netgi mažesnis nei iš Lietuvos iškeliavusios užsieniečių pajamos iš ankstesnių tiesioginių investicijų. Reinvesticijos naudinga, tačiau naujos investicijos paprastai yra susijusios su naujo „know-how“, naujų rinkų bei veiklos erdvių atsiradimu. Todėl dabartinės neigiamos investicijų dinamikos tendencijos yra ne tik finansinių išteklių, bet kur kas pavojingesnių praradimų šaukliai. Tai yra viena iš priežasčių, dėl ko sumažėjo ūkio plėtra, nes ateinančios ES paramos naudingumo koeficientas yra gerokai žemesnis nei TUI į gamybą, kurios, be lėšų, atneša ir žinias, produkcijos platinimo tinklus bei modernias technologijas.

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis 2008 m. liepos 1 d. Lietuvos įmonės užsienyje investavo 4665,0 mln. litų. Daugiausia investuota Latvijoje (26,1% visų tiesioginių investicijų užsienyje), Rusijoje (11,0%), Nyderlanduose (8,7%), Lenkijoje (8,7%). Lietuvos įmonės užsienyje investavo į nekilnojamojo turto, nuomos ir kito verslo veiklos įmones – 39,3 procento, finansinį

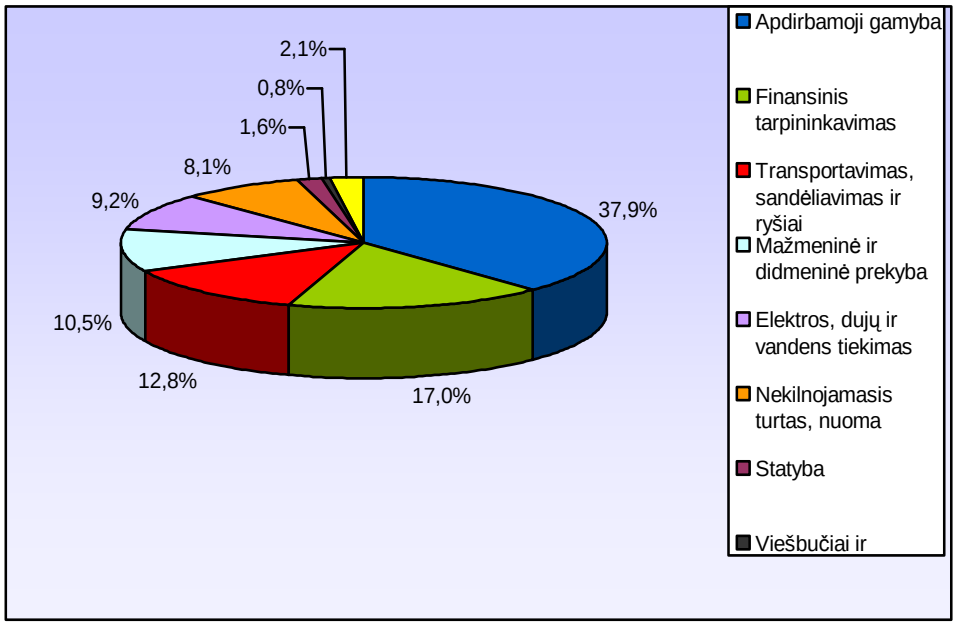
tarpininkavimą – 18,3, apdirbamąją gamybą – 15,5, didmeninę ir mažmeninę prekybą – 11,3 procento visų tiesioginių investicijų užsienyje.

2.2. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra pagal ekonomines veiklos rūšis ir regionus

Nors Tiesioginės užsienio investicijos iš esmės yra svarbios ir laukiamos iš bet kurios šalies-investuotojos (išskyrus specifinius politinius problemos aspektus), tačiau investuotojų struktūros ir jų investavimo prioritetai taip pat negalima nepaisyti. Šalies nacionalinio konkurencingumo didinimo aspektu, ne tas pats, ar į vieną, ar į kitą ekonomikos sektorių investuoja specifinį „know-how“, tradicijas, svorį tarptautinėse rinkose turinčios šalies investuotojai, ar atitinkamai, greito pelno siekiantys subjektai. Tai taip pat svarbu ir tarptautinės klasterizacijos, integracijos į tarptautines vertės kūrimo grandines aspektu.

Statistikos departamento taikomą metodiką materialinės investicijos klasifikuojamos ne pagal jų paskirtį, bet pagal investuojančios bendrovės pagrindinę veiklą. Pavyzdžiui, baldų įmonės investicija į parduotuvės statybą yra priskiriama baldų gamybai, o ne vidaus prekybai.

Tiesioginių užsienio investicijų procentinis pasiskirstymas 2008 m. pagal ekonominės veiklos rūšis pateiktos diagramoje (žr.7 pav.).

7 pav. **Tiesioginių užsienio investicijų procentinis pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos, 2008 m. pradžioje**

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

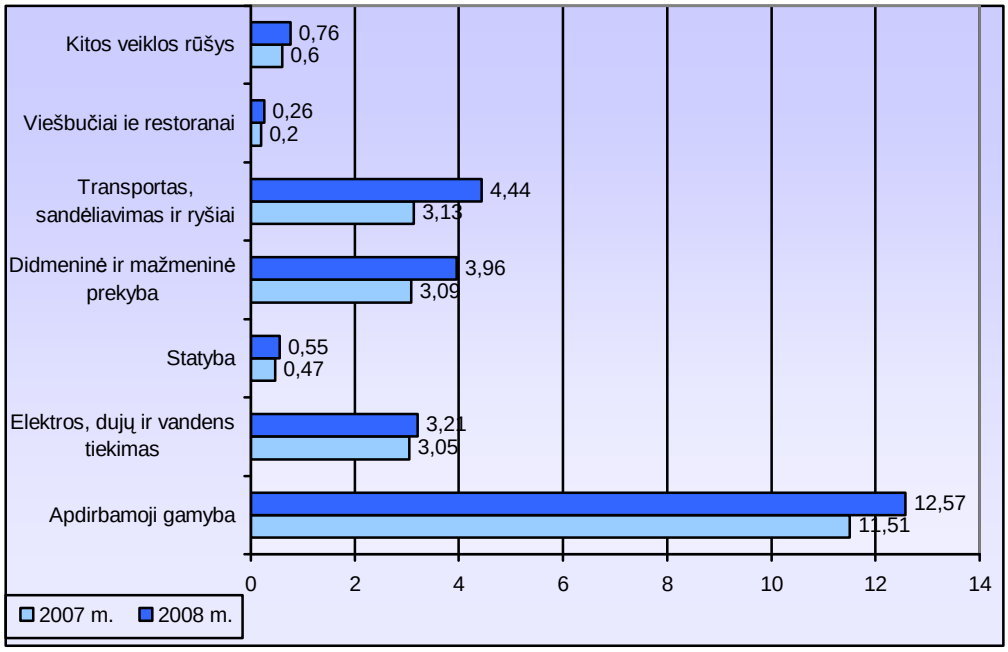
Kaip matosi pateiktoje diagramoje 2008 metų pradžioje daugiausia investuota į apdirbamąją gamybą – 37,9 procento (į naftos ir chemijos produktų gamybą – 25,1 proc.), finansinį tarpininkavimą – 17,0 proc., transportą, sandėliavimą ir ryšius – 12,8 proc., didmeninę ir mažmeninę prekybą – 10,5

proc., elektros, dujų ir vandens tiekimą – 9,2 proc., nekilnojamojo turto, nuomos ir kitą verslo veiklą – 8,1 procento visų TUI. Apdirbamojoje gamyboje daugiausia investuota į naftos produktų ir chemijos gaminių gamybą – 65,7 procento, maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą – 11,8 procento visų apdirbamosios gamybos investicijų.

Naujausiais duomenimis 2008 m. liepos pradžioje į apdirbamąją gamybą buvo investuota 33,0 procento, finansinį tarpininkavimą – 16,6, transportą, sandėliavimą ir ryšius – 13,4, didmeninę ir mažmeninę prekybą – 11,9 procento visų tiesioginių užsienio investicijų. Per pusmetį išaugo investicijų į transportą, sandėliavimą ir ryšius bei didmeninę ir mažmeninę prekyba dalis, o sumažėjo investicijos į apdirbamąją gamybą.

Augant užsienio kapitalo valdomų bendrovių kapitalizacijai ir pelnams, bendra sukaupta TUI apimtis padidėjo pastaraisiais metais penktadaliu, iš jų didžiausia dalis teko apdirbamajai pramonei, po to seka finansinis tarpininkavimas.

Labai mažą dalį tiesioginėse užsienio investicijose sudaro statybos ir viešbučių bei restoranų verslas. Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas kiekybine išraiška atskiroms ūkio šakoms pateiktas 8 paveiksle.

8 pav. **Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis**

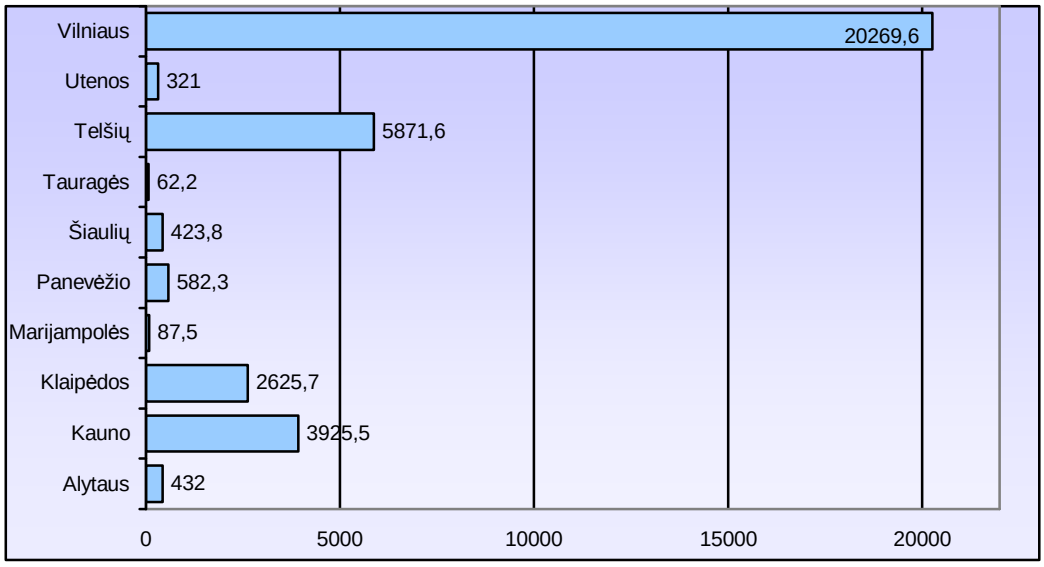
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

2008 m. sausio 1 d. daugiausia investuota į apdirbamąją gamybą – 36,3 procento (iš jos į naftos ir chemijos produktų gamybą – 23,4 proc.), finansinį tarpininkavimą – 17,2, transportą, sandėliavimą ir ryšius – 12,8, didmeninę ir mažmeninę prekybą – 11,5, elektros, dujų ir vandens tiekimą – 9,3,

nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos įmones – 8,4 procento visų tiesioginių užsienio investicijų. 2007 m. daugiausia didėjo tiesioginės investicijos į finansinio tarpininkavimo, apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklą. Tačiau ir 2007 metais Lietuvai nepavyko pritraukti ženklesnių užsienio kapitalo investicijų į aukštų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių, kurio dalis šalies ūkyje yra labai maža. Lietuvos strateginiai dokumentai patvirtina, jog egzistuoja didelis poreikis restruktūrizuoti Lietuvos ekonomiką. Didžioji dalis šiuo metu skiriamų investicijų tenka ūkio sektoriams, kuriuose vyrauja žemo lygio technologijos (žr. 1 priedą).

Toliau atliekama TUI analizė pagal apskritis atskleidžia regioninių netolygumų problemą Lietuvoje – daugiau kaip 58 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų tenka Vilniaus apskričiai.

Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas pagal apskritis pateiktas 9 paveiksle.

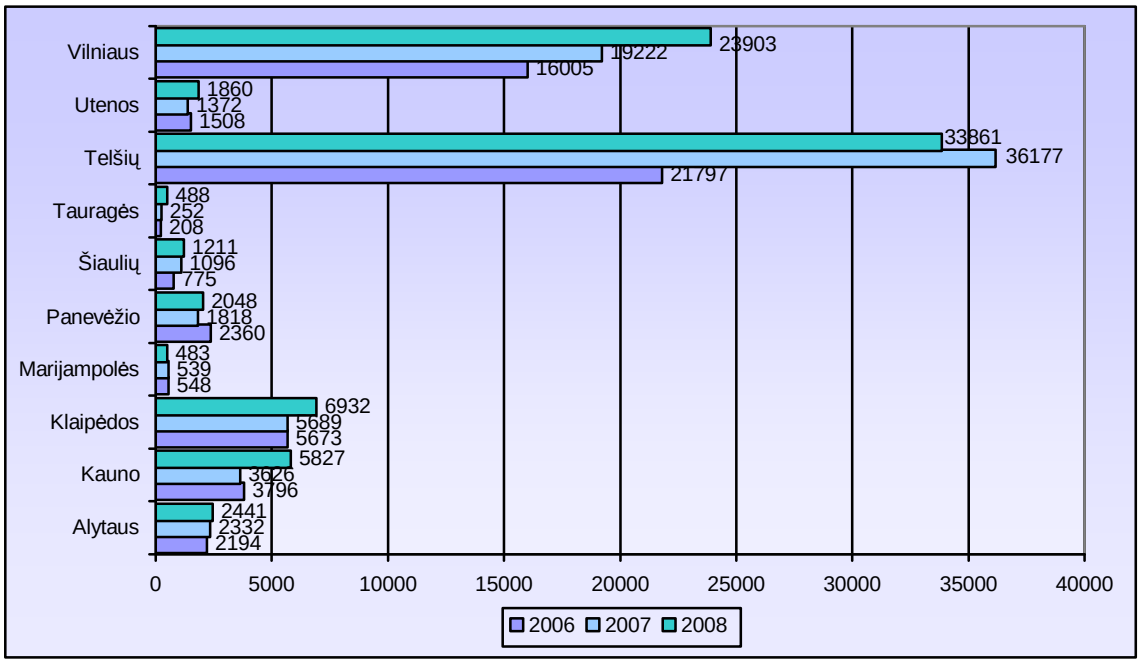
9 pav. **Sukauptų tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas pagal apskritis 2008 metų pradžioje, mln. Lt**

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

Pažvelgus į diagramą matosi akivaizdus TUI netolygus išsidėstymas atskiruose Lietuvos regionuose. Išsiskiria sukauptų užsienio investicijų gausumu Vilniaus ir Telšių apskritys. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Vilniuje veikia virš 40 proc. šalies užsienio kapitalo įmonių, sostinė yra Lietuvos finansų centras, todėl savo pagrindines būstines įsisteigė didžioji dauguma šalies bankų bei užsienio bankų atstovybės, draudimo bei vertybinių popierių rinkos institucijos. Būtent finansinio tarpininkavimo organizacijos ir sudaro didžiausią investuoto kapitalo dalį, bet jos veikia, turi filialus visoje šalyje, vadinasi ir investicijos pasiskirstę visoje Lietuvoje. Telšių apskrities TUI iš esmės sudaro tik „Mažeikių nafta“. Didžiausias investicijas Kauno apskrityje pritraukė apdirbamoji pramonė (49,2%), didmeninė ir mažmeninė prekyba (34,1%). Apdirbamojoje pramonėje daugiausia investuota į

lengvąją pramonę (40,2%) ir maisto produktų bei gėrimų gamybą (38,9%). Klaipėdos apskrityje TUI palankias sąlygas kuria uostas ir veikianti LEZ, todėl daugiausia investicijų sulaukė maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba bei pakavimas, laivų statyba ir remontas, keleivinė ir prekinė laivininkystė, krovos darbai, elektros ir mechanikos įrangos gamyba, medienos perdirbimas, viešbučių infrastruktūra, didmeninė ir mažmeninė prekyba. Pagal tiesiogines užsienio investicijas Šiaulius iki šiol gerokai lenkė visi didieji ir net kai kurie mažesni miestai. Utenos apskrityje daugiausia investuota į maisto produktų, gėrimų gamybos ir tekstilės gaminių įmones. Investuojama taip pat ir į didmeninę ir mažmeninę prekybą. Panevėžio apskrityje daugiausia investicijų iš užsienio pritraukė AB „Kalnapilio - Tauro grupė“, taip pat vilčių teikia Norvegijos pramonės parkas, kuris įsikūrė likviduotos valstybinės tiksliosios mechanikos gamyklos teritorijoje. Mažiausiai TUI sukaupta Tauragės ir Marijampolės apskrityse.

Akivaizdžiai TUI pasiskirstymą iliustruoja 10 paveikslas, tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas vienam gyventojui pagal apskritis.

10 pav. **Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui apskrityse 2006-2008 metais, Lt**

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

Vidutiniškai daugiausia tiesioginių užsienio investicijų 2008 m. tenka Telšių apskrities vienam gyventojui – 33,9 tūkst. Lt, Vilniaus – 23,9 tūkst. Lt, Klaipėdos – 6,9 tūkst. Lt. Mažiausia – vienam Tauragės (488 litai), Marijampolės (483 litai) apskrities gyventojui. Pagal vienam gyventojui tenkančių TUI apimtis Vilnius nuo 2 iki 12 kartų lenkia kitus didžiuosius šalies miestus, tačiau šis rodiklis dar didesnis Telšių apskrityje.

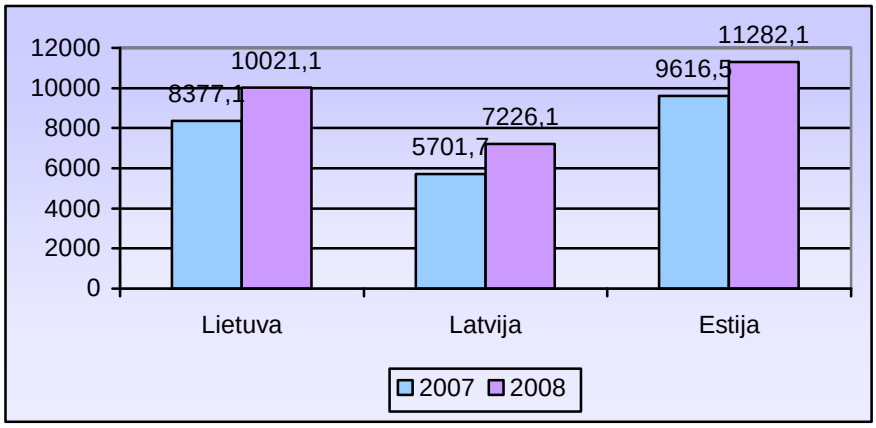
Analizuodama tiesiogines užsienio investicijas pagal ekonomines veiklos sritis siekiau išsiaiškinti ar tiesioginės užsienio investicijos į atskiras ūkio šakas teigiamai įtakoja vietinės ekonomikos plėtrą. Sekantis uždavinys būtų nustatyti kodėl ši įtaka nėra pakankamai pozityvi. Tokiu būdu, diferencijuotas tiesioginių užsienio investicijų efektyvumo įvertinimas bei konkrečių investavimo motyvų įvardijimas, leidžia lanksčiau skatinti užsienio investicijų atėjimą į atskiras Lietuvos ūkio šakas ir atskirus regionus. Tenka konstatuoti, kad iki šiol rodomas užsienio investuotojų dėmesys Lietuvai kol kas apčiuopiamų rezultatų neatnešė – vadinamųjų *plyno lauko* investicijų beveik nėra, o be jų mūsų įmonėms šiuolaikiniame sparčiai tobulėjančių technologijų pasaulyje sunku tikėtis ilgalaikės plėtros.

2.3. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų palyginamoji analizė su Latvija ir Estija

Lietuva pagal užsienio investicijų pritraukimą yra tarp atsiliekančių Europos Sąjungos šalių. Gali pasirodyti paradoksalu, kad paskutinėje Jungtinių Tautų studijoje Lietuva minima tarp palankiausių investicijoms šalių, o investicijų apimtys yra gana nedidelės. Išsiaiškinti šį paradoksą galima palyginant Lietuvą su kitomis šalimis.

Baltijos šalys – Lietuva, Latvija, Estija – pradėjo ekonomines reformas tuo pačiu metu. Šios šalys savo istorine ir ekonomine patirtimi, žmonių mentalitetu ir tikslais yra labai panašios. Iš esmės pasaulio kontekste jos galėtų būti traktuojamos kaip vienas ekonominis regionas. Tačiau, nors ir būdamos daugeliu aspektų panašios, šios kaimyninės šalys skiriasi ūkine šakine struktūra, o tų pačių tikslų siekia naudodamos skirtingus ekonominius svertus. Ekonominės Baltijos šalių perspektyvos akivaizdžiai pablogėjo nuo 2008 m. pradžios. Taip nutiko dėl kylančio makroekonominio disbalanso, griežtinamų kredito sąlygų ir perkaitusių nekilnojamojo turto rinkų. Estijoje ir Latvijoje sulėtėjimas daug spartesnis negu tikėtasi.

TUI tendencijos Baltijos šalyse šiame darbo skyriuje nagrinėjamos ir diferencijuojamos į atskirus investicijų srautus, siekiant nustatyti kaip TUI pasiskirstė tarp Baltijos šalių ūkių, veikiant skirtingoms ekonominėms politikoms užsienio kapitalo atžvilgiu. Per paskutinius keletą metų užsienio investicijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje gerokai išaugo dėl užsienio investuotojams sukuriamų vis palankesnių sąlygų savo kapitalą perkelti į Baltijos šalių regioną (žr. 11 pav.).

11 pav. **Tiesioginės užsienio investicijos Baltijos valstybėse metų pradžioje, mln. Eurų**

Šaltinis: Šalių Statistikos departamentai

Lyginant TUI apimtis su kaimyninėmis valstybėmis, 2008 m. sausio 1 d. Lietuvoje sukauptos tiesioginės užsienio investicijos ir toliau buvo mažesnės nei Estijoje, kurioje TUI sudarė 11,3 mlrd. eurų, o Latvijoje šis rodiklis išliko žemiausias iš trijų Baltijos valstybių ir sudarė 7,2 mlrd. eurų. Reikia pastebėti, kad atotrūkis tarp Lietuvos ir Estijos TUI mažėja, nes Lietuvoje TUI paskutiniu metu auga sparčiau (prieaugis 2007 m. – 19,6 proc.), nei Estijoje (prieaugis 2007 m. – 17,3 proc.).

Tiesioginių užsienio investicijų pokyčiai Baltijos šalyse vertinamos, lyginant TUI srautus su BVP kiekvienoje šalyje, skaičiuojant kiek TUI tenka vienam gyventojui bei nagrinėjant TUI struktūrų pokyčius Baltijos šalyse. TUI lyginant su BVP, įvertinami TUI augimo tempai BVP atžvilgiu, o TUI struktūra atspindi, kurios ūkio šakos yra santykinai patrauklios užsienio investuotojams. Tas pats užsienio investicijų dydis turės skirtingą poveikį ekonominei plėtrai. Šių rodiklių pasirinkimą nulėmė tai, jog TUI absoliutūs dydžiai iliustruoja tik bendras investicijų srautų augimo arba mažėjimo tendencijas. Kaip Baltijos šalių ekonomikos augimą veikia tiesioginės užsienio investicijos akivaizdžiai parodo BVP ir TUI dydžiai. Baltijos valstybių paskelbtais statistiniais duomenimis matome, kad 2007 m. Latvijos ekonomika augo sparčiausiai iš visų trijų Baltijos valstybių. Latvijos BVP per 2007 m. augo 10,2 proc., ir tai buvo vienas iš didžiausių augimo tempų visoje Europos Sąjungoje – t. y. net 3,5 karto didesnis nei vidutinis 27 euro sąjungos šalių.

2 lentelė. BVP, tenkantis vienam gyventojui veikusiu valiutų keitimo kursu (eurais)

	2007 01 01	**2008 01 01**	**Palyginimas**	
			%	**+/-**
Lietuva	6989	8298	18,8	1309
Latvija	7003	8782	25,4	1779
Estija	9851	11582	17,57	1731

Šaltinis: šalių Statistikos departamentai, DnB NORD bankas

Skaičiuojant BVP dalį, tenkančią vienam gyventojui veikusiu valiutų keitimo kursu (eurais), 2007 m. daugiausiai vienam gyventojui teko Estijoje – 11582 eurai, Latvijoje – 8782 eurai, Lietuvoje – 8298 eurai. Lyginant su TUI matome, kad BVP prieaugis procentais nedaug skiriasi nuo TUI pokyčio per metus (žr 2 lentelę). Vienam Lietuvos gyventojui 2008 m. sausio 1 d. teko beveik tris kartus mažiau TUI (2977 eurai), nei vienam estui (8404 eurai). Lietuvą pagal šį rodiklį pralenkė ir Latvija, kurioje vienam šalies gyventojui teko 3192 eurai.

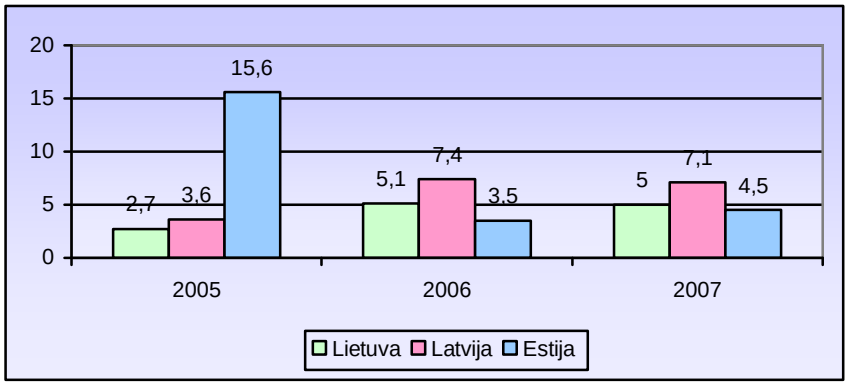
3 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos Baltijos šalyse metų pradžioje

Šalis	TUI, mlrd. eurų 2008 01 01	Prieaugis, palyginti su 2007 01 01, %	TUI vienam gyventojui, eurais 2008 01 01	Grynasis TUI srautas palyginti su BVP 2007 m.
Lietuva	10,02	19,6	2977	5,0
Latvija	7,2	26,7	3192	7,1
Estija	11,3	17,3	8404	4,5

Šaltinis: šalių Statistikos departamentai, DnB NORD bankas

Lietuva pagal užsienio investicijas, tenkančias vienam gyventojui, yra ne tik Baltijos šalių, bet ir visos Europos „autsaideris“.

Estija pirmauja tarp visų trijų Baltijos šalių pritraukiant TUI. 12 diagramoje pateikti trijų Baltijos šalių tiesioginių užsienio investicijų grynųjų srautų santykiai su BVP.

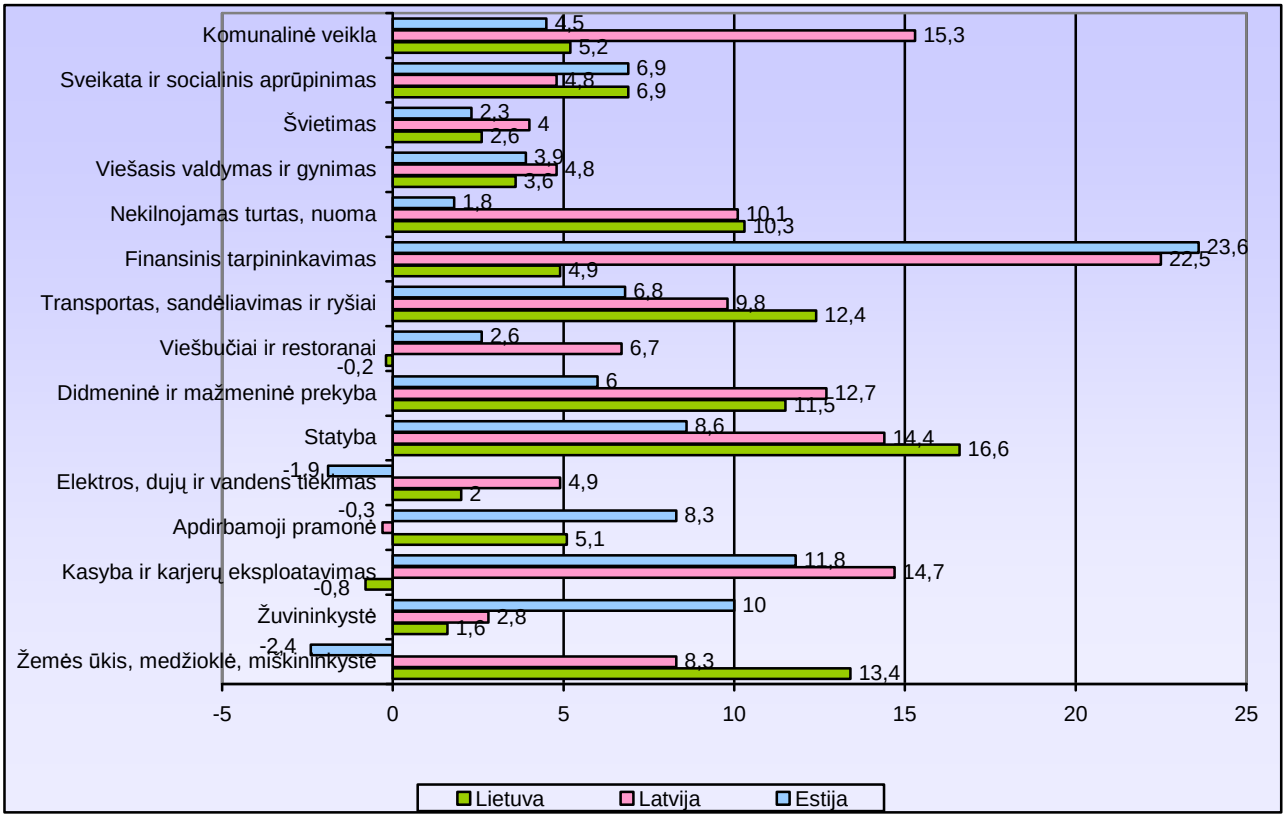

12 pav. **Grynųjų tiesioginių užsienio investicijų srauto santykis su BVP Baltijos šalyse**

Šaltinis: šalių centriniai bankai

Duomenys pateikti neatsižvelgus į šalių bendrovių investicijas kitose šalyse. Estijos TUI į akcinį kapitalą srautai pastaruoju metu tapo neigiami tik dėl išaugusių šios šalies įmonių investicijų užsienyje – atitinkamas tiesioginių investicijų srautas į kitas valstybes 2006 metais siekė 7 proc. BVP, o 2007 metais – virš 4 proc.

Baltijos valstybėse sukuriamos BVP struktūroje vyrauja skirtingos ekonominės veiklos (žr. 13 pav.).

13 pav. **BVP struktūros kitimo tempai Baltijos šalyse (proc.**)

Šaltinis: šalių statistikos tarnybos

Kaip matyti iš 13 paveikslo, Baltijos valstybėse vyrauja skirtingos ekonominės veiklos. Lietuvoje 2007 metais daugiausiai išaugo statyba, žemės ūkis ir transportas; Latvijoje ir Estijoje sparčiausiai vystėsi finansinis tarpininkavimas.

Rinkos dydžiu ir augimo bei natūralaus patrauklumo aspektu Estiją galima apibūdinti kaip stipriausios rinkos ir jos augimo šalimi, tuo tarpu Lietuvą ir Latviją, šalis dar tik pasižyminčias ekonominiu augimu. Užsienio investuotojai nemato jokių svarbių barjerų investicijoms šioje šalyje. Todėl Estijos ekonomikos politiką užsienio kapitalo atžvilgiu galima laikyti kryptingiausia, siekiant kuo daugiau pritraukti užsienio investicijų, tačiau reikia pabrėžti, jog Estijoje užsienio investicijų aktyvumą sąlygojo glaudūs Estijos ir Skandinavijos ryšiai, palanki Estijos teisinė sistema bei sukurtas teigiamas ir sparčiai reformas vykdančios šalies įvaizdis.

TUI, skirtų toms pačioms ūkio šakoms, lyginimas Baltijos šalyse leistų, viena, nustatyti, kiek investicinės tendencijos yra panašios, ir kita, identifikuoti veiksnius, lemiančius didesnį ar mažesnį investuotojų, besidominčių tomis pačiomis šakomis, aktyvumą atskirose šalyse. Kitaip tariant, toks

TUI lyginimas leistų nustatyti, ar Baltijos šalys užsienio investuotojų akyse traktuojamos kaip vienas ekonominis regionas, ar šalių ekonominė politika, nukreipta į investicijų pritraukimą, yra veiksminga.

Lietuvoje daugiausia investuota į apdirbamąją gamybą – 36,3 procento (iš jos į naftos ir chemijos produktų gamybą – 23,4 proc.); finansinį tarpininkavimą – 17,2; transportą, sandėliavimą ir ryšius – 12,8; didmeninę ir mažmeninę prekybą – 11,5; elektros, dujų ir vandens tiekimą – 9,3; nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos įmones – 8,4 procento visų tiesioginių užsienio investicijų. 2007 m. daugiausia didėjo tiesioginės investicijos į finansinio tarpininkavimo, apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklą. Apdirbamojoje gamyboje daugiausia investuota į naftos produktų ir chemijos gaminių gamybą – 8,10 mlrd. litų (64,4 proc. visų apdirbamosios gamybos investicijų), maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą – 1,52 mlrd. litų, (12,1 proc.).

Lietuvoje vykęs privatizavimo procesas darė įtaką investicijų srautams į atskiras ūkio šakas, kurio metu užsienio investuotojai įsigijo didžiausius ir svarbius Lietuvos ekonominius objektus. Didžiausio užsienio investuotojų dėmesio sulaukė tokios pramonės šakos, kaip maisto, ypač pieno perdirbimo pramonė, elektronika, lengvoji, chemijos ir naftos perdirbimo pramonės. Dauguma investicijų tenka maisto produktų gamybai, tačiau TUI į kitas pramonės šakas yra vangios. Didesnės investicijos į paslaugų sektorių atitinka pasaulinę paslaugų sektoriaus plėtros tendenciją. Tačiau tokia svarbi Lietuvos ūkio šaka, kaip žemės ūkis, pritraukė tik nedidelę užsienio investicijų dalį. Situaciją akivaizdžiai komplikuoja tai, jog žemės ūkio produkcija Lietuvoje nekonkurencinga ir, todėl sunkiai konkuruoja su kaimyninių šalių produkcija. Daug daugiau investuotojų pritraukia paslaugų sektorius. Paslaugų sektorių palyginus su pramone, gerokai yra mažesnis veiklos diegimo laikotarpis, mažiau sudėtingų ir brangių, palyginti su apdirbamąja pramone, įrengimų, investicijų atsipirkimo grąža yra trumpesnė, ypač išaugo TUI dalis į finansinį tarpininkavimą.

Latvijos centrinio banko duomenimis, tiesioginės užsienio investicijos 2008 m. pradžioje sudarė 7226,1 mln. eurų ir, palyginti su 2007 m. pradžia, padidėjo 26,7 procento. Daugiausia investuota į:

- finansinį tarpininkavimą – 2040,9 mln. eurų arba 28,3 procento visų tiesioginių užsienio investicijų;
- nekilnojamąjį turtą, nuomą ir kitą komercinę veiklą – 1321,7 mln. eurų arba 18,3 proc.;
- kitą ekonominę veiklą – 949,4 mln. eurų arba 13,14 proc.;
- didmeninę ir mažmeninę prekybą – 629,5 mln. eurų arba 12,4 proc.,
- apdirbamąją pramonę – 633,4 mln. eurų arba 8,77 proc.;
- transportą, sandėliavimą ir ryšius – 567,6 mln. eurų arba 7.86 proc.;
- elektros, dujų ir vandens tiekimo pramonę – 383,64 mln. eurų arba 5,31 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų.

Per 2007 m. daugiausiai buvo investuota taip pat į finansinio tarpininkavimo veiklą. Šiai ekonominei veiklai Latvijoje atiteko 42,7 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų. Taip pat daug investicijų teko ir į nekilnojamojo turto ir kitą komercinę veiklą – 10,6 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų, į didmeninį ir mažmeninę prekybą – 9,2 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų ir kitą ekonominę veiklą – 22,7 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų.

Latvijoje užsienio investuotojams patrauklus transporto, sandėliavimo, pašto ir nuotolinių ryšių sektorius, dabar labiausiai domina pramonės sektorius, finansinis tarpininkavimas. Latvijoje TUI į pramonės ir prekybos sektorių kiekvienais metais auga dėl vystomų laisvų ekonominių zonų. Latvijoje didžiausia užsienio investicijų dalis tenka informacinių technologijų sektoriui. Net ir Latvijos vyriausybės programa yra nukreipta būtent skatinti ir kurti kuo palankesnes sąlygas investicijoms į informacinių technologijų sektorių, o ypatingai į programinės įrangos gamybą.

Estijos centrinio banko duomenimis tiesioginės užsienio investicijos 2008 m. pradžioje sudarė 11282,1 mln. eurų ir, palyginti su 2007 m. pradžia, padidėjo 17,3 procento. Daugiausia investuota į:

- finansinį tarpininkavimą – 3536,5 mln. eurų arba 31,3 procento;
- nekilnojamąjį turtą, nuomą ir kitą komercinę veiklą – 3297,6 mln. eurų arba 29,2 proc.;
- apdirbamąją pramonę – 1628,7 mln. eurų arba 14,4 proc.;
- didmeninę ir mažmeninę prekybą – 1510,7 mln. eurų 13,4 proc.;
- transportą, sandėliavimą ir ryšius – 423 mln. eurų arba 3,7 proc.

Estijoje užsienio investitoriams patraukliausias finansinis sektorius, taip pat nemažą dalį TUI pritraukia transportas, sandėliavimas ir nuotoliniai ryšiai, didelis dėmesys skiriamas telekomunikacijų sferai.

Nagrinėjant šių trijų Baltijos valstybių situaciją, galima išskirti pagrindines tendencijas:

1. Iš trijų Baltijos valstybių didžiausios tiesioginės užsienio investicijos sukauptos 2008 m. pradžioje buvo Estijoje.
2. Estijoje 54,5 proc. visų užsienio investicijų yra investavę Švedijos kompanijos ir daugiausiai yra investuota investicijų į finansinį sektorių.
3. Latvija patraukli aukštos kokybės medienos pardavimo bei informacinių technologijų verslui plėtoti.
4. Lietuvoje sukuriama beveik pusę Baltijos šalių BVP: Lietuva – 48 proc., Latvija – 29 proc., Estija – 23 proc.
5. Lietuvoje daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų investuota į apdirbamąją pramonę, finansinį tarpininkavimą, didmeninę ir mažmeninę prekybą.
6. Latvijoje daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų investuota į nekilnojamąjį turtą, finansinį tarpininkavimą bei didmeninę ir mažmeninę prekybą.

7. Latvijoje darbo jėga vertinama kaip intelektualiausia, o Estija kaip aukštos kvalifikacijos ir pasižymi puikiais bendravimo įgūdžiais.
8. Lietuva išsiskiria kaip aukšto išsilavinimo ir mažiau apmokamo darbo jėga.
9. Kainų lygių atžvilgiu Lietuva įvardijama kaip žemais veiklos kaštais pasižyminti šalis, o Latvija – augančiu gamybiniu produktyvumu bei pakankamai aukštu kainų lygiu. Tuo tarpu Estija pasižymi patikimu žemų kainų lygiu.
10. Pasaulio ekonomikos forumo paskelbtos ataskaitos duomenimis Lietuva pagal Verslo konkurencingumo indeksą pakilo užima 39 vietą. Estija pagal verslo konkurencingumo indeksą yra 26, o Latvija 54 vietoje.

Tiesioginių užsienio investicijų tendencijų įvertinimo metu pastebėta, kad tiesiogines užsienio investicijas kiekvienais metais Baltijos šalys pritraukia vis daugiau ir didžioji jų dalis pasiskirsto tarp pramonės, prekybos, finansinio tarpininkavimo bei telekomunikacijų sektorių. Taip pat nustatyta, jog susidaryti vienokiom ar kitokioms tiesioginių užsienio investicijų tendencijoms bei pasiskirstyti tarp atskirų ekonominių veiklų iš dalies Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje poveikį turėjo vykdomos ekonominės politikos užsienio kapitalo atžvilgiu bei šalių valstybinis reguliavimas.

3. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKOS LIETUVOS ŪKIO KONKURENCINGUMUI ANALIZĖ

3.1. Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų politika

Investicijų skatinimas yra viena prioritetinių ekonominės politikos krypčių. 2007 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Ūkio ministerijos parengtą Investicijų skatinimo 2008-2013 metų programą ir jos įgyvendinimo priemonės (2007 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1447). Programa siekiama pagerinti šalies investicinę aplinką ir sukurti efektyvią tiesioginių vidaus bei užsienio investicijų skatinimo sistemą, visų pirma orientuotą į ilgalaikę šalies ūkio plėtrą, ekonomikos augimą ir visuomenės gerovės didinimą. Programoje numatoma gerinti Lietuvos kaip palankios investuoti šalies įvaizdį, kurti ir tobulinti investicijų skatinimo priemonių sistemą, kurti verslui palankią mokestinę aplinką, spartinti teritorijų planavimo ir statybų dokumentų tvarkymo procesus, kurti ir plėtoti pramoninių parkų tinklą, skatinti kitų pramoninių teritorijų plėtrą.

Gerinant Lietuvos, kaip patrauklios investuoti šalies, įvaizdį bus siekiama parengti Lietuvos ekonomikos ir verslo bei investavimo sąlygų pavyzdinio pristatymo projektą ir kasmet tokią informaciją teikti tarptautinėms žiniasklaidos priemonėms, organizuoti po 3–5 ekonominius forumus kasmet Lietuvoje bei investavimo požiūriu svarbiose Lietuvai užsienio šalyse, pritraukti pasauliniu mastu pripažintą šalies ekonominio įvaizdžio formavimo konsultantą parengti investicijoms patrauklios šalies įvaizdžio formavimo priemonių planą, sukurti bendrą duomenų bazę, regionų mastu apimančią nuolat atnaujinamą verslo informaciją apie potencialius verslo partnerius, siūlomus parduoti (nuomoti) žemės sklypus ir nekilnojamąjį turtą, esamą inžinerinę ir susisiekimo infrastruktūrą, leidimus statyboms, mokslo ir studijų institucijas, informaciją apie regione esančios darbo jėgos kvalifikaciją ir pan[8].

Investicijų apsaugos užtikrinimą valstybiniai organai vykdo įvairiomis formomis. Pirmiausia valstybė garantuoja tokią apsaugą neatsižvelgdama į investicijos nuosavybės formas. Visiems investuotojams, nepaisant jų pobūdžio, užtikrinamas lygiateisis investicinės veiklos teisinis pagrindas, laiduojantis, kad nebus taikoma diskriminacinio pobūdžio priemonių, draudžiančių investicijų valdymą, jų naudojimą bei likvidavimą.

Investicinių projektų ekspertizė yra viena iš pagrindinių investicinės veiklos valstybinio reguliavimo sričių. Pagal Lietuvos Respublikos galiojančius įstatymus bei norminius aktus valstybiniai, tarpvalstybiniai bei regioniniai investiciniai projektai bei programos, vykdomos iš biudžetinių ir nebiudžetinių valstybinių lėšų, turi praeiti privalomą investicinių projektų ekspertizę.

[8] Investicijų skatinimo programa 2008-2013 metais, LR Ūkio ministerija, 2007

Investicijoms, vykdomoms iš kitų šaltinių, ekspertizė reikalinga tik tam, kad atitiktų ekologijos, sanitarijos ir higienos reikalavimus. Ypatingi reikalavimai taikomi investicinių projektų, kuriems vykdyti pritraukiami užsienio investuotojai, ekspertizei ir tiktai tada, kai investuotojai pretenduoja gauti papildomų mokesčių bei muitų lengvatų. Tokie investiciniai projektai turi priklausyti ne tik prioritetinėms ūkio sritims, bet jose turi būti numatyta steigti ir naujas darbo vietas, rūpintis šiuolaikiniais, perspektyviais ištekliais, įdiegti taupomas ir ekologiškai švarias technologijas, mažinti energetinius išteklius vienam produkcijos vienetui, orientuotis į racionalų Lietuvos gamtinių išteklių, žaliavų naudojimą ir tarptautinės rinkos konkurencingumą. (R. Ginevičius, G. Rakauskienė, 2005).

Valstybinė investicijų politika - tai teisinių, ekonominių priemonių visuma, kurią sukuria valstybė siekdama stabilizuoti gamybos procesą. Pagrindinis valstybinės politikos tikslas - racionalizuoti procesus ir mažinti gamtinių išteklių naudojimą. Valstybė sudaro palankias sąlygas privačioms investicijoms bei užtikrina efektyvų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, naudojimą siekiant valstybės ekonominės, socialinės plėtros ir remia investicijas įstatyminėmis teisės normomis nustatytais būdais valstybės prioritetams, ekologinei padėčiai gerinti, perspektyvių pramonės šakų įmonių technologijoms atnaujinti ir modernizuoti, smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti bei svarbiausioms visuomenės socialinėms reikmėms tenkinti.

Lietuvos Vyriausybė siekia sudaryti vienodas sąlygas vidaus ir užsienio investicijoms, skatina jas lanksčia mokesčių politika, siekia pritraukti TUI į struktūrinio nedarbo rajonus, nustatant investavimo ir verslo sąlygų lengvatas, stiprina antimonopolinę rinkos priežiūrą, stengiasi nukreipti investicijas į aukštų mokslinio-techninio lygio technologijų (biotechnologija, lazerių fizika, mechanotronika, telekomunikacijos, informacinės-skaitmeninės technologijos ir kt.) gamybos šakas. Itin daug dėmesio ketinama skirti visiškai naujų gamybinių ir kitų ūkio sričių objektų investicijoms, kurios leistų spręsti pačią opiausią socialinę-ekonominę nedarbo problemą bei skatintų ekonominio potencialo augimą.

Investuoti Lietuvoje galima:

- Įsteigiant įmonę (nėra jokių apribojimų užsieniečiams);
- Įsigyjant dalį veikiančios įmonės akcijų (nėra jokių apribojimų užsieniečiams);
- Įsigydami visų rūšių vertybinius popierius;
- Įsigyjant kilnojamo ar nekilnojamo turto (yra laikinas apribojimas užsienio subjektams įsigyti žemės ūkio paskirties žemę);
- Skolinant lėšas ar kitą turtą ūkio subjektams;
- Vykdant koncesijų bei išperkamosios nuomos (lizingo) sutartis.

Valstybė remia investicijas kai investuojama į:

- Priemones perspektyvių pramonės šakų įmonių technologijoms atnaujinti ir modernizuoti;
- Šalies ekologinei situacijai gerinti, smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti;

- Naujų ūkio objektų statybą;
- Nebaigus statyti pastatus (statinius), kurių negalima užbaigti dėl lėšų stokos ar kurie dėl užsitęsusio statybos proceso tampa nereikalingi (netinkami naudoti pagal paskirtį) valstybės (savivaldybių) institucijoms, problemines teritorijas (valstybės teritorijos dalis, kuriose yra specifinių socialinių ir ekonominių problemų, atitinkančių Vyriausybės nustatytus probleminių teritorijų kriterijus);
- Laisvąsias ekonomines zonas LEZ, mokslo ir technologijų parkus,
- Inovacijas, žinių ekonomikos branduolius – klasterius (geografines tarpusavyje sujungtas tam tikros srities įmonių ir institucijų santalkas.

Numatyta, kad kapitalo judėjimo požiūriu Lietuva, kaip ES narė, turi užtikrinti visišką laisvę. Kadangi Lietuva ir dabar nenaudoja kapitalo įvežimo bei išvežimo suvaržymo priemonių (yra kol kas likęs ekonomine prasme mažareikšmiškas suvaržymas įsigyjant žemę), šis reikalavimas nesukels jokių nepageidautinų padarinių. Iš visų kapitalo įvežimo rūšių - skolinto, portfelio kapitalo ir tiesioginių užsienio investicijų šalies ūkiui efektyviausia yra pastaroji. Tiesioginės užsienio investicijos daromos siekiant vieno iš dviejų strateginių tikslų: a) įkurti nuosavą gamybą šalyje dėl jos rinkos patrauklumo ir b) įkurti gamybą dėl palankesnių nei kitur gamybos sąlygų, leidžiančių sumažinti gamybos sąnaudas. Lietuvoje tiesioginių užsienio investicijų motyvai pereina tris etapus. Pradiniame etape ryškiai vyravo pirmasis motyvas - didelės vidaus paklausos gaminių perėmimas į užsienio bendrovių rankas. Antrajame etape, Lietuvos narystės ES pradžioje, tikėtina, kad vyraus investavimas dėl sąnaudų mažinimo. Trečiasis etapas prasidės maždaug apie 2015 m. vidurį, kai tiesioginėse užsienio investicijose gausės tokių gamybinių investicijų, kurių motyvas - mažinti sąnaudas - egzistuos kartu su motyvu naudotis milžiniška ES vidaus rinka, be kliūčių prieinama Lietuvos gamintojams. Todėl didesnės galimybės reguliuoti (t. y. selektyviai, skatinant regioninės politikos priemonėmis) gamybinio kapitalo įvežimą į Lietuvą jos ūkio pažangos interesais atsiras tik laikotarpio pabaigoje. Tiesioginių užsienio kapitalo investicijų atžvilgiu išorės ekonominės politikos strateginis tikslas turi būti tiesioginių užsienio investicijų būdu spartinti perspektyvių, naujomis technologijomis besiremiančių šakų plėtrą, didinti eksporto potencialą ir tobulinti teritorinį ūkinės veiklos išdėstymą (skatinti veiklos plėtrą kaimo regionuose). (R. Ginevičius, G. Rakauskienė, 2005)

Įgyvendinant Investicijų skatinimo 2008-2013 metų programą. tikslus ir uždavinius prioritetu bus laikomos tiesioginės investicijos, kurios yra susijusios su šalies pramonės struktūriniais pokyčiais, didinant aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių arba aukštos pridėtinės vertės produktus kuriančių įmonių dalį; užimtumo problemų sprendimu, kuriant kokybiškas darbo vietas, ypač aukštos kvalifikacijos specialistams.

Lietuvos Ūkio ministerija dalyvauja formuojant ir įgyvendinant investicijų politiką. Ūkio ministerija:

- analizuoja investicijų pokyčius ir poveikį ūkio plėtrai, teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl palankios ir konkurencingos investicinės aplinkos formavimo ir skatinimo, dalyvauja formuojant palankią investicinę aplinką;
- vykdo ir koordinuoja darbus, susijusius su laisvųjų ekonominių zonų steigimo ekonominiu pagrindimu, steigimu ir funkcionavimu Lietuvos Respublikoje, rengia verslo sąlygų gerinimo priemones;
- koordinuoja viešųjų pramoninių teritorijų plėtros projektus;
- koordinuoja bendradarbiavimą su tarptautinėmis organizacijomis ir techninę pagalbą pagal administravimo sritis.

Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA) yra svarbiausia institucija, vykdanti investicijų į Lietuvą ir eksporto galimybių bei konkrečiu projektų marketingą. Lietuvos ekonominės plėtros agentūra yra viešoji įstaiga, įkurta 1997 metų rudenį, sujungus Lietuvos investicijų ir Lietuvos eksporto plėtros agentūras. Savininkas – Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija.

Pagrindinės LEPA funkcijos - pritraukti užsienio investicijas, kurti Lietuvos ir jos įmonių, kaip patikimo partnerio įvaizdį, skatinti eksportą, atstovauti užsienio investuotojų ir Lietuvos eksportuotojų interesams Vyriausybėje. LEPA atstovybės kuriamos ir kitose šalyse, 1997 m. įsteigtos tokios pirmosios atstovybės Frankfurte prie Maino, Hane (Vokietija) ir Sankt Peterburge. (Užsienio investicijos Lietuvoje, 1998, p. 48-49)

Lietuvos ekonominės plėtros agentūros misija - maksimaliai išnaudojant pasaulio ekonomikos globalizacijos bei Europos sąjungos plėtros bei ekonominės integracijos atveriamas galimybes, skatinti Lietuvos ekonomikos augimą ir Lietuvos verslo plėtrą.

- Skatinti bei pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą.
- Didinti Lietuvos prekių ir paslaugų eksportą.
- Formuoti palankaus verslui ir investicijoms Lietuvos ekonominio klimato įvaizdį užsienio šalyse.
- Skatinti Lietuvos verslo konkurencingumo augimą.

2007 m. LEPA susidėjo iš Investicijų, Tarptautinės prekybos plėtros, Informacijos ir administravimo departamentų, Europos verslo informacijos centro bei turėjo 4 atstovybes užsienyje – dvi Vokietijoje (Hamburge ir Ofenbache prie Maino), vieną Italijoje (Milane) ir vieną Belgijoje (Briuselyje).

Nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tiesioginės užsienio investicijos buvo vertinamos kaip vienas iš ūkio plėtros veiksnių, buvo ir yra laikomos svarbia produktyvumą, o kartu ir ekonominį

augimą skatinančia sąlyga. Toks palankus požiūris į tiesiogines užsienio investicijas padiktavo atitinkamą valstybės ekonominę politiką užsienio kapitalo atžvilgiu. Lietuva visokeriopai skatino ir skatina ateiti tarptautinį kapitalą. Jam suteikiamos ir mokesčių lengvatos, ir ypatingos strateginio investuotojo teisės, privatizuojant svarbius valstybei objektus. Tačiau kai kurie atvejai verčia abejoti, ar visada tiesioginės užsienio investicijos pačios užtikrina produktyvumo augimą, parduodamų prekių ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą.

Palanki aplinka tiesioginėms investicijoms užtikrina didelio masto kapitalo pritraukimą į atskiras ūkio veiklas, tuo pačiu prisideda prie naujų darbo vietų kūrimo ir gamybos bei paslaugų apimčių didinimo, taip pat egzistuojančių regioninių netolygumų išlyginimo.

Investavimą reglamentuojančiuose Lietuvos teisės aktuose nėra nurodyta į kuriuos konkrečius ūkio sektorius turėtų orientuotis užsienio ar vietiniai investuotojai. Įsitikinę, kad Lietuvai dar labai reikia investicijų į bet kurią ūkio sritį ir todėl valstybė deda pastangas skatindama investicijas į priemones perspektyvių pramonės šakų įmonių technologijoms atnaujinti ir modernizuoti, šalies ekologinei situacijai gerinti, smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti.

3.2. Užsienio investuotojų veiklos teisinis reguliavimas Lietuvoje

Palankus investicinio klimato kūrimas šalyje susijęs su tiksliu teisiniu investicinės veiklos reguliavimu. Šiuo atžvilgiu investicinė veikla yra fizinių ar juridinių asmenų bei šalies praktinių veiksmų atsipirkimas realizuojant investicijas. Šiuo metu Lietuvos teisinė sistema susideda iš labai daug įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių investicinę veiklą – galima priskaičiuoti iki 50. Šie teisiniai dokumentai ir sukuria investicinės veiklos teisinio reguliavimo pagrindą.

Įstatymų ir kitų norminių aktų, reguliuojančių investicinę politiką, leidimas yra viena svarbiausių sąlygų realizuojant valstybės investicinę politiką. Tiesioginių užsienio investicijų įstatymdavystės raida Lietuvoje apima šiuos etapus:

- 1991 m. įsigaliojo pirmasis Lietuvos Respublikos užsienio investicijų įstatymas;
- 1995 m. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos užsienio kapitalo investicijų įstatymas Lietuvos Respublikoje;
- 1996 padarytos šio įstatymo pataisos, atitinkančios ES reikalavimus;
- 1997 m. parengtas Lietuvos Respublikos investicijų įstatymo projektas (tai bendras vietinių ir užsienio investuotojų veiklą reglamentuojantis teisinis aktas).

Šiuo metu galioja su tiesioginėmis užsienio investicijomis susiję išvardinti Lietuvos Respublikos įstatymai:

1. LR investicijų įstatymas.

2. LR įmonių įstatymas. Šiame įstatyme apibrėžti komercine-ūkine veikla turintys teisę užsiimti ūkiniai subjektai, jų steigimo ir veiklos teisiniai pagrindai.
3. Skirtingų ūkio subjektų steigimo tvarką reglamentuojantys atitinkami įstatymai: Akcinių bendrovių įstatymas, Komercinių bankų įstatymas, Draudimo įstatymas ir kt.
4. LR įmonių rejestro įstatymas. Šis įstatymas reguliuoja įmonių registravimo valstybiniame įmonių rejestre tvarką.
5. LR komercinių bankų įstatymas. Įstatymas reglamentuoja šalies, užsienio arba kartu su užsienio kapitalu komercinių bankų steigimą ir veiklą. Numatytos banko ir jo padalinių steigimo ir licencijavimo sąlygos bei tvarka, jo veiklos, reorganizavimo bei likvidavimo ypatumai.
6. LR laisvų ekonominių zonų įstatymas. Įstatymas nustato palankias mokesčių, muitų, valiutines ir finansines, teisines ir kitas lengvatines ūkinės-komercinės veiklos sąlygas užsienio ir šalies ūkio subjektams.
7. LR juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas. Įstatymas nustato mokesčių mokėtojus, objektus, mokesčių tarifus, lengvatas ir kt.
8. LR koncesijų įstatymas. Įstatymas nustato koncesijos objektus ir ūkinės veiklos sritis, koncesijų suteikimo tvarką, valstybės institucijų, Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įmonių, veikiančių koncesijos sutarties pagrindu, teises ir pareigas.
9. LR nekilnojamojo turto registro įstatymas. Reglamentuoja žemės, pastatų, statinių ir kito nekilnojamo turto teisinį registravimą.
10. LR komercinio arbitražo įstatymas. Reguliuoja teisinius santykius, susijusius su šalių susitarimu arbitražo tvarka spręsti iškilusius ginčus, taip pat su ginčų nagrinėjimu, arbitražo sprendimų priėmimu bei vykdymu, LR teismų įgaliojimais arbitražo srityje, ir kitus su arbitražu susijusius santykius.
11. LR civilinis kodeksas - santykių reguliavimo Lietuvoje teisinis pagrindas.
12. LR Konstitucijos 47 straipsnio 2-oje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas.

Šie ar kiti verslą ir investicijas reglamentuojantys įstatymai yra suderinti su ES reikalavimais.

Įstatymų, turinčių tiesioginės įtakos užsienio investuotojų veiklai Lietuvoje, pagrindą sudaro Baltojoje knygoje suformuluoti laisvojo kapitalo judėjimo principai:

- kapitalo ir mokėjimų apribojimo panaikinimas, kuris apima ne tik užsienio mainų apribojimus, bet ir kiekvieną administracinę normą, kuri diskriminuoja remiantis kapitalo kilme ir adresatu;
- teisė į laisvą kapitalo judėjimą suteikiama greičiau gyventojams, o ne piliečiams;

- šia laisve pašalinami ne tik bendri draudimai, bet ir įvairios leidimų išdavimo procedūros;
- kai kurios bendrosios išimtys šiai laisvei dar vis taikomos. Šios sritys apima nacionalinį saugumą ir viešąja politiką, tačiau nesiekia bendresnių ekonominių interesų.

Atsižvelgiant į šiuos principus, nuo 1996 m. Lietuvoje užsienio kapitalo kilmės nebereikia patvirtinti. Vienodas nediskriminacinis užsienio ir vietinių investuotojų traktavimas yra iš esmės užtikrinimas Lietuvos įstatymų, Asociacijos su Europos Sąjunga, dvišalėse investicijų skatinimo apsaugos ir kitose Lietuvos pasirašytose tarptautinėse sutartyse.

Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis tiesiogines užsienio investicijas yra Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, kuris investicijas apibrėžia taip „Piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitų panašių sričių) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą. Reinvesticijos - iš investicijų gauto pelno (pajamų) investicijos į tą ūkio subjektą, kuriame šis pelnas (pajamos) buvo gautas.“[9]

Investicija reiškia bet kurios rūšies turtą, investuotą vieno iš investuotojų tam tikroje teritorijoje su sąlyga, kad investicija atliekama pagal tos teritorijos įstatymus, ir paprastai, bet ne visada, apima:

- kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, kitas turtines teises, tokias kaip hipoteka, užstatas ar turto areštas ir kitas panašaus pobūdžio teises;
- akcijas, pajų, obligacijas bei bet kurias kitas dalyvavimo bendrovėse formas;
- pretenzijas į pinigus, kuriuos naudojant buvo sukurta ekonominė vertė, ar į bet kurią veiklą pagal sutartis, turinčias ekonominę vertę, taip pat su investicija susijusias paskolas;
- intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teises, patentus, prekių ženklus, techninius procesus, technologines naujoves ir kitas panašias teises; koncesijas pagal viešąją teisę, įskaitant gamtinių išteklių žvalgybos, gavybos, apdirbimo ar eksploatavimo koncesijas, taip pat visas kitas teises, suteiktas įstatymo, sutarties ar valdžios atstovų sprendimo.

Investicinės veiklos subjektai privalo laikytis nustatytų valstybinių normų ir standartų, teikti nustatyta tvarka buhalterinę ir statistinę atskaitomybę, neleisti nesąžiningos konkurencijos bei vykdyti antimonopolinio reguliavimo reikalavimus. Įstatymų ir kitų norminių aktų reguliuojančių investicinę politiką, leidimas yra viena svarbiausių sąlygų realizuojant valstybės investicinę politiką.

[9] Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999 liepos 7 d., Nr. VII-1312.

Visos Lietuvos ekonomikos šakos yra atviros užsienio investicijoms, išskyrus tas, į kurias investicijos draudžiamos dėl valstybės interesų. Pagal 1995 m. Lietuvos Respublikos užsienio kapitalo investicijų įstatymą, užsienio investicijoms draudžiamos yra šios sritys:

- susijusios su valstybės saugumo ir gynybos užtikrinimu;
- narkotinių medžiagų, ne vaistinės paskirties stipriai veikiančių ir nuodingųjų medžiagų gamyba ar pardavimas;
- kultūrų, kuriose yra narkotinių, stipriai veikiančių ir nuodingųjų medžiagų auginimas, perdirbimas ir pardavimas;
- loterijų organizavimas.

Įstatyminė bazė nustato investitorių, t.y. investicinės veiklos subjektų, kurie priima sprendimus įdėti savas, skolintas ir pritrauktas turtines ir intelektualines vertybes į investavimo objektus, teisinį statusą. Įstatyminė bazė deklaruoja, kad visi investicinės veiklos subjektai nepriklausomai nuo nuosavybės ir veiklos formų turi vienodas teises vykdant šią veiklą. Jie taip pat savarankiškai nusistato investicijų tikslus, kryptis ir apimtis. Jie sutarčių pagrindu, tame skaičiuje organizuojant konkursus ir prekybas, pritraukia investicijų realizavimui bet kurios investicinės veiklos dalyvius. Investitorius turi teisę valdyti, naudoti ar kitaip disponuoti investiciniais objektais bei investicijų rezultatais, tame tarpe investicines ir prekybines operacijas Lietuvos teritorijoje. Užsienio investuotojai turi teisę įsigyti nuosavų pastatų arba išsinuomoti pastatus bei patalpas, reikalingas įmonės ūkinei ir komercinei veiklai. Jie gali savo pelną, pajamas arba dividendus, sumokėję mokesčius, pervesti į užsieni be apribojimų. Užsienio investuotojų iš trečiųjų valstybių įnašai į įstatinį (nuosavą) kapitalą, naudojami kaip ilgalaikis turtas, įvežami be muito mokesčių. Jeigu steigėjo, akcininkų arba pajininkų sprendimu įmonė likviduojama, investuotojo turtas arba jo dalis, atitinkanti užsienio investicijų dydį, išvežama be muitų mokesčių.

Palankus investicinio klimato kūrimas šalyje susijęs su tiksliu teisiniu investicinės veiklos reguliavimu. Šiuo atžvilgiu investicinė veikla yra fizinių ar juridinių asmenų bei šalies praktinių veiksmų atsipirkimas realizuojant investicijas. Šiuo metu Lietuvos teisinė sistema susideda iš labai daug įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių investicinę veiklą. Jie sukuria investicinės veiklos teisinio reguliavimo pagrindą.

3.3. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka Lietuvos ūkio konkurencingumui

Įvairių Lietuvos institucijų leidiniuose bei studijose išskiriama bent dešimt pagrindinių priežasčių, skatinančių privačius užsienio ir vietos investuotojus investuoti į Lietuvos ekonomiką. Šios priežastys tarpusavyje susijusios ir sudaro pagrindą palankiam investicijų klimatui. Užsienio

investuotojai, klausiami apie svarbiausias priežastis, apsprendžiančias Lietuvos patrauklumą investicijoms, paprastai akcentuoja tuos pačius veiksnius.

Šiuo metu Lietuva yra tarp dviejų svarbių blokų Europos Sąjungos ir NVS šalių. Tai puikiai galime pamatyti iš statistinių rodiklių, kurie rodo, kokios šalys daugiausiai investuoja į Lietuvą. Valstybės strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS potencialiai yra ypač palanki verslo plėtrai. Lietuva čia traktuojama tarsi potencialus tiltas tarp Europos Sąjungos ir NVS šalių. Ir jūriniai, ir sausumos keliai Lietuvoje yra pagrindinė transporto arterija, jungianti Vakarus su Rytais, Šiaurę su Pietumis. Šiuo metu Klaipėdos uostas aptarnauja krovinius, gabenamus iš (į) Vokietijos, JAV, Pietų Amerikos šalių, Azijos, Rusijos, Kazachstano, Ukrainos ir kitų uostų[10].

Investicijų klimatui svarbią pozityvią reikšmę turi ir gerai išvystytas Lietuvos transporto kelių tinklas. Europos Sąjungos transporto komisija apibūdino Lietuvą kaip regiono transporto kelių centrą – 2 iš 10 prioritetinių Europos tranzito koridorių yra Lietuvoje. Šiuo atžvilgiu Lietuva yra ypatingai patraukli, nes mūsų teritoriją kerta du strategiškai svarbūs tranzito koridoriai:

1) Šiaurės–Pietų: „Via Baltica“ greitkelis ir geležinkelis Talinas–Ryga–Kaunas–Varšuva, bei atšaka: Ryga–Šiauliai–Tauragė–Kaliningradas.

2) Rytų – Vakarų: Kijevas–Minskas–Kaunas–Klaipėda ir Kaunas-Kaliningradas.

Taip pat geras susisiekimas tarp didžiausių Lietuvos miestų, o kartu ir stambiausių pramonės centrų, (magistralėmis: Vilnius – Kaunas – Klaipėda ir Vilnius – Panevėžys). Taip pat Lietuvoje veikia keturi tarptautiniai oro uostai, neužšąlantis Klaipėdos Baltijos jūros pakrantės uostas.

Viena iš tiesioginių užsienio ir šalies investicijų pritraukimo formų yra laisvųjų ekonominių zonų steigimas Lietuvoje. LEZ pritraukia užsienio investicijas, nes:

- Zonos valdymo bendrovė už nuomojamą valstybinę žemę moka lengvatinį - 50 procentų mažesnį žemės nuomos mokestį.
- Zonos įmonė, į kurią kapitalo investicijos pasiekė ne mažesnę kaip 1 milijono eurų sumą, 6 mokestinius laikotarpius, pradedant tuo mokestiniu laikotarpiu, kurį ši investicijų suma buvo pasiekta, nemoka pelno mokesčio, o kitais 10 mokestinių laikotarpių jai taikomas 50 procentų sumažintas pelno mokesčio tarifas. Šioje dalyje nustatyta lengvata gali būti taikoma tik tuo atveju, kai ne mažiau kaip 75 procentus atitinkamo mokestinio laikotarpio zonos įmonės pajamų sudaro pajamos iš zonoje vykdomos veiklos.
- Investuotojų laisvojoje ekonominėje zonoje gauti dividendai neapmokestinami Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka.

[10] Nacionalinė investicijų skatinimo programa

1995 m. birželio 28 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatymas[11]. 1996 m. buvo priimti konkrečių zonų: Šiaulių (tačiau Lietuvos Respublikos Seime priimtu Šiaulių laisvosios ekonominės zonos likvidavimo įstatymu[12] ši zona likviduota), Klaipėdos (205 ha, 1996 m. rugsėjį) ir Kauno (1000 ha, 1996 m. spalį) įstatymai**.** Realiai veikia Klaipėdos LEZ ir Kauno LEZ.

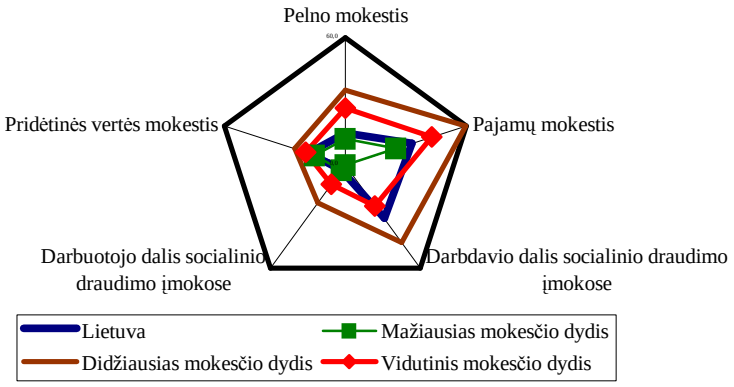
Klaipėdos laisvoji ekonominė zona pradėjo veikti nuo 2002 metų. Šiuo metu zona siūlo: mokesčių lengvatas, 205 ha teritoriją pramoninei veiklai 99 metams, sutvarkytą ir paruoštą veiklai infrastruktūrą. Nuo 2002 m. iki 2005 m. LEZ pritraukė 320 mln. eurų investicijų, šiuo metu LEZ teritorijoje veikiančiose įmonėse dirba apie 4100 darbuotojų. LEZ teritorijoje veikia šios įmonės: UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“ (Japonija); UAB „Espersen Lietuva“ (Vokietija); UAB „BNTP“ (Vokietija, Airija); UAB „Nemuno Banga – Klaipėda“ (Austrija); UAB „OXK Klaipėda“ (Rusija); UAB „Orion Global PET“ (Tailandas); UAB „LEZ Skuba“ (Lietuva); UAB „Mestlita“ (Lietuva).

Kauno LEZ įkurta Kauno miesto teritorijoje, prie autostrados „Via Baltica“ – populiariausio susisiekimo kelio tarp Helsinkio, Sankt Peterburgo ir Varšuvos. Ši LEZ kerta Rytų-Vakarų arteriją, jungiančią Klaipėdos jūrų uostą su Rusija, Baltarusija ir Ukraina. Pačiame Lietuvos centre įsikūrusiai Kauno laisvajai ekonominei zonai netrūksta investuotojų, tačiau jos plėtra vyksta gana lėtai. 2007 m. balandžio mėn. Kauno laisvoji ekonominė zona realiai pradėjo savo veiklą - jos teritorijoje atidarytas pirmasis logistikos centras "Kaunas Terminal". Šiuo metu Kauno LEZ iš viso yra pasirašiusi sutartis su 8 investuotojais.

Dar vienas patrauklus užsienio investuotojams veiksnys yra darbo jėga. Lietuva pirmauja, pagal aukštąjį mokslą turinčių žmonų 479,1 iš 1000 gyventojų, tačiau, jei dar prieš kelis metus buvo tikrai nesunku rasti kvalifikuotą darbuotoją, dabar dėl didelės emigracijos tai padaryti darosi vis sunkiau. Darbo užmokestis Lietuvoje vis dar yra vienas mažiausių Europos sąjungoje. Taigi investuotojams apsimoka investuoti mūsų šalyje, o ne Sąjungos narėse senbuvėse, nes Lietuvoje jie gali sutaupyti nemažai darbo užmokesčio sąskaita.

Pasaulio banko ekspertai atliktoje investicinio klimato Lietuvoje studijoje pateikia paveikslą iš KPMG bei Ernst&Young atlikto tyrimo apie mokesčių lygį įvairiose šalyse (žr.14 pav.).

[11] LEZ – tai ūkinei-komercinei ir finansinei veiklai skirta teritorija, kurioje yra šio įstatymo nustatytos specialios ekonominės ir teisinės funkcionavimo sąlygos ūkio subjektams
[12] Žin., 2002, Nr. 56-2227

14 pav. **Mokesčiai: Lietuvos ir ES palyginimas**

Šaltinis: Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija

Kaip teigia profesorius R. Jusevičius, per pastarąjį dešimtmetį pelno mokesčio norma buvo sumažinta ir senosiose, ir naujosiose ES šalyse. Pastaraisiais metais Europos Sąjungoje vyksta aktyvūs ES šalių mokesčių sistemų harmonizavimo procesai. Šių procesų rezultatas buvo eliminuotos kai kurios naujųjų ES šalių iniciatyvos, skirtos investicijoms pritraukti. Būtina pabrėžti, kad Lietuva šiuo aspektu išsiskiria iš kitų ES valstybių ir siūlo vieną iš patraukliausių įmonių apmokestinimo bazių[13].

Taigi, galima teigti, kad veiksniai, lemiantys Lietuvos patrauklumą investicijoms yra:

- stabili verslo aplinka (ekonominė, fiskalinė, teisinė ir politinė);
- nuoseklus (iki šiol) ekonomikos augimas;
- patraukli geografinė vieta (tarp Rytų ir Vakarų rinkų);
- EU, NATO narystė, Šengeno zona;
- puikiai išvystyta infrastruktūra;
- konkurencinga mokestinė aplinka;
- aukštos kvalifikacijos darbo jėga.

Nepaisant investicijas skatinančių veiksnių, Lietuvos ekonomikoje egzistuoja nemažai veiksnių, stabdančių investicijų procesą. Visų pirma, tai kai kurie bendrieji ekonomikos veiksniai, kurių neigiami pokyčiai gali ir toliau stabdyti investicijų srautus. Vienas iš tokių rodiklių yra darbo našumas. Pagal minėtą rodiklį, Lietuva gerokai atsilieka nuo kitų ES šalių – 2006 metais darbo našumas Lietuvoje buvo 12,6 proc., o 2007 metais 15,4 proc. Lyginant darbo produktyvumo augimą visose naujosiose ES valstybėse-narėse, galima pastebėti, jog šis augimas Lietuvoje yra didžiausias, kartu tai rodo buvusias Lietuvos prastas pradines pozicijas.

[13] Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija

Tačiau pastaraisiais metais dar sparčiau augo darbo užmokestis, o tai neišvengiamai didina ir bendrus veikos kaštus. Nepaisant atlyginimų didėjimo emigracija iš Lietuvos nemažėja, todėl jaučiamas kvalifikuotos ir pasiruošusios dirbti darbo jėgos trūkumas tiek dėl ekonominės migracijos, tiek dėl darbo jėgos rengimo trūkumų. Tai susiję ir su šalies švietimo ir mokslo institucijose teikiamo išsilavinimo kokybės spragomis. Šiuo metu labai sudėtinga situacija šalies taikomųjų mokslinių tyrimų srityje, t.y. kas siejama su aukštosiomis technologijomis.

Sekantis faktorius, neigiamai veikiantis investicinį klimatą Lietuvoje yra prasta mokslo ir verslo bendradarbiavimo bei inovacijų padėtis - dėl nepakankamo bendradarbiavimo bei inovatyvios veiklos įmonėse trūkumo sunku užsienio investuotojui pasiūlyti tiekėjų tinklą, ypač aukštųjų technologijų sektoriuose, paslaugų verslui sektorius yra nepakankamai susiformavęs, egzistuoja palyginti mažos informacinių technologijų įmonės.

Trūksta tarpinstitucinės veiklos koordinavimo ir bendradarbiavimo - reikia labai daug licencijų, įvairių leidimų ir tarpusavyje neefektyvią veiklą koordinuojančių institucijų sprendimų. Per didelis biurokratizmas, ne itin draugiška valstybės institucijų, ypač žemesniojo lygio pažiūra į verslą. Įsigalėjęs intensyvus ir biurokratiškas verslo veiklos reguliavimas, vyrauja smulkmeniškas kai kurių veiklos sektorių ar sričių reglamentavimas. Dar didesnė problema yra ta, jog skirtingos institucijos tą pačią situaciją ar dokumentą neretai interpretuoja skirtingai. Taip pat negalima pamiršti ir korupcijos, kurios lygos tik didėja.

Gana sunku tvarkyti reikalus, susijusius su nuosavybe žemei – tai neretai užtrunka net keletą metų. Regionuose, kuriuose yra labiau tikėtina pritraukti investuotoją, trūksta tam tinkamų ir paruoštų žemės sklypų. Kol nesibaigusi žemės reforma, šalyje katastrofiškai trūksta žemės sklypų statyboms, jų kainos pasiekė rekordines aukštumas - tai taip pat mažina investuotojų susidomėjimą.

Sekantis veiksnys, stabdantis tiesiogines užsienio investicijas yra maža vietinė rinka ir palyginti žemėjanti dėl infliacijos gyventojų perkamoji galia.

Taigi galima teigti kad, veiksniai ribojantys tiesiogines užsienio investicijas Lietuvoje patrauklumą, yra šie:

- žemas produktyvumas;
- maža rinka;
- infliacija;
- biurokratizmas ir korupcija;
- kvalifikuotos ir pasiruošusios dirbti darbo jėgos trūkumas.

Paminėti veiksniai apžvelgti magistrinio darbo ketvirtajame skyriuje, kuriame analizuojamos Lietuvos galimybės siekiant pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų.

4. LIETUVOS GALIMYBĖS PRITRAUKTI TIESIOGINES UŽSIENIO INVESTICIJAS ANALIZĖ

4.1 Veiksniai, skatinantys užsienio investicijų pritraukimą

Investuoti Lietuvoje galima: įsteigiant įmonę (nėra jokių apribojimų užsieniečiams); įsigyjant dalį veikiančios įmonės akcijų (nėra jokių apribojimų užsieniečiams); įsigyjant kilnojamojo ar nekilnojamojo turto (yra laikinas apribojimas užsienio subjektams įsigyti žemės ūkio paskirties žemę); skolinant lėšas ir pan.

Ūkio ministerija yra paruošusi investicijų skatinimo programą. Šioje programoje išskiriami tikslai: 1) gerinti Lietuvos, kaip patrauklios investuoti šalies, įvaizdį, 2) didinti darbo santykių reglamentavimo lankstumą, 3) kurti ir tobulinti investicijų skatinimo priemonių sistemą, 4) kurti verslui palankią mokestinę aplinką, 5) spartinti teritorijų planavimo ir statybų dokumentų tvarkymo procesus, 6) kurti ir plėtoti pramoninių parkų tinklą, skatinti kitų pramoninių teritorijų plėtrą.

Investicijų skatinimo programos pagrindinės įgyvendinimo priemonės yra sekančios:

- Užtikrinti išsamios ir patrauklios informacijos apie Lietuvos ekonomiką, investicinę aplinką, sėkmės istorijas ir kitos informacijos pateikimą kasmet 3–5 tarptautinėms žiniasklaidos priemonėms.
- Dalyvauti aukšto lygio ekonominiuose renginiuose (tokiuose kaip pasaulio ekonomikos forumas Davose, Šveicarijoje, taip pat organizacijos „Red Hot Locations“ renginiuose ir kt.).
- Pritraukti pasauliniu mastu pripažintą šalies ekonominio įvaizdžio formavimo konsultantą, parengti investicijoms patrauklios šalies įvaizdžio formavimo priemonių planą.
- Parengti ir (ar) patvirtinti teisės aktų projektus, siekiant, suvienodinti juridinių asmenų valstybės institucijoms teikiamos informacijos apie gyventojų pajamų mokestį bei socialinio draudimo įmokas teikimo formas.
- Parengti Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties.
- Sukurti ir įgyvendinti specialias tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti skirtas finansines priemones, pagal kurias potencialiam investuotojui galima būtų padengti dalį investicinio projekto ir reikalingų personalo mokymų ar perkvalifikavimo išlaidų.
- Parengti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimus.
- Siekti, kad bendrieji planai būtų parengti iki 2007 m. gruodžio 31 d., ir kad šiuo metu teisės aktuose nustatyti teritorijų planavimo ir statybų procesų atlikimo terminai nebūtų ilginami.

- Teikti finansinę paramą pramoninių parkų inžinerinių tinklų ir susisiekimo komunikacijų įrengimo projektiniams dokumentams parengti[14]

Valstybė užsienio kapitalo pritraukimo programoje, skatindama investavimą visose ekonomikos sferose ir šakose, išskyrė prioritetinius šio investavimo objektus. Lietuvoje šios programos prioritetinėmis investavimo sferomis nustatytos šių šakų įmonės:

- žemės ūkio;
- kuro ir energetinio komplekso;
- ryšių;
- lengvosios pramonės;
- mašinų gamybos;
- medicinos pramonės;
- transporto infrastruktūros;
- chemijos pramonės;
- socialinės infrastruktūros.

Toks rinktinis užsienio investicijų pritraukimas leidžia aktyviai veikti investicinėms kompanijoms svarbiausiose Lietuvos ekonomikos srityse. Atskiriems instituciniams investitoriams (dabar vadinamiems strateginiams investitoriams) nustatytas tam tikras objektų sąrašas.

Siekiant skatinti vidaus ir užsienio investicijas į ekonomiką, yra priimti Investicijų įstatymo, su juo susijusio Bedarbių rėmimo įstatymo, ir Koncesijų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymai. Investicijų įstatyme numatyta, kad dėl ne mažesnių kaip 20 mln. litų visoje Lietuvos teritorijoje, o rajonuose, kur nedarbo lygis didesnis už šalies vidurkį, dėl ne mažesnių kaip 5 mln. litų investicijų Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija Vyriausybės nustatyta tvarka sudaro su investuotojais investicijų sutartis, kuriose nustatomos specialios investavimo ir verslo sąlygos.

Skatindama lietuviškų prekių ir paslaugų eksportą, tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvos ūkį bei turizmą, valstybė dalinai remia ūkio subjektų dalyvavimą parodose, mugėse, verslo informacinių ir Lietuvos įvaizdį kuriančių leidinių leidybą, misijų organizavimą ir kitas priemones. Steigiamas komercijos atašė tinklas.

Lietuva teikia vienodą apsaugą ir garantijas tiek vietinėms, tiek užsienio įmonėms. Šalis garantuoja nevaržomą kapitalo judėjimą ir dividendus bei laisvą galimybę patekti į visus ūkio sektorius. Tam kad geriau išnaudoti turimą ekonominį potencialą ir pritraukti užsienio investuotojų dėmesį, Lietuva turėtų naudotis plačiais augimo teikiamais privalumais, tačiau jos ilgalaikės augimo strategijos tikslu turi tapti intensyvus augimas, t.y. paremtas sekančiais veiksniais:

[14] Investicijų skatinimo 2007-2013 m. programa, Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija

- techninė ir technologinė pažanga, grindžiama aukštosiomis ir informacinėmis technologijomis;
- investicijos į žmogiškąjį kapitalą;
- politinis ir makroekonominis stabilumas;
- eksportui orientuota besivejančioji plėtra.

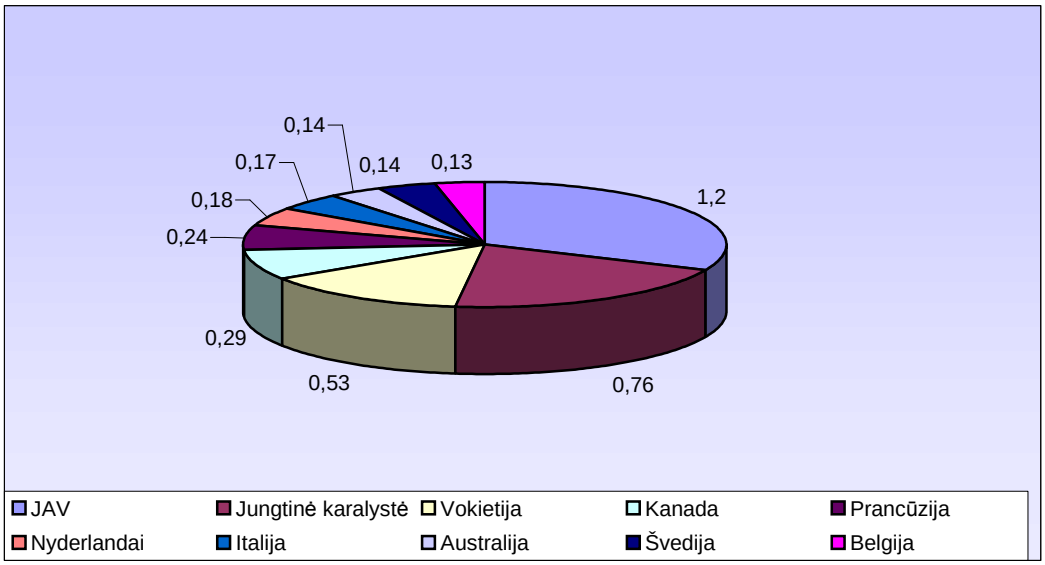
Atsižvelgiant į šalies ekonominio augimo, ūkio struktūros integralumo, nacionalinio konkurencingumo ir valstybės saugumo kriterijus, valstybės prioritetinėmis turi tapti šiuolaikinio nacionalinio ūkio efektyviam funkcionavimui būtinos gamybinės infrastruktūros (energetika, transportas, telekomunikacijos) ir socialinės infrastruktūros (švietimas ir mokslas, kultūra, sveikatos apsauga, aplinkosauga) šakos. Modernių technologijų ekonomikoje prioritetinėmis turi būti laikomos aukštųjų technologijų produktų gamybos visose ūkio šakose, kur tokios technologijos naudojamos.

4.2. Lietuvos konkurencinė situacija kovoje dėl investicijų

Tarptautinių įmonių plėtra ir aštrėjanti konkurencija rodo, kad šiuolaikinės ekonomikos sąlygomis nei viena rinka nėra apsaugota nuo konkurentų, nei viena įmonė negali pasikliauti tik esama vietos rinka. Verslo aplinka integracijos ir globalizacijos sąlygomis yra labai dinamiška ir rezonuojanti. Kiekvieną dieną rinkose atsiranda naujos kompanijos ir nauji produktai. Labai aukštas konkurencijos lygis. Kad lengviau būtų įeiti į naujas produktų rinkas ar geografinius regionus, egzistuojančios kompanijos investuoja, įsigydamos ir steigdamos įmones kitose šalyse.

Kompanijos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) ir KMPG Corporate Finance duomenimis apie tarptautines investicijas tarptautiniuose įsigijimuose nuo 0,176 trln. JAV dolerių 1995 metais iki 2000 metų pakilo daugiau nei aštuonis kartus iki 1,48 trl. JAV dolerių. TUI kurios užtikrina nemažas pajamas investiciniams bankams, 2001-2003 metais dėl nepastovių akcijų rinkų, ekonominio netikrumo ir bendrovių skandalų bangos sumažėjo. Tačiau vėliau pagerėjusi padėtis akcijų rinkose skatino įmonių vadovus vėl investuoti. 2006 m. tiesioginės investicijos padidėjo Didžiojoje Britanijoje, Italijoje, Vokietijoje ir kitose valstybėse.

Kaip matyti 15 paveiksle, didžiausios šalys, į kurių įmones daugiausiai investuota minėtame periode yra Jungtinė Karalystė, JAV, Prancūzija, Vokietija, Kanada.

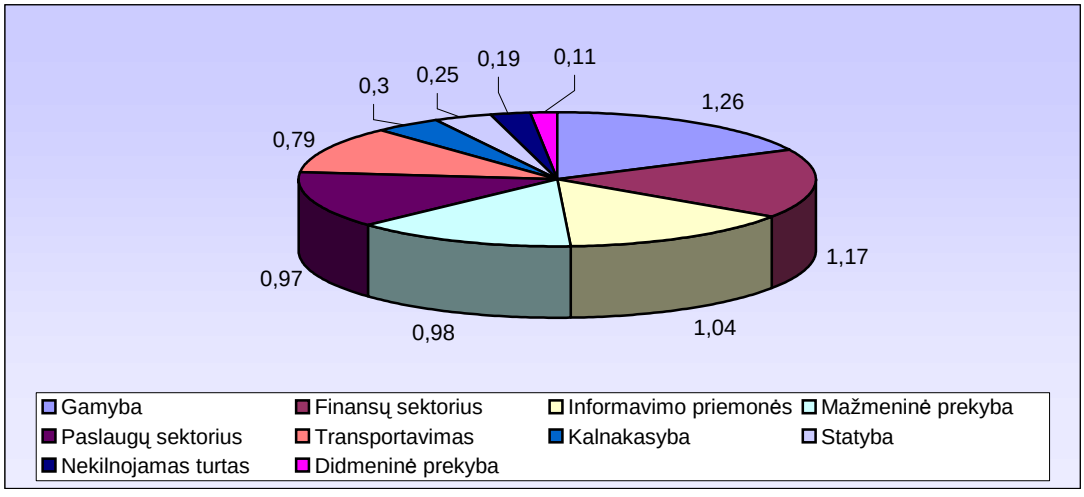

15 pav. **Didžiausios šalys, į kurias pritekėjo kapitalas tiesioginių užsienio investicijų forma**

Šaltinis: Eurostat

2005 m. užsienio investicijos pasaulyje smarkiai didėjo ir viršijo 900 milijardų dolerių, nors nepasiekė 2000 m. rekordinio dydžio - 1,4 trilijono dolerių, iš jų 59 proc. teko išsivysčiusioms šalims. Tarp kitų šalių vyravo Azija (Kinijai ir Honkongui teko du trečdaliai), Pietryčių Europai ir NVS teko vos 4 proc. Daugiau kaip dešimtadalis visų investicijų ateina iš įvairių vertybinių popierių fondų, kurie paprastai investuoja į pajamingiausias gatavas paslaugų sferos įmones - finansines, telekomunikacijų ir nekilnojamojo turto. Užsienio investicijos į pramonę apskritai mažėja, tačiau smarkiai didėja į išgaunamąją pramonę, ypač į naftos gavybą.

16 paveiksle parodytos didžiausias investicijas tarptautiniuose sandoriuose pritraukusių pramonės šakų pasiskirstymas minėtame periode.

16 pav. **Pramonės šakos pagal tarptautines investicijas**

Šaltinis: Eurostat

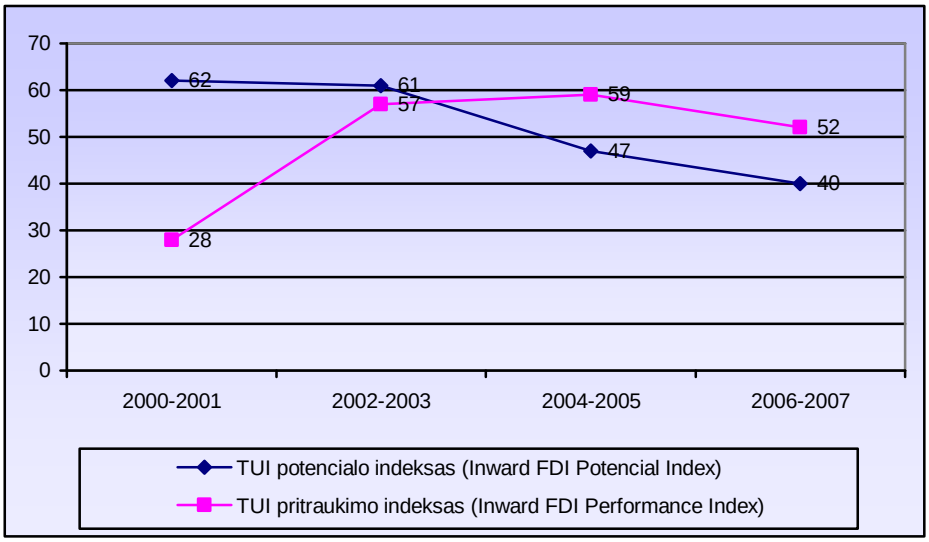
Matyti, kad pirmaujančias pozicijas užima gamyba, finansų sektorius, informacijos priemonės, mažmeninė prekyba, paslaugų sektorius ir transportavimas. Galima pastebėti, kad tarptautiniuose susijungimuose vyrauja pagrindinės pramonės šakos labiausiai išsivysčiusiose pasaulio valstybėse.

Investicijų apimtys ir kokybiniai jų aspektai yra itin svarbus kriterijus, parodantis ekonomikos gyvybingumą ir jos strategines galimybes generuoti vertę ir užtikrinti augimą. Nesunku pastebėti, jog šalyse, kurios priskiriamos prie labiausiai konkurencingų ir klestinčių, investicijos, tarp jų – ir užsienio, yra gana didelės. Kuo daugiau yra investuojama į modernią ir atsiperkančią gamybos įrangą, tuo yra didesnė teigiama jų įtaka ekonominei plėtrai.

Bendrai vertinant sąlygas užsienio investicijoms Lietuvoje ir lyginant su panašiomis šalimis, daugeliu atvejų jos yra objektyviai prastesnės. Daugelyje šalių yra teikiamos įvairios subsidijos, kurių Lietuvoje pasigendama, jau veikia pramoniniai parkai su sutvarkyta infrastruktūra (Čekija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija ir kitos šalys); platesnė vietinių tiekėjų bazė (Čekija, Slovakija, Vengrija, Lenkija); didesnė vietinė rinka, arčiau didžiųjų Vakarų Europos rinkų ir kt. Ryškėja tendencija, jog užsienio investuotojai domisi Lietuva, tačiau investuoja mažai, investicijoms pasirenka kitas šalis. Pagal daugelį makroekonominių rodiklių tarp Europos Sąjungos valstybių pirmavusi Lietuva jau ne vienus metus pralaimi kovą pagrindiniams konkurentams pritraukiant užsienio investicijas. Kai kurių rinkos ekspertų vertinimu, tik privatizavimo vajus lėmė užsienio įmonių susidomėjimą Lietuva, tačiau, išsekus privatizavimo fondui, tapo akivaizdu, kad Lietuvos investicinė aplinka patrauklumu niekuo nesiskiria iš kitų ES valstybių.

Šalys turinčios palankią teisinę bazę, gerai valdančios makroekonominius dydžius arba turinčios veiksmingą ir mažomis išlaidomis pasižyminčią verslo aplinką, kvalifikuotus darbuotojus, geras mokslinių tyrimų galimybes, šiuolaikinę infrastruktūrą, veiksmingą finansinę paramą pritraukia daugiausiai stambių (strateginių) investuotojų. Juk investuotojo veiklos sėkmę lemia ne tik jo paties pastangos, bet itin svarbus yra ir veiklos kontekstas: kaip kokybiškai veikia tiekėjai, infrastruktūra ir bendrai visa verslo sistema. Dėl šios priežasties svarbu aktyviai dirbti su Lietuvoje jau esančiais investuotojais, kad būtų rasti jų ir kitų įmonių veiklos produktyvumo didinimo būdai. Tuomet ir patys investuotojai bus suinteresuoti kviestis kitus jiems svarbius investuotojus, tobulinti partnerių kompetenciją.

Pagal tiesioginių užsienio investicijų potencialo indeksą, Lietuva UNCTAD pasaulio šalių rangų lentelėje 1990-1992 metais užėmė 70 vietą, o 2007 m. – 38 vietą.

17 pav. **Lietuvos UNCTAD investicijų indeksų kitimo tempai**

Šaltinis: „World Investment Report", 2008 m.

Skiriami tokie šalių tipai:

- „lyderiai" (front-runners) – tai šalys su aukštu TUI pritraukimo (daugiau visų šalių vidurkio) ir aukštu TUI potencialo indeksu;
- „lenkia potencialą" (above-potential economies) – tai šalys su aukštu TUI pritraukimo ir žemu TUI potencialo indeksu;
- „žemiau potencialo" (below-potential economies) – tai šalys su žemu TUI pritraukimo ir aukštu TUI potencialo indeksu;
- „atsiliekantys" (under-performers) – tai šalys su žemu TUI pritraukimo ir žemu TUI potencialo indeksu.

Kriterijai, kuriais vadovaujantis pozicionuojamos šalys daugiausiai išreiškia formalius Vyriausybių veiksmus, o taip pat indikatorių, lemiančių investicinį patrauklumą, buvimą.

„Lyderių" grupei buvo priskiriama ir Lietuva, stovinti tarp Graikijos, Čekijos ir Malaizijos. Aukštesnis potencialo indeksas suteiktas Estijai – 35, o kitos mūsų kaimynės Latvija ir Lenkija atsilieka, jų indeksai atitinkamai 43 ir 44. Tačiau vertinant Lietuvos makroekonominį stabilumą nusileido net per 13 pozicijų. Taip pat prarado savo pozicijas tokiose srityse kaip infrastruktūra, patyrimas finansų rinkose, rinkos dydis, inovacijos, darbo rinkos produktyvumas. Lietuva pakilo reitinge vertinant prekių rinkos produktyvumą, aukštąjį mokslą ir tobulinimąsi, technologinį raštingumą ir patyrimą versle. Tarp Pasaulio ekonomikos forumo išskiriamų pastebėjimų Lietuvos konkurencingumo trūkumų yra (makroekonomikos stabilumo srityje) šalies taupymo lygis (Lietuva užima 87 vietą iš 131 šalies), infliacija (57 vieta); (prekių rinkos produktyvumo srityje) tiesioginių užsienio investicijų (TUI) reguliavimo poveikis verslui (97 vieta), užsienio nuosavybės paplitimas (81

vieta), bendra mokesčių norma (71 vieta), mokesčių sistemos apimtis ir efektas (70 vieta); (darbo rinkos produktyvumo srityje) darbuotojo atlyginimo neapimančios papildomos samdos išlaidos (109 vieta), samdymo ir atleidimo iš darbo praktika (107 vieta), griežtumas reguliuojant darbo santykius (87 vieta), bendradarbiavimas darbuotojų – darbdavių santykiuose (64 vieta); (patyrimo finansų rinkų srityje) įstatyminės teisės indeksas (69 vieta), kapitalo srautų apribojimai (67 vieta)[15].

Taigi galima daryti išvadą, kad Lietuva pasaulinių organizacijų klasifikacijose priskiriama prie pažangių TUI atžvilgiu šalių. Be abejo, tokia šalies pozicija gali būti gera reklama ir argumentas stambiems aukštų gebėjimų užsienio investuotojams investuoti Lietuvoje.

Didėjant ekonomikos globalizacijai, konkurencija dėl TUI darosi vis aršesnė, valstybės turi aiškiai įvardyti savo pranašumus. Gali būti išskiriami sisteminiai veiksniai, turintys įtakos aukštos kokybės TUI pritraukimui, pavyzdžiui, politinis stabilumas, išsilavinusi darbo jėga, stipri vietinė mokslo bazė, išplėtotas infrastruktūros tinklas bei konkurencinga pramonė. Tačiau konkurencijos sąlygomis ne mažiau svarbų vaidmenį atlieka ir specifines investicijas skatinančios priemonės: mokesčių lengvatos, paskatų paketas ir tinkamo pramonei žemės ploto prieinamumas. Norint, kad pritraukiant TUI valstybė taptų konkurencinga, visus šiuos veiksnius būtina maksimaliai optimizuoti.

2007 metais patvirtinoje Lietuvos investicijų skatinimo 2008-2013 metų programoje siekiant sustiprinti šalies ūkio konkurencinį potencialą numatyta skatinti gamybos ir mokslo bendradarbiavimą, kuo geriau panaudoti turimą mokslo potencialą bus remiamas integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų – slėnių kūrimas. Ūkio ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dalyvavimas rengiant specialistų rengimo planus, tvirtinamus Švietimo ir mokslo ministerijos, leis tinkamai suderinti teorinį studentų parengimą mokslo ir studijų institucijose su darbo rinkos poreikiais. Kuriant ir tobulinant investicijų skatinimo priemonių sistemą bus siekiama teikti Europos Sąjungos struktūrinę paramą įmonių pradinių investicijų į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą projektams, didinantiems ūkio produktyvumą ir tarptautinį konkurencingumą, užtikrinti galimybę valstybės įmonėje Registrų centre užregistruoti įmonę per valandą, užtikrinti griežtesnę finansinių ataskaitų pateikimo valstybės įmonei Registrų centrui tvarkos kontrolę, įmonių finansines ataskaitas padaryti prieinamas internetu[16].

Kitos šalys yra sukūrusios investicijų aplinkos gerinimo programas, pagal kurias valstybiniu mastu remiamas pramoninių parkų kūrimas. Pramoniniuose parkuose investuotojams (tiek užsienio, tiek vietiniams) suteikiama galimybė išsinuomoti žemės sklypą su jau įrengta infrastruktūra investiciniam projektui įgyvendinti, tai gerokai sutrumpina investicinio projekto įgyvendinimo laiką. Vengrijoje yra įkurta apie 160, Čekijoje 90, Lenkijoje 31, Latvijoje 8 pramoniniai parkai.

[15] World Economic Forum, 2008
[16] Investicijų skatinimo programa 2008-2013 metais, LR Ūkio ministerija, 2007

Tarptautinių institucijų, tokių kaip Pasaulio Bankas, The United Nations Centre on Transnational Corporations (UNCTC), NORD/LB ekspertų, atskirų tyrinėtojų darbai leidžia teigti, kad bendras investicinis klimatas Lietuvoje yra palankus investavimui. Rimtesnių priekaištų, kai kalbama apie bendruosius veiksnius, beveik neišsakoma. Vertindami politinį stabilumą ir kitus politinius veiksnius, visi respondentai pažymi stabilumą ir valdžios priemonių tęstinumą. Sparčiai auganti ekonomika, didėjanti gyventojų perkamoji galia yra svarbus motyvas toms įmonėms, kurios orientuojasi į vietinę bei kaimynines rinkas. Mokesčių sistema taip pat nesulaukia didesnių priekaištų ir vertinama kaip palankus investavimui motyvas. Gana palankiai vertinama adekvati ekonominė infrastruktūra – ryšiai, keliai, energetika, transportas. Bankinė sistema ir galimybės gauti kreditą taip pat yra tokio lygio, kuris labiau vertinamas pozityviai, o ne negatyviai. Atlyginimų lygio santykis su darbo jėgos kvalifikacija bei produktyvumu yra svarbus argumentas investuoti Lietuvoje. Ryškiai gerėja galimybės rasti tinkamas, tarptautinius standartus atitinkančias patalpas įmonės būstinei. Sunkiau yra rasti vietą, kur būtų galima statyti įmones.

Šalies konkurencingumo kokybinės ir kiekybinės charakteristikos leidžia įvertinti nacionalinės ekonomikos efektyvumą lyginant su kitomis pasaulio šalimis. Lietuvos ūkio konkurencingumo įvertinimas yra svarbus rodiklis užtikrinant tolimesnį šalies ekonominį augimą bei užsienio investicijų pritraukimą. Dabartiniai šalies konkurenciniai pranašumai (išskyrus geografinę padėtį) nėra perspektyvūs ilgesniam laikotarpiui. Lietuvos ūkio konkurenciniai pranašumai remiasi pigia darbo jėga, pigesnėmis žaliavomis, patogia geografine padėtimi. Todėl jos eksporto struktūroje vyrauja tokios strategiškai neperspektyvios (apskritai arba Lietuvai) prekių grupės kaip tekstilė ir jos gaminiai, kapitalui ir energijai imlios prekės. Tuo tarpu įgytų konkurencinių pranašumų (pažangios technologijos, lyderiavimas atskirose perspektyviose šakose, įmonių reputacija, intelektinės nuosavybės teisės, masto ekonomijos galimybės) Lietuvos ūkis beveik neturi. Savaime besiplėtojančio įdirbio tokiems pranašumams susidaryti taip pat nematyti, todėl analizuojant Lietuvos konkurencingumo didinimo perspektyvas svarbus vaidmuo tenka valstybei.

Valstybės (Vyriausybės) misija didinant šalies konkurencingumą pasaulio rinkose yra padėti ekonomikai jos ryšiuose su kitomis šalimis, naudotis atsiveriančiomis galimybėmis, išvengti kai kurių pavojų ir spręsti atsirandančias problemas. Todėl plėtojant šalies ūkio struktūrą nacionalinio konkurencingumo požiūriu, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas tokioms nacionalinės ekonomikos charakteristikoms, kaip lankstumas ir manevringumas, gebėjimas greitai ir adekvačiai reaguoti į nelauktus pokyčius pasaulinėje rinkoje, slopinti taip vadinamus išorinius ekonominio pobūdžio sukrėtimus (išteklių, valiutų ir kt.), išryškinti ir panaudoti atsirandančias pasauliniame ūkyje galimybes, sukurti naujas erdves savo padėčiai užsienio rinkose sustiprinti.

Valstybės misijoje didinant šalies ekonomikos konkurencingumą dabartiniu metu pastebimos dvi priešingos tendencijos. Iš vienos pusės, dėl globalizacijos plėtros susiaurėja vyriausybės ekonominės politikos ir finansinės galimybės. Šalys vis labiau pasikliauja rinkos jėgomis. Iš kitos pusės, padidėja atsakomybė ir reikalavimai imtis iniciatyvos vardan valstybės ir tautos pažangos ir gerovės. Todėl valstybės vaidmuo šalių ekonomikoje ir toliau lieka reikšmingas ir aktyvus, tačiau jis vis dažniau įgyvendinamas netiesioginėmis priemonėmis.

4.3. Veiksniai, kurie galėtų paskatinti užsienio investicijų pritraukimą

Įvairių Lietuvos institucijų leidiniuose bei studijose išskiriama bent dešimt pagrindinių priežasčių, skatinančių privačius užsienio ir vietos investuotojus investuoti į Lietuvos ekonomiką. Šios priežastys tarpusavyje susijusios ir sudaro pagrindą palankiam investicijų klimatui. Užsienio investuotojai, klausiami apie svarbiausias priežastis, apsprendžiančias Lietuvos patrauklumą investicijoms, paprastai akcentuoja tuos pačius veiksnius:

- Lietuvos narystė NATO ir Europos Sąjungoje;
- Jos strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS;
- Kvalifikuotą bei konkurencingą darbo jėgą;
- Komunalinių paslaugų, prekių, pastatų, įvairių paslaugų kainos ir gyvenimo sąnaudos;
- Gerai išvystytas Lietuvos transporto kelių tinklas;
- Tarptautinių investuotojų pripažinimas;
- E-verslo sektoriaus augimas ir „Žinių ekonomikos“ plėtra;
- Galimybė verslo plėtrai panaudoti ES struktūrinių fondų lėšas.

Tačiau ir teigiamai įvertinę Lietuvos investicinį klimatą užsienio investuotojai gana vangiai investuoja mūsų šalyje, todėl toliau nagrinėjant pasirinktą temą apie tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, galima būtų apžvelgti pagrindinius veiksnius, į kuriuos, mano nuomone, verta atkreipti dėmesį formuojant TUI pritraukimo politiką.

Visos iki šiol Lietuvoje atliktos studijos, moksliniai tyrimai ir darbai, kaip ir dauguma analogijų kitose šalyse, buvo atliekamos vadovaujantis klasikine ekonomine logika, o tik nedaugelis darbų rėmėsi vadybine logika. Taip pat buvo įvertinta ir ta aplinkybė, kad lygiagrečiai vyko Pasaulio banko studija, kurioje Lietuvos investicinis klimatas buvo nagrinėjamas taip pat remiantis klasikiniu požiūriu. Tačiau svarbiausia priežastis buvo ta, kad preliminari situacijos analizė parodė, jog investicinis klimatas Lietuvoje bendrai yra tinkamas, tačiau nepasiekiama norimų rezultatų. Galima daryti išvadą, kad reikia ne taisyti atskirus investicinį klimatą gerinančius veiksnius, bet sukurti efektyviai veikiančią sistemą ir jos valdymą. Užsienio ir vietos investuotojų pritraukimas ir efektyvus panaudojimas

nacionaliniam konkurencingumui didinti – kompleksinė problema, kuri gali būti sprendžiama tik sisteminėmis priemonėmis ir organizuotomis pastangomis. Jungtinių Tautų atliktas tyrimas daugelyje šalių parodė, jog artimiausiu metu siekiant pritraukti investicijas daugiausia dėmesio reikia skirti ne bendrosioms priemonėms, bet į konkrečius sektorius ar investuotojus orientuotoms priemonėms.

Rengiant priemones investiciniam klimatui gerinti, kad šalyje būtų daugiau investuojama į aukštą pridedamąją vertę kuriančią bei aukštas ir vidutines technologijas naudojančią pramonę ir verslą, reikia įvertinti, jog tinka tik aktyvi investuotojų pritraukimo politika, kuri gali duoti norimų rezultatų. Pasyvi pozicija neturi perspektyvų, nes Lietuva pati savaime neturi išskirtinių ir svarbių pranašumų prieš kitas panašias šalis. Tik aktyvi konkurencija dėl kiekvieno svarbaus investuotojo gali lemti sėkmę. Todėl siūlomos priemonės išreiškia kitų šalių patirtį ir priemones, kuriomis jos stengiasi pritraukti investuotojus ir siekia sukurti savitas konkurencingas sąlygas.

*Klasterių kūrimosi ir klasterizacijos procesų spartinimo skatinimas***.** Šiandien pasaulio ekonomikos plėtroje vis didesnę svarbą įgauna klasteriai – tam tikroje geografinėje teritorijoje sukoncentruotos, tarpusavyje sąveikaujančios, vykdančios bendrą veiklą ir savo specifine veikla papildančios viena kitą kompanijos ir institucijos. Dabar visuotinai pripažįstama, kad klasteriai turi reikšmingą poveikį šalies/regiono ūkio konkurencingumui, nes juose susidaro palankios sąlygos didinti įmonių produktyvumą, jų inovatyvumą, gerinti darbo ir produktų kokybę, technologinį turinį, atsirasti naujiems verslams ir t.t. Vienas svarbiausių klasterių efektų yra susijęs su tuo, jog klasteriai formuojasi ir plėtojasi tose ūkio srityse, kuriose šalis/regionas specializuojasi ar turi potencialą specializuotis, t.y. klasteriai yra veiksnys, stiprinantis šalies/regiono ūkio konkurencinius pranašumus.

Klasteriai – ypatingai svarbi sąlyga ne tik pritraukti kokybiškus vietos ir užsienio investuotojus, bet ir juos išlaikyti, mažinant tikimybę, jog pasikeitus veiklos sąlygoms ar investuotojų tikslams, jie veiklą perkels į kitą vietą.

Integracija į klasterį įmonei suteikia tokias papildomas galimybes:

- Dėl verslo partnerių artumo ir patikimumo didėja konkurencinis saugumas rinkoje ir įgyjamas konkurencinis pranašumas prieš “neklasterizuotas” įmones;
- Sukuriamos palankios sąlygos specializuotis į tas veiklas, kurios išreiškia įmonės esminius sugebėjimus. Industrinio klasterio regione susiformuoja savotiškas “žinių klasteris”, kuriame sukuriamas specifinis “know – how” ir susitelkia daug profesionalių specialistų, lengvesnis priėjimas prie specializuotos informacijos, didelės augimo galimybės;
- Susiformavusiame klasteryje sukuriamos palankios sąlygos inovacijoms.

Užsienio investuotojų dalyvavimas klasteriuose leistų greičiau plėtoti nacionalinę ekonomiką užsienio tiesioginių investicijų pagrindu, perimti pažangias technologijas, tarptautinės vadybos patirtį, apimant efektyvų gamybos ir realizacijos organizavimą.

Produktyvumo didinimas. Vienas iš pagrindinių Lietuvos ekonomikos lėto vystimosi tempų yra žemas darbo našumas, todėl būtina išsiaiškinti tiesioginių užsienio investicijų įtaką darbo našumo kėlimui. Ilgu laikotarpiu darbo našumas tiesiogiai priklauso nuo materialinių investicijų lygio (su tam tikru pavėlavimu laike). Tai yra jeigu materialinių investicijų lygis kažkurį laikotarpį yra pakankamai aukštas, galima daryti išvadą, kad sekančiais laikotarpiais augs darbo našumas ir atvirkščiai. Darbo našumą teigiamai įtakoja tokie sudėtiniai investicijų veiksniai:

- Finansinis kapitalas, skirtas pastatams statyti, naujiems įrengimams pirkti, darbuotojams apmokyti ir kt.;
- Modernios technologijos, naujoviški verslo procesai ir vadybos metodai;
- Naujoviški produktai ir paslaugos, konkurencingi tarptautinėje rinkoje;
- Naujoviškos technologijos reikalauja aukštesnės darbuotojų kvalifikacijos, todėl investicijos vysto žmogiškąjį kapitalą;
- Eksporto rinkos. Esant tiesioginėms užsienio investicijoms, naujai pastatyta įmonė jau turi eksporto rinkas, tarptautinį prekybos tinklą bei partnerius, todėl sugeba parduoti pagaminamus produktus geriausiomis sąlygomis.

Kiti teigiami TUI veiksniai, nesusiję tiesiogiai su darbo našumu, tačiau turintys didelę įtaką Lietuvos ekonomikai ir gyventojų pragyvenimo lygiui yra:

- švaresnių ir aplinkai draugiškesnių gamybos technologijų naudojimas;
- socialiai atsakingesnis įmonių elgesys ir valdymas (darbo sąlygų kokybė, produktų saugumas, t.t.);
- didesni įmonių sumokami mokesčiai.

Taigi galima teigti, kad norint Lietuvoje kuo efektyviau pakelti produktyvumą bei pragyvenimo lygį reikia skatinti investicijas, kurios:

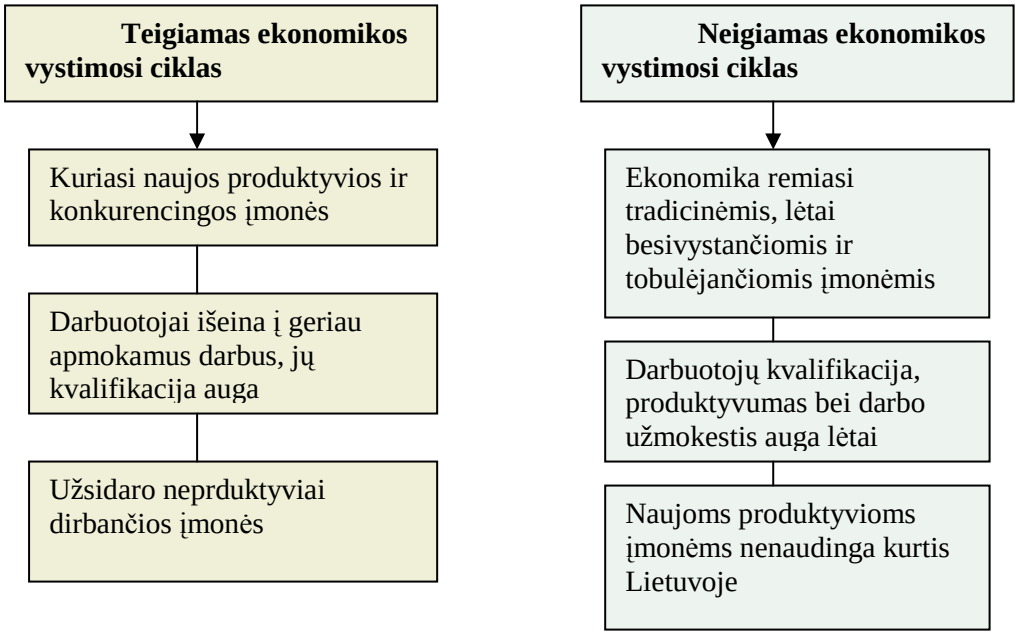
- diegtų Lietuvoje naujas technologijas;
- gamintų inovatyvius ir konkurencingus produktus;
- naudotų naujoviškus vadybos metodus;
- siektų aukštos darbuotojų kvalifikacijos, kas skatintų gerai apmokamų darbo vietų kūrimą;
- naudotų aplinką tausojančius gamybos metodus;
- investicijos būtų ilgalaikės.

Dažniausias neigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis yra bankrutuojančios vietinės įmonės arba mažėjantis vietinių įmonių pelningumas.

Pasaulinės ekonomikos pakilimo sąlygomis šalis gali išnaudoti palankią konjunktūrą, sparčiau plėtoti techninę pažangą, mažinti kaštus, gerinti produkcijos kokybę, vykdyti progresyvius pokyčius

ūkio struktūroje. Tačiau nuosmukio sąlygomis, priešingai, šaliai gali tekti įveikti rimtus ekonominius sunkumus.

Tačiau, palyginus teigiamus ir neigiamus kriterijus ekonominės sistemos dinamikos požiūriu akivaizdu, kad labiausiai konkurencija paveikia prasčiausiai dirbančias įmones ir priverčia jas keistis, tuo tarpu naujai atsirandančios našios įmonės įtakoja Lietuvos ekonominį lygį teigiama linkme.

18 pav. **Ekonominės sistemos dinamika**

Matome, kad neigiamo ekonomikos vystimosi ciklo atveju naujoms produktyvioms įmonėms, paremtomis užsienio kapitalu yra nenaudinga kurtis šalyje, nes gyventojai emigruoja, nėra kvalifikuotų darbuotojų, galinčių dirbti tokiose įmonėse, nėra potencialių tiekėjų ir pirkėjų.

Visada galima pasirinkti, pasilikti neigiamame cikle arba bandyti jį įveikti ir persilaužti į teigiama ciklą. Pasirinkus teigiamą ciklą vėl galima spręsti ar pasyviai laukti, kol vietinės įmonės pradės atsinaujinti, ar bandyti aktyviai pritraukti naujas investicijas bei visų pirma tiesiogines užsienio investicijas. Kaip buvo minėta, TUI kol kas yra vienintelis ir geriausias žinomas būdas, kaip paskatinti efektyvų šalies ekonomikos augimą.

Šalies regionų poreikius atitinkančios investicijos. Šiuo metu problema yra ir tai, jog labai trūksta investicijoms parengtų vietų, kurios realiai išreikštų potencialių investuotojų interesus ir regiono galimybes. Tam, kad užsienio įmonės investuotų į regioną bei, kad TUI turėtų pasklidimo efektą, konkrečios TUI turi atitikti konkrečiu momentu egzistuojančią Lietuvos regiono situaciją, bei užsienio įmonei būtų ekonomiškai naudinga ateiti i regioną ilgalaikėje perspektyvoje. Tai ypač liečia

tas Lietuvos apskritis kuriose pastaruoju metu didėja nedarbas. Tiesioginės užsienio investicijos atitinka regiono situacijai, kai:

- TUI su savimi atneša aukštesnes technologijas už egzistuojančias – teigiamas poveikis produktyvumui;
- regione yra resursų, kurių reikia naujai įmonei (pvz. tinkamos kvalifikacijos darbo jėga, tinkama infrastruktūra), nepamirštant, kad skirtingoms pramonės įmonėms reikalingi skirtingi resursai;
- nauja įmonė atitinka regiono vystimosi kryptis arba stiprina tą verslo sritį, kurios regione trūksta;
- nauja įmonė atitinka kitus, neekonominius kriterijus - aplinkos apsaugos ir kitus reikalavimus.

Lietuva įgytų konkurencinių pranašumų kvalifikuotam darbui imliose šakose (tai būtų kai kurios paslaugos, ypač susiję su informacinių sistemų kūrimu bei aptarnavimu, taip pat asmeninės paslaugos, turizmas), taip pat turi rastis požymių apie atsirandančius pranašumus aukštų technologijų sektoriuose – sumažėtų TUI netolygus pasiskirstymas atskiruose šalies regionuose. Geriausias būdas pasiekti kryptingos ekonominės plėtros ir pritraukti atitinkamas investicijas yra strateginis veiklos planavimas ir valdymas, todėl reikia gerinti šalies savivaldybių strateginį planavimą ir valdymą. Investicijų plėtros strategija turėtų būti integruota į bendrus savivaldybių plėtros planus bei būti jų dalimi.

Verslo ir mokslo ryšys. Investicijos, skirtos modernių paslaugų bei gamybos vystymui, glaudžiai siejasi su kitomis sferomis ir visų pirma su mokslo bei mokymo institucijomis. Taikomieji tyrimai tampa aktualūs ūkio plėtrai bei konkurencingumui didinti. Siekiant didinti investicijas į aukštesnę pridedamąją vertę generuojančias veiklas, reikia pakeisti požiūrį į mokslo ir verslo ryšius, sudarant sąlygas efektyviai panaudoti abiejų pusių potencialą. Šiuo metu šalies aukštosios mokyklos paruošia daug specialistų, tačiau trūksta kvalifikuotų darbininkų, jų ruošimo programos ir materialinė bazė yra pasenusios. Taip pat reikėtų išskirti svarbiausias sritis, kurioms reikia rengti aukščiausios kompetencijos specialistus ir sukurti sistemą jiems parengti, vienijant švietimo ir studijų, pramonės ir verslo bei investuotojų pastangas. Reikėtų įdiegti išlaidų kompensavimo mechanizmą, kuris skatintų verslą investuoti į žmogiškąjį kapitalą.

Biurokratinių trikdžių investicijoms šalinimas. Per didelis biurokratizmas, nepakankamai draugiškas valstybės institucijų, ypač žemesniojo lygio biurokratų, požiūris į verslą – šią problemą akcentuoja daugelis užsienio, o ypač vietinių, investuotojų. Itin daug reikia licenzijų, įvairių leidimų, ir tarpusavyje mažai veiklą koordinuojančių institucijų sprendimų. Korupcija, paskutiniais duomenimis, auga ir išlieka rimta problema neigiamai veikianti Lietuvos įvaizdį. Taip pat išlieka nemažai problemų, susijusių su pridėtinės vertės mokesčių susigrąžinimu. Panaši situacija tęsiasi jau daugelį metų, tačiau

turi tendenciją gerėti. Užsienio investuotojai šią problemą vertina panašiai kaip ir biurokratizmą, bei laiko vienu iš silpniausių Lietuvos investicinio klimato elementų. Verslo etika ir kultūra nuolat, ir sparčiai gerėja, tačiau vis dar išlieka palyginti rimta problema, kurią įveikti Vakarų šalių įmonėms neretai yra sudėtinga. Dėl išvardintų priežasčių potencialūs užsienio investuotojai dažnai pasirenka kaimynines valstybes, todėl naujos Vyriausybės vienas iš pirmųjų uždavinių turėtų būti konkretūs veiksmai kovai su biurokratiniais trukdžiais ir korupcija.

Siekiant pritraukti užsienio investuotojus, šalies įvaizdis pasaulyje yra vienas iš svarbiausių veiksnių, o biurokratizmas labai gadina iš esmės teigiamą Lietuvos investicinį klimatą.

Sritys, kuriose valstybė pagrįstai turi didelę įtaką ekonomikos augimo sąlygų gerinimui, yra įvairios ir plačios. Ilgalaikėje ūkio plėtojimo strategijoje turi vyrauti valstybės veiksmai, kuriais siekiama tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti ekonominių agentų veiklą, nes būtent jie veda ekonomiką į priekį. Reguliuojant įstatyminę bazę, kuri yra tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su tiesioginėmis užsienio investicijomis, valstybė vaidina pagrindinį vaidmenį ir nuo sprendimų priimtų aukščiausiame lygmenyje priklauso tarptautiniai ekonominiai santykiai su užsienio valstybėmis, o tai savo ruožtu sąlygoja tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, kas ypač tapo aktualu ekonominės krizės akivaizdoje.

IŠVADOS

1. Išanalizavus literatūros šaltinius ir remiantis atliktos analizės rezultatais darytina išvada, kad tiesiogine užsienio investicija laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. TUI vaidina ypatingai svarbų vaidmenį didinant konkurenciją, plėtojant šalies ūkį, keisdamos veiklos sąlygas bei keldamos kokybiškai naujus reikalavimus darbo jėgai, verslui ir socialinei infrastruktūrai. TUI įtaka ekonomikos augimui yra dvejopa. Teigiama: TUI skatina ūkio plėtrą per kapitalo ir jo kokybės didėjimą, kas lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir kiekio didėjimą bei suteikia galimybę vietinėms kompanijoms pasisemti patirties ir žinių, išliekant gyvybingoms net ir didėjančios konkurencijos sąlygomis. Neigiama: užsienio kapitalo įmonės veikiančios ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus ,,pasiima“ ekonominę rentą bei ,,ištraukia“ iš vietinės šalies kapitalą.

2. Lietuvos patrauklumą investicijoms lemia šie pagrindiniai veiksniai:

- Lietuvos narystė NATO ir Europos Sąjungoje;
- Jos strateginė geografinė padėtis tarp ES ir NVS;
- Kvalifikuota bei konkurencinga darbo jėga;
- Komunalinių paslaugų, prekių, pastatų, įvairių paslaugų kainos ir gyvenimo sąnaudos;
- Gerai išvystytas Lietuvos transporto kelių tinklas;
- Laisvųjų ekonominių zonų (LEZ) steigimas;
- Galimybė verslo plėtrai panaudoti ES struktūrinių fondų lėšas.

3. Atlikus TUI pokyčių analizę išaiškintos tiesioginių užsienio investicijų dabartinės tendencijos Lietuvoje:

- Statistikos departamento duomenimis, tiesioginės užsienio investicijos (TUI) 2008 m. sausio 1 d. sudarė 34,6 mlrd. litų (10,02 mlrd. eurų) ir buvo 19,6 procento didesnės nei 2007 m. sausio 1 d. (28,92 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 10,3 tūkst. litų, arba 2,98 tūkst. eurų (2007 01 01 – 8,5 tūkst. litų, arba 2,5 tūkst. eurų) TUI.
- Daugiausia lėšų Lietuvoje investavo Lenkijos investuotojai – 6,24 mlrd. litų (17,9 proc. visų TUI), Danijos – 4,45 mlrd. litų (12,9 proc.), Švedijos – 4,04 mlrd. litų (11,6 proc.), Rusijos – 3,34 mlrd. litų (9,5 proc.), Vokietijos – 2,96 mlrd. litų (8,6 proc.), Estijos – 2,03 mlrd. litų (5,9 proc.), Suomijos – 1,78 mlrd. litų (5,2 proc.), Latvijos – 1,53 mlrd. litų (4,3 proc.), Nyderlandų – 1,48 mlrd. litų (4,3 proc.).

- Tiesioginių užsienio investicijų srautas 2008 m. I ketvirtį buvo 0,64 mlrd. litų, t.y. 57,5 procento mažesnis nei 2007 m. IV ketvirtį. Tiesioginių užsienio investicijų srauto sumažėjimą nulėmė sumažėjęs akcinis kapitalas ir kitas kapitalas, kuris apima lėšų skolinimąsi ir skolinimą.
- TUI 2008 metų pradžioje sudarė investicijos į apdirbamąją pramonę, antroje vietoje užima finansinis tarpininkavimas – 17 proc., o transportavimas ir sandėliavimas lieka trečioje vietoje – investuota 13 proc. visų TUI. Labai mažą dalį tiesioginėse užsienio investicijose sudaro statybos ir viešbučių bei restoranų verslas. 2007 m. daugiausia didėjo tiesioginės investicijos į finansinio tarpininkavimo, apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklą. Tačiau 2007 metais Lietuvai nepavyko pritraukti ženklesnių užsienio kapitalo investicijų į aukštų ir vidutiniškai aukštų technologijų sektorių, kurio dalis šalies ūkyje yra labai maža.
- Vidutiniškai tiesioginių užsienio investicijų tenka Telšių apskrities vienam gyventojui – 33,9 tūkst. Lt, Vilniaus – 23,9 tūkst. Lt, Klaipėdos – 6,9 tūkst. Lt. Mažiausia – vienam Tauragės (488 litai), Marijampolės (483 litai) apskrities gyventojui.

4. Tiesioginių užsienio investicijų tendencijų įvertinimo metu pastebėta, kad tiesioginės užsienio investicijos kiekvienais metais Baltijos šalyse pritraukia vis daugiau ir didžioji jų dalis pasiskirsto tarp pramonės, prekybos, finansinio tarpininkavimo bei telekomunikacijų sektorių. Iš trijų Baltijos valstybių didžiausios tiesioginės užsienio investicijos buvo sukauptos Estijoje 2008 m. pradžioje. Pasaulio ekonomikos forumo paskelbtos ataskaitos duomenimis Lietuva pagal Verslo konkurencingumo indeksą pakilo ir užima 39 vietą. Estija pagal Verslo konkurencingumo indeksą yra 26, o Latvija yra 54 vietoje. Susidaryti vienokioms ar kitokioms tiesioginių užsienio investicijų tendencijoms bei pasiskirstyti tarp atskirų ekonominių veiklų, iš dalies Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje poveikį turėjo vykdomos ekonominės politikos užsienio kapitalo atžvilgiu bei šalių valstybinis reguliavimas.

5. Tam kad geriau išnaudoti turimą ekonominį potencialą ir pritraukti užsienio investuotojų dėmesį, Lietuva turėtų naudotis plačiais augimo teikiamais privalumais, tačiau jos ilgalaikės augimo strategijos tikslu turi tapti intensyvus augimas, t.y. paremtas sekančiais veiksniais:

- techninė ir technologinė pažanga, grindžiama aukštosiomis ir informacinėmis technologijomis;
- investicijos į žmogiškąjį kapitalą;
- politinis ir makroekonominis stabilumas;
- eksportui orientuota besivejančioji plėtra.

Atsižvelgiant į šalies ekonominio augimo, ūkio struktūros integralumo, nacionalinio konkurencingumo ir valstybės saugumo kriterijus, valstybės prioritetinėmis turi tapti šiuolaikinio nacionalinio ūkio efektyviam funkcionavimui būtinos gamybinės infrastruktūros (energetika, transportas, telekomunikacijos) ir socialinės infrastruktūros (švietimas ir mokslas, kultūra, sveikatos apsauga, aplinkosauga) šakos.

6. Dabartiniai šalies konkurenciniai pranašumai (išskyrus geografinę padėtį) nėra perspektyvūs ilgesniam laikotarpiui. Valstybė aktyvios politikos pagalba turi užtikrinti greitesnį infliacijos stabilizavimą bei ekonomikos nuosmukio mažinimą. O kadangi tiesioginių užsienio investicijų dydis tiesiogiai priklauso nuo šalies konkurencingumo, pastarojo didinimas tampa vienu iš svarbiausių strateginių valstybės tikslų. Nors investicinis klimatas Lietuvoje bendrai yra tinkamas, tačiau nepasiekiama norimų rezultatų. Galima daryti išvadą, kad reikia ne taisyti atskirus investicinį klimatą gerinančius veiksnius, bet sukurti efektyviai veikiančią sistemą ir jos valdymą. Užsienio ir vietos investuotojų pritraukimas ir efektyvus panaudojimas nacionaliniam konkurencingumui didinti – kompleksinė problema, kuri gali būti sprendžiama tik sisteminėmis priemonėmis ir organizuotomis pastangomis. Tarptautinių institucijų konkurencingumo tyrimų rezultatai yra prieštaringi.

8. Rengiant priemones investiciniam klimatui gerinti, kad šalyje būtų daugiau investuojama į aukštą pridedamąją vertę kuriančią bei aukštas ir vidutines technologijas naudojančią pramonę ir verslą, reikia įvertinti, jog tinka tik aktyvi investuotojų pritraukimo politika, kuri gali duoti norimų rezultatų. Mano siūlomos priemonės, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui išreiškia kitų šalių patirtį ir priemones, kuriomis jos stengiasi pritraukti investuotojus ir siekia sukurti savitas konkurencingas sąlygas, yra šios:

- Klasterių kūrimosi ir klasterizacijos procesų spartinimo skatinimas;
- Produktyvumo didinimas;
- Šalies regionų poreikius atitinkančios investicijos;
- Verslo ir mokslo ryšys;
- Biurokratinių trikdžių investicijoms šalinimas.

LITERATŪRA

1. Davulis G. Užsienio investicijos ir jų reikšmė šalies ūkiui. LTU//Ekonomikos teorija. Kaunas, 2003
2. Dunning, J. H. Multinational enterprises and the global economy. Wokingham, England; Reading, Mass, Addison-Wesley, 1993
3. Corporate Finance: Mergers, Acquisitions and Corporate Restructuring . By Bpp Financial Publishing, 1994
4. Dictionary of Finance, The Penguin Internationl, 1990, 113-114 psl.
5. Emery D., Fineerty J. Corporate Financial Management. Prentice Hall International, 1997
6. Dunn I. International Economy. New York: Basica Books, 1998
7. Gilpin, R. U.S. Power and the Multinational Corporation- The Political Economy of Foreign Direct Investment. New York: Basica Books, Inc., Publishers, 1986
8. Ginevičius R., Rakauskienė O. G. Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje. Vilnius, 2005
9. Investicijų skatinimo programa 2008-2013 metais, LR Ūkio ministerija, 2007
10. Kvainauskaitė V. (2003) Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas, Technologija.
11. Langvinienė N., Vengrauskas P.,V., Žitkienė R. Tarptautinis verslas, 2 knyga. Kaunas, 2004
12. Lietuvos eksporto plėtros ir investicijų skatinimo strategija, 2006.
13. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas, 1999 liepos 7 d., Nr. VII-1312.
14. Lietuvos statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt
15. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, http://www.finmin.lt/
16. Paul T. (1999) Tarptautiniai ekonomikos pagrindai. Vilnius.
17. Statistikos metraštis. (2004) Statistikos rinkinys. Vilnius;
18. Statistikos metraštis. (2005) Statistikos rinkinys. Vilnius;
19. Statistikos metraštis. (2006) Statistikos rinkinys. Vilnius;
20. Užsienio investicijos Lietuvoje. Vadovas užsienio investuotojui. (1998) Vilnius: Lietuvos informacijos institutas;
21. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 1996-2004: [statistikos biuletenis] / Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. - Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
22. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2005: [statistikos biuletenis] / Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. - Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;

23. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2006: [statistikos biuletenis] / Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. - Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
24. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2007: [statistikos biuletenis] / Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. - Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
25. Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį. Tendencijų ir efektyvumo vertinimas. Verslas: teorija ir praktika. Vilnius, 2003, IV tomas, Nr. 2.
26. Valakevičius. E. Investicijų mokslas. Kaunas: 2001 m.
27. Valančius K.L. Užsienio investicijų teisinio reguliavimo raida Lietuvos Respublikoje (1990-2004).Vilnius, 2005
28. Vengrauskas V., Perminienė N., (2002) Tarptautinis verslas. Kaunas: Technologija.
29. World Economic Forum, 2008
30. Internetinis šaltinis: http://www.lrv.lt/ekonom_analiz/Apzvalgos/Lietuvos,%20Latvijos%20ir%20Estijos%202005%20m..pdf
31. Internetinis šaltinis: http://www.development.lt/index.php/kodel_investuoti_lietuvoje/verslo_lietuva_kelias_pirmyn/765
32. Internetinis šaltinis: http://www.lithuanianjournal.lt/addhead/fullnews.php?id=11&lang=
33. Internetinis šaltinis: http://www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&did=1406&lng=LT
34. Internetinis šaltinis: http://www.pinigusrautas.lt/bankai/tiesiogines-uzsienio-investicijos-lietuvoje.html
35. Internetinis šaltinis: http://www.oecd.org
36. Internetinis šaltinis: http://www.lrv.lt/ekonom_analiz/Apzvalgos/Lietuvos,%20Latvijos%20ir%20Estijos%202005%20m..pdf
37. Internetinis šaltinis: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/2.%20ekonomikos%20augimo%20ir%20jos%20strukturos%20pletotes%20strategija.doc
38. Internetinis šaltinis: http://www.lrv.lt/main.php?cat=250

Razmaitė R. (2008) Tiesioginės investicijos Lietuvoje ir jų analizė / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. G. Davulis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2008. – 74 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta tiesioginių užsienio investicijų dabartinės tendencijos, pastarųjų metų dinamika Lietuvoje, atlikta palyginamoji analizė su Latvija ir Estija. Apžvelgti tiesioginių užsienio investicijų teoriniai aspektai, tiesioginių užsienio investicijų samprata, funkcijos, formos. Vertinant tiesioginių užsienio investicijų poveikį vietinės šalies ekonomikai, apžvelgiamas teigiamas ir neigiamas požiūris į TUI poveikį šalies ūkiui. Analitinėse dalyse – išanalizuotos tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos ūkį tendencijos per paskutiniuosius metus, tiesioginių užsienio investicijų kitimo tendencijos, analizuojama Lietuvos situacija užsienio investitorių atžvilgiu. Pateikiami veiksniai, trukdžiai, kurie riboja užsienio investicijų atėjimą į Lietuvą. Ketvirtoje – projektinė dalyje – pateikti konstruktyvūs sprendimai ir pasiūlymai kaip galima būtų pritraukti į Lietuvos ūkį daugiau tiesioginių užsienio investicijų.

Pagrindiniai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, investicijų skatinimo politika, užsienio investicijų pritraukimas.

Razmaitė R. (2008) Direct investment in Lithuania and its analysis / Master's graduation paper on Public Sector Economics. Supervisor prof. habil. dr. G. Davulis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2008. – 74 p.

ANNOTATION

The present Master's degree paper contains an analysis and assessment of the current trends of the foreign direct investment (FDI) in Lithuania, the development in the area in the course of the past several years, also a comparative analysis with the situation in Latvia and Estonia. The paper presents an overview of theoretical aspects and the concept of foreign direct investment, as well as its functions and forms. The assessment of the effect of the foreign direct investment upon the national

economy also covers an overview of the negative and positive approaches towards the impact of the FDI upon the national economy. The analytic parts of the paper introduces the analysis of the trends in the development of the foreign direct investment in Lithuania, and an overview of the situation in Lithuania in respect of foreign investors. The author of the paper presents a description of factors and barriers for the advent of foreign direct investment into the country. Part Four – the project part – presents a number of constructive solutions and recommendations on the possible ways to attract foreign direct investment into Lithuania in increased volumes.

Key words: foreign direct investment, investment promotion policy, and foreign investment attraction.

SANTRAUKA

Ūkio augimas ilguoju laikotarpiu įmanomas tik kuriant, stiprinant ir išlaikant šalies ekonomikos tarptautinį konkurencingumą, Lietuva, būdama mažos ir atviros ekonomikos šalimi, yra priklausoma nuo sėkmingų ekonominių santykių su kitomis bendrosios Europos Sąjungos rinkomis ir trečiosiomis šalimis.

Šio magistrinio darbo tikslas – išanalizuoti kaip per pastaruosius metus kito tiesioginių užsienio investicijų lygis, kokios yra dabartinės tendencijos, kokių tendencijų galima tikėtis ateityje ir kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos turi visos Lietuvos ekonomikos vystimuisi ir konkurencingumui. Išskirti patraukliausias investitoriams ūkio šakas ir išnagrinėti kokią įtaką tiesioginės užsienio investicijos daro Lietuvos ūkui, taip identifikuoti trukdymus potencialiems investuotojams ir pateikti rekomendacijas, kuriomis vadovaujantis galima būtų pagerinti Lietuvos investicinį klimatą.

Magistriniame darbe pateikiama tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje dinamika, atskleidžiama tiesioginių užsienio investicijų svarba šalies ūkiui. Tiriama, kiek tiesioginės užsienio investicijos lemia Baltijos šalių bendrąjį vidaus produktą, tiriama, kokie veiksniai daro įtaką tiesioginių užsienio investicijų srautams į šalis.

Magistriniame darbe atliktas veiksnių, skirtų tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, analizė – tyrimas leido nustatyti, kad situacijos analizė parodė, jog investicinis klimatas Lietuvoje bendrai yra tinkamas, tačiau nepasiekiama norimų rezultatų. Lietuva neišnaudoja savo ekonominio potencialo ir pagal ekonominius rodiklius atsilieka nuo savo kaimynių (ypač nuo Estijos). Galima konstatuoti, kad šiuo metu Lietuvoje yra sudarytos palankios sąlygos investuoti į įvairias pramonės ir verslo sritis. Vis dėlto, stokojama vadybinių sprendimų, patrauklumą didinančių veiksnių, užtikrinančių, kad užsienio kapitalo srautai pasiektų mūsų šalį, ypač pasigendama investicijų į naujausias technologijas.

Darbo pabaigoje apibendrinant – siūloma spartinti klasterių kūrimąsi, didinti produktyvumą, skatinti regionų poreikius atitinkančios investicijos, šalinti biurokratinius trikdžius investicijoms.

SUMMARY

A vital precondition for any national economic development in the long term is the development, strengthening and maintaining of the country's international economic competitiveness. Lithuania, being a country of a small scale but rather open economy, is highly dependant on successful economic relations with other markets of the European Union and those of third countries.

The purpose of the present Master's degree paper is to analyse the development, in the course of the past years, of the levels of direct foreign investment in Lithuania, its current trends, also the trend forecasts, the impact of the foreign direct investment upon the development and competitiveness of the entire Lithuanian economy. The objectives included a task to identify the sectors of economy most attractive to investors, examine how direct foreign investment affects the Lithuanian economy, identify principal barriers and obstacles for potential investors and provide guidelines to follow in order to improve the overall investment climate in Lithuania.

The present Master's paper provides a description of the dynamics of the foreign direct investment in Lithuania and discloses the significance of such investment upon the national economy, investigates the extent to which foreign direct investment affects the gross domestic product of the Baltic States and assesses the factors affecting the flows of the foreign direct investment into the countries.

The author of the present Master's paper performed an analysis of factors and measures designed to attract the foreign direct investment into Lithuania. The findings of the analysis showed that, in general terms, the investment climate in Lithuania is favourable, although the targeted results are not attained. Lithuania has failed to effectively utilize its economic potential and in terms of its economic performance ratios is lagging behind its neighbours (specifically, Estonia). The findings allow a conclusion that Lithuania has provided conditions favourable for investment into different industry and business sectors. However, there is a tangible shortage of efficient managerial solutions, factors enhancing the attractiveness ensuring the influx of foreign investment into the country; specifically insufficient investment into the most modern technologies has been noted.

The conclusions of the paper include recommendations to accelerate the creation of clusters, increase productivity, promote investment tailored to specific needs of individual regions, and remove bureaucratic obstacles to investment.

PRIEDAI

1 lentelė. Šalių tiesioginės užsienio investicijos metų pradžioje (mlrd.Lt)

Metai	2004		2005		2006		2007		2008	
	suma	proc.	suma	proc.	suma	proc.	suma	proc.	suma	proc.
Iš viso	**13,7**	**100**	**16,2**	**100**	**23,9**	**100**	**28,9**	**100**	**34,6**	**100**
Lenkija	0,3	2,0	0,3	1,8	0,4	1,6	6,5	22,6	6,2	17,9
Danija	2,4	17,3	2,5	15,2	3,8	15,9	4,4	15,3	4,5	12,9
Švedija	2,0	14,7	2,4	15,0	2,6	11,1	3,0	10,6	4,0	11,6
Vokietija	1,3	9,7	1,8	11,4	2,6	10,7	2,8	9,9	3,0	8,6
Rusija	0,8	5,8	1,4	8,4	5,9	24,6	1,8	6,3	3,3	9,5
Suomija	1,2	8,6	1,3	7,8	1,5	6,4	1,9	6,7	1,8	5,2
Estija	1,1	8,4	1,2	7,6	1,8	7,4	1,7	5,9	2,0	5,9
Nyderlandai	0,5	3,4	0,7	4,3	0,7	2,9	0,7	2,5	1,5	4,3
Latvija	-		-		-		0,4	1,4	1,5	4,3
Kitos šalys	4,1	29,9	4,6	28,4	4,6	19,4	6,1	20,8	6,8	19,6

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt

2 lentelė. Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis

	2007 01 01		2008 01 01	
	mlrd. Lt	proc.	mlrd. Lt	proc.
Iš viso	**28,92**	**100**	**34,60**	**100**
Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė	0,17	0,6	0,19	0,5
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	0,16	0,6	0,19	0,5
Apdirbamoji gamyba	11,51	39,8	12,57	36,3
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	3,05	10,5	3,21	9,3
Statyba	0,47	1,6	0,55	1,6
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; asmeninių ir buitinių daiktų taisymas	3,09	10,7	3,96	11,5
Viešbučiai ir restoranai	0,20	0,7	0,26	0,8
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	3,13	10,8	4,44	12,8
Finansinis tarpininkavimas	4,60	15,9	5,95	17,2
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	2,27	7,8	2,90	8,4
Kitos veiklos rūšys	0,27	1,0	0,38	1,1

Šaltinis: LR Statistikos departamentas, http://www.stat.gov.lt